

בסיעתא דשמיא

נא לא להציא
מבית המדרש
עד לאחר
השבת

אוצר גליונות

מבית מדרשם של מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור וראשי הישיבות שליט"א

פרשות בהר בחוקותי

כ"ב אייר תשפ"ו | גליון מ"ג

מצוות קרבן העומר

מדרן דה"י חכם משה צדקה שליט"א
גליון ענייני דיומא

רשב"י - מסירות נפש לתורה

הגה"ג רבי עמנואל טולידאנו שליט"א
גליון דעת ואמונה

דורות ראשונים

מדרן הגאב"ד רבי שלמה י. זעפראני שליט"א
גליון כתר תורה

יריעת זיכרון

לרבינו הגדול רב דבנן
דשכבה"ג מדרן ראש הישיבה
רבינו עזרא עטיה זצוק"ל
ליום פטירתו י"ט אייר תש"ל

מאמר מערכת

עמלים לדעת מדרש חכמים

"אם בחוקתי תלכו" פרש"י בשם התורה כהנים שתהיו עמלים בתורה, שכל הברכות של התורה תלויות בעמלה, ומאידך בקללות פתח הכתוב "ואם לא תשמעו לי" ופרש"י להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים, ומקורו בתורה כהנים.

וכן מצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל שתרגם "ואם לא תיצבון למשמע לאולפן מאלפי אורייתא" דהיינו לשמוע בדברי חכמים המלמדים תורת, והמתחדש בדבריהם שחלק מצורת העמלות בתורה היא ידיעת מדרש החכמים, זאת ע"י קנייני התורה-שמיעת האוזן ושימוש חכמים הדורשים לעמול ולדעת עומק דבריהם, וכל זאת נכלל בציווי התורה בחוקתי תלכו - ללכת למדרש החכמים ולעמול בדבריהם, ובשכר זאת יזכה לכל הברכות.

זכה ה"אוצר גליונות" והעוסקים במלאכת הקודש להביא את "בית מדרשם" של גדולי ישראל את תורתם ועמלם אל בני התורה בכל מקומות מושבותיהם לזכות את בני החבורה לקיים בעצמם להיות עמלים ולדעת מדרש

חכמים, ולהביא הברכה אל ביתם.

"אוצר גליונות" נכס חשוב הוא בבתי מדרשות הנוטל חלק גדול בשיתוף בני התורה ועמליה בהתפתחות הרוחנית המשגשגת של הישיבות והכוללים וקהילות הקודש בארה"ק.

אנו עומדים לאחר שנה של סייעתא דשמיא מיוחדת שליוותה אותנו

במ"ב מסעות-מ"ב הגליונות שיצאו לאור עם כל הקשיים והאתגרים,

וב"ה השיר והשבח לחי עולמים שזיכנו עד הלום להגדיל תורה ולהאדירה, וכאן התורה והברכה לגדולי התורה ובני ביתם שנתנו לנו את האמון ונסכו בנו את הכוח להיות מדרשי האסופות ולקבצם לשולחן ערוך אחד,

ומכאן הברכה לכל העוסקים והמסייעים במלאכת הקודש ימלא ה' משאלות ליבם בכל מילי דמיטב.

ויהי"ר שיתקיים בנו "ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד-משה ידבר-והאלוקים יענגו בקול" אכ"ר.

יריעת זיכרון

לרבינו הגדול דב רבנן
דשכבה"ג מרן ראש הישיבה
רבינו עזרא עטיה זצוק"ל
ליום פטירתו י"ט אייר תש"ל

ברכת ישר כח

תודת המערכת נתונה
לנו"ג של מרן רבינו זיע"א
הרב יהודה דיין שליט"א
ומכון משנת רבינו
על מסירת הדברים לתועלת הרבים
מי שיש בידו חידו"ת ומעשה רב
ממרן רבינו חכם עזרא עטיה זיע"א
מתבקש ליצור קשר עם המכון
במייל 7136890@gmail.com

לע"ג

האברך החשוב
הרב יוסף חיים בן חנה ז"ל
ת.ג.צ.ב.ה

פרשות בהר בחוקותי זמני השבת

ר"ת	יציאת שבת	כניסת שבת	
08:44	08:04	06:48	ירושלים
08:47	08:06	07:03	בני ברק
08:45	08:05	06:47	בית שמש
08:46	08:05	06:57	מודיעין עילית
08:45	08:05	06:56	אופקים

הזמנים נפ"י לוח עיתים לבינה

בכל ערב שבת: מחייגים ותורמים לקופת רבתינו!

1800-202-200

ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס, ובמוקד התרומות: raboteinu.org.il

אוצר גליונות

מבית מדרשם של מרן ורבנן גדולי ומאורי הדור וראשי הישיבות שליט"א

י"ל ע"י מערכת "אוצר גליונות"

טל': 02-313-0536 מייל: 7150791@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל ולפרסום בגליון ניתן לשלוח מייל לכתובת:

7150791@gmail.com

ניתן להוריד את קבצי "אוצר גליונות" בכל עמדות "קול הלשון"

מופץ בלמעלה מ- 200 בתי מדרשות וישיבות ובכוללים
בערים: ירושלים | בני ברק | מודיעין עילית | ביתר | בית שמש | אלעד

ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס ע"ש: **אוצר גליונות**
או בנדרים פון: **מס' קופה: 3515**
או בהעברה בנקאית: **מס' חשבון: 060364 מס' סניף: 172**
בנק: פאג"י ע"ש: אוצר גליונות

זכות החיזוק בעלון לרפואת: הרב ניסים בן מזל | אהובה אמה בת פרח | מסעודה בת עישה בתושח"י

דברי חיזוק וזיכרון שנאמרו שנה שעברה לדגל יומא דהילולא ו"ט אייר

לרב רבנן דשכבה"ג מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה זללה"ה זיע"א

שהתקיים בהיכל "קהילת חניכי הישיבות" גבעת האנטנה במעמד גדולי ישראל

להלן דברות קודש שנאמרו ע"י אחיינו שזכה ליצוק מים על ידיו וללמוד לפניו מידי שבת בשבתו במשך שנים רבות

מרן רבינו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אברהם סלים שליט"א ראש ישיבת מאור התורה

'איש האשכולות' - איש שהכל בו

אפשר לומר על רבי עזרא, שהיה שלם בכל המידות ובכל המעלות. וגם תלמידיו אחריו כדוגמת תלמידיו רב, כל אחד לקח את הדרך המיוחדת לו. אפשר לומר על שלושה תלמידים גדולים שבלטו, אשר כבר לא חיים איתנו, אבל כל אחד מהם לקח מידה אחת מחכם עזרא - הרב עובדיה יוסף זצ"ל, הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל, והרב יהודה צדקה זצ"ל.

הרב עובדיה זצ"ל לקח את השקיעות וההתמדה בלימוד תורה. השקיעות בלימוד שהיתה לרבי עזרא היתה מעל ומעבר. כשהיה צעיר אביו נפטר, ואמא שלו היתה משרתת אותו ומגדלת אותו, והוא התאמץ ולא ויתר, כל לילה היה יושב ולומד לאור הנר. ובשבת קודש אמא שלו היתה עומדת כל הזמן לשמור עליו 'שלא יטה את הנר', כמו שכתוב במשנה בשבת (פ"א מ"ג).

כשהיה צעיר, למד אצל רבי עזרא שעיו זצ"ל, שהיה אב"ד בחלב. אבל במיוחד למד אצל המקובל רבי אברהם עדס זצ"ל. ואמר לי כמה פעמים, בזמן שהייתי מלווה אותו, שאחרי פטירת רבי אברהם עדס זצ"ל, כל פעם שנזכר בו עיניו זלגו דמעות. ולא רק שנה אחת או שנתיים, אלא גם אחרי שנים רבות.

וכן אני זוכר, כשהיינו בביתו, כל פעם שהזכירו את רבי אברהם עדס, באופן טבעי היה מתפרץ בככי, הוא נזכר ברבו שקיבל ממנו אור גדול.

היתה לו ענוה עצומה. היה נותן הערכה עצומה לתלמידי החכמים, שהם כולם קודש, וזכה להעמיד דור שלם של תלמידי חכמים, אבל במיוחד כמו שסיפר הראשון לציון הרב דוד יוסף שליט"א - הוא זכה

יהיה ראש הישיבה של הישיבה החדשה בתולדות עם ישראל - עדת הספרדים.

ישיבה במתכונת כזו שנכנסים אליה תלמידים צעירים, שיעור א', שיעור ב' ושיעור ג'. ואחר כך לומדים עוד כמה שנים בישיבה גדולה עד החתונה, ואחרי החתונה יושבים ולומדים עוד כמה שנים בכולל. ואחרי כן יש כאלו שממשיכים בכל מיני מגמות, הייתה גם מסגרת ללימוד קבלה. היה בפורת יוסף בכל מכל כל. הכל היה מרוכז במקום אחד, ממול הכותל המערבי, במקום הקדוש ביותר.

כמו שחז"ל תיארו לנו את בית הדין הגדול שהיה בירושלים, כך היתה נראית הישיבה שהקים רבי עזרא, וזה היה חידוש גדול בעם ישראל. רבי עזרא זכה להיות הראשון, ואנחנו כבר שלוש או ארבע דורות אחרי אותה תקופה.

'והעמידו תלמידים הרבה' - שלושה תלמידים עם שלוש מידות

כבר שהיה צעיר הרגישו בו שהוא גאון גדול, קראו לו המורה - רב ורבנן, אנחנו מכירים את הדור הקודם, היו הרבה תלמידי חכמים שגדלו בישיבת בפורת יוסף, וברוך ה' גדלו לרבנים ומורי הוראה.

החיד"א בספרו עין זוכר (מערכת י אות טז) מביא את דברי רש"י בספר הפרדס (כת"י), שלרב היו עשר קדושות, ובשעת פטירתו של רב באו תלמידיו ורצו כל אחד לזכות בקדושה אחת. הם אמרו: להיות כמוהו איננו יכולים, אבל לכל הפחות כל אחד יקח מידה אחת שישתלם בה. רב יוסף לקח את המידה שלא להסתכל חוץ לארבע אמותיו. הוא ניסה וניסה, אבל היה קשה לו, לכן סימא את עיניו, כדי שיוכל לעמוד בקבלתו.

חידוש ייסוד המושג 'ישיבה' אצל בני עדות המזרח

ברשות מרנן ורבנן ראשי הישיבות, תלמידי חכמים, ובראשם הגאון הגדול בנו של מרן רבינו זצ"ל, ראש הישיבה רבי דוד שליט"א. לדבר על רבי עזרא זה דבר קשה מאד, כי הנסתר רב על הנגלה, אבל אני אדבר באופן כללי.

ההשגחה העליונה גלגלה שאחרי אלפי שנים שלא היו ישיבות בצורה של היום אצל הספרדים. היו אמנם הרבה תלמידי חכמים, היו בתי מדרשות בכל עיר, שם היו תלמידי חכמים מתאספים ועוסקים בתורה. לכל רב חשוב היה מקום שלשם באו תלמידי חכמים ולמדו תורה.

אבל המושג 'ישיבה' במובן שיש היום - לא היה קיים לפני כן. אצל אחינו האשכנזים יש כבר כמה דורות של ישיבות. אבל אצל הספרדים זה לא היה קיים. והראשון שייסד ישיבה אצל הספרדים היה מרן ראש הישיבה רבי עזרא עטיה. רבינו יוסף חיים, כתב צוואה לאותו נדיב שיפתח ישיבה ליד הכותל המערבי, מקום שעניי כל ישראל נשואות אליו.

ותקופה קצרה רבי שלמה לניאדו זצ"ל עמד בראשות הישיבה, אבל היתה אז מגיפה ל"ע, ורבי שלמה נפקד.

ובאותה תקופה, רבי עזרא עטיה, שהיה מהתלמידי החכמים הצעירים בירושלים, ממש מהצעירים. ירושלים היתה אז מלאה בתלמידי חכמים גדולים מבני ירושלים שחיו שם, ונוספו עליהם גדולי תורה שבאו מבבל וסוריה. היא היתה עיר של חכמים וסופרים, מקובלים וצדיקים.

ולמרות זאת כולם נתנו עיניהם בעלם הצעיר יחסית - רבי עזרא עטיה, שהוא

להעמיד את הרב עובדיה יוסף זצ"ל. השקיעות של הרב עובדיה, וניצול הכשרון והזיכרון הגדול שלו עד תום, מאיפה הוא קיבל את זה? - מרבי עזרא.

רבי עזרא היה נשמה בלי גוף, לא היה לו שום דבר בעולמו, רק שקיעות בלימוד התורה. בליל שבת, מיד כשהיה מסיים את הסעודה היה הולך ללמוד. היתה לי הזדמנות ללמוד איתו, שבת זהו יום של מנוחה, אבל הוא נכנס מיד לעומק הסוגיה.

כל חלקי השולחן ערוך - אורח חיים, חושן משפט, יורה דעה ואבן האזר היו סדורים לו, וכשהוא בחן את תלמידיו - הוא לא ויתר, הוא בחן על כל סעיף. השקיעות וההתמדה שלו בתורה היו מופלגים, ומזה קיבלו תלמידיו הרבים את ההתמדה והשקיעות בלימוד, הם קיימו 'והיו עיניך רואות את מוריך'.

הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל, שהיה גם כן תלמיד מובהק של רבי עזרא, שגדל תחת ברכיו - לקח את העמקות בלימוד. אני לא זכיתי ללמוד הרבה בישיבת פורת יוסף, אבל למדו שם את המסכתות הקשות, והשיעורים של חכם בן ציון היו השיעורים הקשים, הוא עמד על כל פרט ברש"י, בתוספות, מהרש"א, מהר"ם ומהר"ם שי"ף. עם כל הריתחא דאורייתא, ועם כל העמקות. וזו היתה טרחה עצומה ללמוד כל סוגיא עד הסוף ולהבין הכל, ושהכל יהיה פרוס כשמלה, כזה היה חכם בן ציון אבא שאול, ואת זה הוא לקח מרבי עזרא.

הרב יהודה צדקה זצ"ל לקח את ה'פה מפיק מרגליות' - להשיב רבים מעוון. זה דבר שאולי לא ידוע כל כך על רבי עזרא, אבל הוא היה פה מפיק מרגליות. אנחנו לא זכינו כל כך לשמוע אותו, אבל במלחמת העולם הראשונה כשהוא ברח מהצבא ונדד למצרים, הוא ייסד שם את 'אהבה ואחווה'. הוא חניך בעלי בתים פשוטים, ללמוד סוגיות בגמ', והרי מה כבר אפשר ללמד בעלי בתים? אבל על ידי מתק לשון - הוא הושיב אותם על ספסל הלימודים, עד שנמשכו ללימוד, ולבסוף היו לומדים גמרא בעיון.

הוא לקח אנשים רחוקים, דיבר איתם בערבית, בשפה מעניינת ומושכת, וכך קירב אותם לה' ולתורתו. כשאנחנו זכינו לפעמים לשמוע ממנו איזה דרשה, הרגשנו שזה לא סתם דרשה, זה היה כל עצמותי תאמרנה, הוא חי את הדברים, ובנעימות מגולה היה מקרב אותם.

הרב יהודה צדקה זצ"ל - גדול שבא מכוחו. כמה רבים השיב מעוון, היה נואם ודורש יפה, והיתה האוזן נמשכת לשמוע אותו, היה רץ ממקום למקום להשפיע, וכל זה מכוחו של רב רבנן - מורנו רבי עזרא, הוא היה המורה, המורה שכל אחד ירש ממנו את החלק המתאים לו בכדי להרביץ תורה.

ברוך ה', עם כל הקשיים שהיו לישיבת פורת יוסף, רואים היום עולם תורה פורח, ברוך ה' קמים תלמודי תורה, ישיבות קטנות, ישיבות גדולות. והכל בא מכוחם של אותם יסודות שבנה רבי עזרא בזמנו, והכל עשה בענווה יתרה, לא החזיק טיבותא לפשיה, כאילו הוא לא עשה מאומה.

כמה גלים עכורים עברו על ישיבת פורת יוסף, היו כל מיני דרישות להכניס לימודים אחרים, והוא נלחם כארי להשאיר את הישיבה בטהרה ובקדושתה, זה לא היה פשוט. הוא עמד על כך שלא יהיה כל פגם בדרך החינוך, והרגישו אצלו שזה לא היה רק מן השפה ולחוץ, הוא לא ישן בלילות בשביל זה. ראו אותו לפעמים זועק ודואג על המצב, היו לו לחצים מפה ולחצים משם. וברוך ה' זכה שיצאו משם תלמידים ותלמידי תלמידים גדולי תורה.

הזכות הגדולה בלהיות 'מרבין תורה'

היום יש כר נרחב ללמוד תורה, בעבר לא היו הרבה שרצו ללמוד. היתה אז עניות גדולה והניסיונות היו קשים, והוא ישב ולמד ולימד במסירות נפש. ואלו שזכו לשמוע ממנו שיעורים יום יום - גדלו מאוד. אותנו עזב לאנחות, אבל הרוח שלו נמצאת, הרוח של 'להיות שקוע בלימוד', הרוח של 'לא ללמוד בצורה שטחית', הרוח של 'לנסות לפצח סוגיה', הרוח הזו

נמצאת, וזה בעצם החובה שלנו להמשיך להעמיד תלמידים הרבה.

הוא העמיד תלמידים הרבה - בכמות ובאיכות, השלושה תלמידי חכמים שהזכרתי, כבר לא חיים איתנו, אבל כמו שרואים הדרך שלהם ממשיכה עד היום. וגם אנחנו צריכים להמשיך הלאה והלאה, לתת חשק לעוד ועוד תלמידים.

היום היה בחירות של דיינים, היתה לי פגישה עם כמה דיינים, כל הכבוד להם, הם דיינים חשובים, לא יאומן כי יסופר, הם יודעים חושן משפט ואבן העזר על בוריו, כולם טובים וכולם רוצים את התפקיד הזה בכדי לפעול ולעשות.

אבל רבותי, אני חושב שצריכים לשנות את הכיוון, זה מאוד חשוב להיות רב ולהיות דיין, כתוב שהקב"ה שותף עם הדיינים בשעת הדין, אבל להיות מרבין תורה זה יותר חשוב!

אנחנו צריכים מגידי שיעורים שילמדו בישיבות, כמה ישיבות היו יכולות להיפתח אם היו עוד תלמידי חכמים שלומדים בעיון את המסכתות שלומדים בישיבות - נשים, נזיקין ומועד. את המסכתות האלו אפשר ללמוד עם כל הראשונים והאחרונים בעיון - ללמוד וללמד.

אמנם מגיד שיעור לא מקבל משכורת כמו דיין, ואין לו מעמד כמו דיין, אבל הוא זוכה להיות מרבין תורה, ולהיות מרבין תורה זה הדבר החשוב ביותר!

יהי רצון שנלמד מהמנוח ע"ה, שהוא היה המרבין תורה הראשון בישיבות הספרדיות בארץ ישראל, זכה והעמיד תלמידי חכמים. אנחנו כבר אולי בדור רביעי שלו.

בעזרת ה' זכותו תעמוד לכל המשפחה, ולבנו רבי דוד, שה' יתן לו כח ובריאות ונחת ושמחה - עד זקנה ושיבה להגדיל תורה ולהאדירה, ולכל הישיבות וראשי הישיבות שירביצו תורה בישראל, וימשיכו הלאה לפתוח ישיבות ולהעמיד תלמידים הרבה, אכי"ר.

דברי הספר על גאון ישראל רשכבה"ג רב רבנן מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה זיע"א זללה"ה

שנאמר ע"י הגאון רבי אברהם דיין שליט"א

חתד"נ להג"ר דוד שליט"א בנו של מרן זצ"ל

ראש מוסדות זכרון חמד, רב ביהכ"נ זכות אבות, דמת שרת

נאמר בעצרת חיזוק במלאות יובל שנים לפטירתו

מורי ורבותי, היום יום פטירתו של מורנו ורבינו הגאון רבינו עזרא עטיה, מרן ראש הישיבה, ראש ישיבת פורת יוסף, נאמר איזה דברים גם על הדמות שלו וגם היום זה גם כן שבוע של פטירת מור אבי חכם משה דיין, שגם כן היה מאד קרוב אלי וקשור אלי ברמ"ח איבריו. נאמר איזה פסוק מהפרשה.

בתחילת הפרשה כתוב, ויאמר ה' אל-משה אמר אליהם בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו: (ויקרא פרק כא פסוק א), אומרים חז"ל, רש"י במקום מביא את דבריהם, כתוב אמור ואמרת, למה התורה הייתה צריכה לכתוב פעמים, אמור אל הכהנים בני אהרן ושוב פעם ואמרת אליהם, היה מספיק לומר, אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא בעמיו, אמור רש"י להזהיר גדולים על הקטנים. הפשט הפשוט הוא, להזהיר שהגדולים ידאגו ג"כ שהקטנים מבני אהרן הכהנים, ישמרו דיני טומאה וטהרה.

אומנם, יש לנו בכל המצוות מצות חינוך, כמוש"כ ושיננתם לבניך ודברת בם, והודעתם לבניך ולבני בניך, בכל התורה יש לנו מצוה זו, יש מחלוקת מאיזה דין החינוך, ועל כל פנים יש לנו חינוך בכל המצוות, אבל יש כמה מקומות בתורה, מקומות ייחודיים שהתורה אומרת לנו באופן מפורש שצריך לחנך את הקטנים, אחד המקומות זה כאן, לבני אהרן, אמור ואמרת, שיזהרו לא להטמאות למתים, וצריך להבין מה המיוחד כאן שהתורה הוצרכה לכתוב את מצות החינוך לקטנים.

אכן, המפרשים מסבירים, מה המיוחדות במצווה הזאת יותר משאר המצוות, בכל

מצוה תמיד האבא רוצה לחנך את הבן שלו לאותה המצוה, כגון לחסד וכו', ואילו כאן יוצא מצב שונה, הבן רוצה ללכת ללוויה, ללכת לעשות חסד, אבא שלו צריך לעצור אותו, לא, יש לך מצוה אחרת, להיות טהור, להיות קדוש, אתה צריך להמנע, רק מה שמותר, לקרובים שמותר, אבל שאר אנשים אם זה לא מת מצוה אסור, אז כאן התורה צריכה להדגיש, להזהיר גדולים על הקטנים, גם כשהקטנים רוצים לעשות מצוה, כאן זה לא המצב שאפשר לעשות את המצוה, כיון שיש במצוה זו את קדושת הכהנים, זה הפשט הפשוט בביאור הפסוק.

אכן, מרן ראש הישיבה רבינו עזרא עטיה זצ"ל, היה מסביר את זה על דרך הדרש, להזהיר גדולים על הקטנים, שהגדולים צריכים לתת מהזהיר שלהם על הקטנים, מלשון והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, להזהיר גדולים על הקטנים, איך הקטנים יכולים להתחנך, איך אתה תחנך אותם, על ידי שאתה נותן להם מהזהיר שלך, אתה נותן להם את הדוגמא האישית, הבן רואה את האבא, איך הוא מתפלל, איך הוא לומד, איך הוא נותן צדקות, איך הוא עושה מעשים טובים, איך הוא מדבר אז גם הבן ממשיך בדרך של האבא, אבל אם הבן רואה את האבא שלו איך הוא מתנהג, אז מה יצא, איך הבן יתחנך?.

החתם סופר היה אומר על הפסוק ושיננתם לבניך ודברת בם, אתה צריך ללמד את הילדים שלך לדבר איתם בדברי תורה, אבל איך, איך עוד אפשר לעשות את זה, בשבתך בביתך, ובלכתך בדרך, ובשכבך ובקומך, הוא רואה אותך איך אתה יושב בבית, מה אתה עושה כשאתה יושב בבית, אתה יושב ולומד, אומר תהלים, לומד גמרא, יושב

כמו שצריך בדרך ארץ, בצורה מנומסת, בשבתך בביתך, ובלכתך בדרך, הוא מסתכל עליך איך אתה הולך בדרך, איך אתה מתנהג כשאתה בדרך, ובשכבך ובקומך, איך אתה כשאתה הולך לשכב, איך אתה קם בבוקר, מתגבר כארי, זה, זה החינוך הכי חזק שיכול להיות, כשהאבא מראה דוגמא אישית, וזה נלמד מהפסוק ושיננתם לבניך ודברת בם, איך, ע"י בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, כך אדם יכול לחנך את בניו, זה מה שאומר מרן ראש הישיבה זצ"ל להזהיר גדולים על הקטנים, תזהיר, תיתן להם מהזהיר, מהאור, של הגדולים על הקטנים, וזה באמת רואים אצל גדולי ישראל שתמיד יש אנשים שחזרו בתשובה רק ע"י שראו את גדולי הדור, כל גדולי הדור, כשרואים אותם זה מוסיף יראת שמים

סיפר לי איזה יהודי אחד שהיה קצת רחוק מתורה והתחזק, אמר לי, היה נכנס לבית של מרן הראשון לציון רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, רק נכנס לבית שלו כבר מתחיל לרעוד, כבר מרגיש את הקדושה, מרגיש את הזוהר הזה, זה היה אצל חכמי ישראל.

יש מעשה סיפר אותו הגאון הגדול רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, שהיה ראש ישיבת פונובויז', הוא סיפר שפעם בעת המלחמה הוא בא מבני ברק לירושלים, וחשב שיוכל לבוא לכותל או ליד הכותל כדי להתפלל, אבל לא ניתן היה לבוא עד הכותל מחמת המלחמה אז נכנס לשיבת פורת יוסף שהייתה ממול הכותל כדי להתפלל משם, כדי לראות מרחוק, להתפלל על המצב שהיה באותה תקופה.

כאשר נכנס להיכל הישיבה, מספר הגאון ר' מיכל יהודה זצ"ל, והנה הוא רואה את ראש הישיבה, רבינו עזרא עטייה, ורואה אותו איך הוא עומד ומתפלל סמוך לארון הקודש, המחזה המיוחד איך מרן ראש הישיבה עומד לפני ה' אחוז בשרעפי קודש עשה רושם כביר, ואומר הגאון ר' מיכל יהודה, "כל החיים שלי, לפני שאני עומד לתפילת שמונה עשרה, אני מזכיר לעצמי את אותו מראה מיוחד בו ראיתי את רבי עזרא זצ"ל איך הוא עומד לפני ה', איך הוא נכנע לפני בורא עולם, ואז אני מתחיל להתפלל".

כל החיים שלו מלווה אותו המראה העילאי הזה, והיו ענין רואות את מורן, הגמ' מביאה היו חכמים, שהיו אומרים, אני ראיתי את רבי רק מאחוריו, אם הייתי רואה אותו מלפניו הייתי גדול יותר, זה מה שהתורה מצווה להזהיר גדולים על הקטנים, הזוהר של הגדולים היה על הקטנים.

שאלו פעם אחד מהחכמים, למה לא עשו בתקופתם איזה סדר מוסר בצורה קבועה בישיבה, אמר לו כל הזמן יש סדר מוסר וראים את מרן ראש הישיבה, זה הסדר מוסר כל הזמן, וראים אותו איך הוא מתפלל, איך הענווה שלו, זה הסדר מוסר, זה היה משפיע על כולם.

מור אבי זצ"ל היה קשור אל מרן ראש הישיבה מאוד, ברגלים תמיד היה עולה לרגל, עלה להקביל פני רבו, היה נכנס אצל רבינו ראש הישיבה ושומע ממנו דברי תורה, ורושם את הדברי תורה, היה לפעמים חוה"מ, אז שאלו, מה הדין, זה חוה"מ, אבל זה דבר האבד, וכך פסק לו ראש הישיבה ואמר, אכן זה דבר האבד, היה ביניהם קשר עצום, כשנפטר ראש הישיבה היה בבתינו אוריה קשה מאוד של צער כמו ט' באב, ואבי זצ"ל מיד הלך למקוה לטבול כדי שיוכל לשאת את המיטה בלוויה.

היה גדול הענווה, גאון בתורה, בהתמדה שלו, כל גדולי ישראל היו תלמידיו והיו

קשורים אליו רבינו מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל היה קשור אליו ביותר.

הגאון רבי בן ציון מוצפי שיחיה לחיים טובים וארוכים, מספר, מה אמר ראש הישיבה כשהוציא רבינו עובדיה יוסף את הספרים שלו, "וזרח השמש, בכל דור ודור הקב"ה שותל צדיקים, בדורנו הוא שתל, את חכם עובדיה.

יש דבר שהיה שגור תמיד על לשונו של רבינו עזרא עטיה זצ"ל, כתוב בגמ' במס' ברכות (לג ע"ב), אמר רבי חנינא, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנא' ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, כתוב בפסוק שהקב"ה רוצה משהו מהאדם, מה הוא רוצה - יראת שמים, אז הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וכתוב בפסוק שזה מה שהקב"ה דורש מעמנו, שואלת הגמ' וכי יראה מילתא זוטרתא היא, וכי יראת שמים זה משהו קטן שהקב"ה אומר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, משמע כי אם ליראה, שזה דבר קטן, אם אדם יש לו יראת שמים כל החיים שלו מצוות ומעשים טובים, אם אדם אין לו יראת שמים, אין מה לדבר, אז מה זה ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, משיבה הגמ' אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא, כן, בשביל משה רבינו זה דבר קטן, כולם שואלים, לא מדברים על משה רבינו, מדברים על עם ישראל, ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, משה רבינו אומר את זה לעמ' לא למשה רבינו, משה רבינו גדול מרבן שמו, ודאי שלו זה מילתא זוטרתא, אבל מה עם פשוטי העם.

היה מסביר את זה רבינו עזרא עטייה כך: אין - כן, לגבי משה מילתא זוטרתא היא, אם אתה נמצא באווירה של משה רבינו, בדור של משה רבינו, נמצא עם משה רבינו, בסביבה שלו, ודאי זה מילתא זוטרתא הוא, אתה רואה את משה רבינו זה מספיק אתה מושפע ממנו זה נותן לך את היראת שמים, וזה כוונת הגמ' אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא, מי שנמצא בתחום של משה

רבינו, יראת שמים זה דבר קטן, וודאי שיהיה לו יראת שמים.

את זה אפשר לומר גם כן על מרן בעצמו, מרן ראש הישיבה, היו רואים אותו, זה כבר נותן יראת שמים, כמו הבזק אור, אדם רואה אותו, רואה יראת שמים, רואה ענווה, רואה פשטות, ודבר זה מצינו אצל גדולי ישראל האמיתיים, אותו הדבר היה גם אצל מי שהיה רואה את חכם עובדיה יוסף זצ"ל איך היו רואים את הפשטות שלו את היראת שמים מיד היה נכנס יראת שמים לליבותיהם של האנשים.

סיפרתי באחת ההזדמנויות היה איזה יהודי מחו"ל שבא לארץ והיה צריך להיות בחגים בארץ ישראל, הוא חשב להיות באיזה מלון, אז אמרתי לו למה תהיה במלון, איפה תתפלל, אמרתי לו תלך להתפלל עם רבינו עובדיה יוסף בביה"כ שלו, שם יהיה לך תפילה כראוי, כשהוא שמע שזה עם הרב עובדיה יוסף, מיד אמר, איפה זה, אמרתי יש מלון סמוך, תיקח חדר במלון ליד ותלך להתפלל שם, פחד אולי לא יהיה מקום, אמרתי לו אל תדאג יהיה לך מקום, אני אדאג לך, ואז באמת הוא היה שם בראש השנה ויום כיפור, והוא אח"כ מספר לי, שביום הכיפורים הוא רואה את הרב איך שהוא מתחיל לבכות באמצע התפילה, באמצע הוידוי, מתחיל לבכות, והוא הגיע מחו"ל ולא הכיר את הרב וממש נכנס ללחץ, הוא רואה שהרב בוכה, אז הוא אומר לזה שלידי, תראה הרב לא מרגיש טוב, הרב בוכה צריך לטפל בו... אותו אחד מנסה להשתיק אותו, אבל הוא רואה שהרב בוכה בדמעות שליש ולא נרגע הוא אומר תטפלו ברב, עד שהרגיעו אותו, והסבירו לו אח"כ שהוא בוכה הוא עושה וידוי, בוכה על העבירות שלו. אמר לעצמו, הרב הראשי לישראל יש לו עבירות ?, הוא בוכה על העבירות ?, גם הרב הכי גדול עושה וידוי ?, כל יום עושה וידוי, לא פעם אחת, שחרית מנחה וערבית, ויש כאלה בק"ש שעל המיטה, הרב הכי גדול הרב הראשי יעשה וידוי, ועוד כולם יש להם עברות, אין

צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כשהוא שמע את זה וראה בעינים שלו את הבכיות, מאותו היום, התחיל ללבוש כיפה, התחיל להתחזק, היום הוא זכה שכל הילדים שלו כולם בני תורה, כל הנכדים שלו בני תורה בת"ת בחו"ל, הוא בעצמו פתח תלמוד תורה, הכל התחיל, ממה שהוא ראה בעינים שלו, הוא ראה יראת שמים.

וזה מה שאומר מרן ראש הישיבה, להזהיר גדולים על הקטנים, שאדם צריך להיות עם דוגמא, אם יבוא אחד ויגיד לבן שלו, אל תדבר בבית הכנסת, אל תדבר באמצע התפילה, אם האבא עצמו הוא לא מדבר הבן יקבל, ואפילו לא צריך להגיד לו, הוא רואה שאבא שלו לא מדבר, משהו בא לדבר עם אביו והוא לא עונה לו אז רואה דוגמא אישית וגם לא ידבר. אבל אם האבא בעצמו מדבר, כמה שיגיד לבן שלו אל תדבר, הוא ידבר, זה הדוגמא שהוא רואה, אדם שרואה את אבא שלו מדבר בביה"כ הוא גם ידבר, אם הוא רואה את אבא שלו מאחר לבית הכנסת, גם הוא יאחר, אם הוא רואה את אבא שלו לא ישר כ"כ, גם הוא יהיה לא ישר, יש יוצא מן הכלל, לפעמים הבן רואה שהאבא שלו לא בסדר, הוא אומר אני כן אהיה בסדר, קורה גם כן, אבל על פי הרוב, בן אדם מסתכל מה שהוא רואה בבית שלו, תראו יש ילדים קטנים, תראו כל אחד יש לו אחיינים ילדים קטנים, נכדים, בשולחן בשבת אתה רואה פתאום ילד בגיל שנה וכמה חודשים רוצה לקחת את הברכון, הוא לא יודע א' ב', הוא לא יודע שום דבר, לא יודע לקרוא, לא יודע כלום, כולם לוקחים ברכון, הוא גם רוצה ברכון, רוצה זמירות של שבת, כולם מתנדנדים בברכת המזון הוא גם כן מתנדנד עם כולם הוא רואה, זה אבא שלו, בן אדם חושב, מה הוא ילד קטן לא מבין, אומר ר' שמשון רפאל הירש, בספר שלו, ממתי אתה מחנך את הילד, משעת הלידה,

פעם שאלו את אחד מבעלי המוסר, ממתי צריך לחנך את הילד, הוא אומר ממתי

שאבא נולד, האבא צריך לחנך את עצמו כדי שידע אח"כ איך לחנך את הילד, ממתי שהוא נולד הוא צריך לחנך את עצמו כדי לדעת איך לחנך את הילד שלו.

וזה מה שאומר ר' שמשון רפאל הירש, משעת הלידה, תשאל אותי, מה אני אחנך אותך, מה הוא מבין, הוא אומר אתה מהתחלה תלמד אותו שהוא עושה מה שאתה אומר לו, להרגיל אותו שיש פה סמכות, לא כל מה שהוא רוצה הוא מקבל, הוא אומר יש סכלים – טפשים, שהם חושבים שכל מה שהבן עושה ומבקש צריכים לתת לו, ואדרבה אם הבן עושה כל מיני קונדסים וכל מיני מעללים, הם אומרים, איזה יופי, תראה איזה מוכשר, אפילו שזה דברים לא טובים, מתפעלים ממנו, מעודדים אותו, אומר ר' שמשון רפאל הירש, ההורים האלה בשנתיים האלה שהם שמעו לקול הילדים שלהם, בשנתיים הבאות שלא יחשבו שהתחלפו התפקידים, כשהוא יהיה בגיל שלוש בגיל ארבע, ירצו לבקש ממנו משהו, הוא לא יעשה מה שהם רוצים, הוא יצפה שהם יעשו מה שהוא רוצה, מה שהילד רוצה, זה מה שהם יצפו, אדם צריך לדעת מהתחלה איך לחנך את הילד.

לא סתם אמרו חז"ל, הבאתי לכם את לשון רש"י במקום, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, אומר רש"י על פי חז"ל, אקרא לכם את לשוננו כי זה מבהיל על הרעיון, הוא אומר כך, משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה ציוה לנו משה, זה גמרא, אבל ההמשך, שיהיה זה לימוד דיבורו, זה מה שהוא רגיל, זה מה שהוא שומע, זה מה שהוא מדבר, מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלשוה"ק ומלמדו תורה, יודע לדבר תורה איתו בלשוה"ק, תלמד אותו תורה, ואז מוסיף רש"י מילים כדרכנות, ואם לא עשה כן הרי הוא כאילו קוברו, אם הוא לא מלמד אותו כשהוא מתחיל לדבר תורה, ומסיח איתו בלשון הקודש, זה כאילו

קוברו, קבר את בנו, זה מה שכתוב ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם ואז כתוב למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אם תלמד אותו תורה, ירבו ימיכם וימי בניכם, ואם לא, מכלל הן אתה שומע לאו, זה רש"י במקום.

לא סתם המשנה בפרקי אבות אומרת חמשה תלמידים היו לריב"ז אחד מהם היה רבי יהושע בן חנניה, אמר עליו היה מונה שבחן, אשרי יולדתו, כתב רבינו עובדיה מברטנורא, מה הכוונה אשרי יולדתו, שאמו היתה מסתובבת בכל בתי המדרשות שבעיר, כל בתי המדרש, מבקשת שיתפללו עליו שיהיה חכם, ומיום שנולד, לא זזה עריסתו מבית המדרש, ראיתם היום בימינו משהו שעושה כזה דבר, הולך לכל בתי המדרש, מבקש ברכות מכל הלומדים בבתי המדרש, מיום שנולד, מה הוא מבין, אבל העריסה שלו בבית המדרש, יש אנשים אומרים מה, הילד הזה מה הוא מבין, הוא קטן, תן לו, מה אתה רוצה ממנו, אבל האמת היא שמה שאתה נותן לו עכשיו, מה שחודר אצלו עכשיו זה מה שאח"כ יהיה.

זה כמו שאמרתי מור אבי חכם משה דיין זצ"ל גם כן היה קרוב מאד לרבינו עובדיה יוסף זצ"ל, עד כדי כך שהיה מעשה כשפעם אחת רבינו עובדיה יוסף זצ"ל הגיע לברזיל, והשרוך שלו נפתח, נפתח השרוך שלו, הוא היה בדיוק עולה את המדרגות, מור אבי שהיה רב הקהילה שם התכופף לקשור לו את הנעל, אז הרב נבהל, מה, הרב של הקהילה מתכופף לקשור לו את הנעל, אמר לו מור אבי, זה בסדר, תלמיד בפני רבו, זה כמו עבד בפני אדונו, ישב ומיד עשה מה שצריך וקשר לו את הנעל, זה מראה את הדרך ארץ ואת הערכה שהיתה, לתלמידי חכמים, וזה דוגמא אישית שראו בני הקהילה את הערכה לתורה וזה השפיע עליהם הרבה לכבד ולהעריך את התלמידי חכמים.

בעז"ה הקב"ה יזכה אותנו לחנך את ביננו לתורה ויראת שמים בדרכם של רבותינו זצ"ל אמן

פנינים קצרים על מתן תורה – שנאמרו ע"י רשכבה"ג מרן רבינו עזרא עטיה זללה"ה

כתוב במדרש (דברים רבה פ"ח, ב) "אם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן". ע"כ.

והתמיהה גדולה היא, איך יעלה על הדעת לומר שהתורה ניתנה לרעת עם ישראל, וכי יש דבר יותר מתוק מלימוד התורה הקדושה וקיום המצוות? ואם בגלל מלחמת יצר הרע שיש בקרבנו, א"כ מה תשובה היא זו 'שהרי מלאכי השרת נתאו לה' הרי להם אין יצר הרע.

וביאר מרן ראש הישיבה על פי דברי רבותינו במסכת ב"ק (פז). "אמר רב יוסף, [סגי נהור הוה.. רש"י. כלומר סומא] מריש הוה אמינא [מתחילה הייתי אומר], מאן דאמר [מי שאומר], הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן [אעשה יום טוב לחכמים], מאי טעמא, דלא מפקדינא וקא עבדינא מצוות [שאינני מצווה ואני עושה מצוות]. והשתא דשמעית להא [ועכשיו ששמעתי לזו] דר' חנינא, דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממני שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי [שכשאני מצווה יש לי שכר יותר].

ועל פי זה יש לבאר את דברי המדרש 'שמא תאמרו לרעתכם ניתנה תורה', וכמו שסבר רב יוסף מתחילה, שמי שאינו מצווה ועושה שכרו גדול יותר, וא"כ אילו לא ניתנה תורה היתה מעלתם גדולה יותר, על זה אמר להם, 'לא נתתי אותה אלא לטובתכם', כי גדול המצווה ועושה, שהרי מלאכי השרת נתאו לה, ואם נאמר שמי שאינו מצווה ועושה גדול יותר, א"כ מפני מה חמדו מלאכי השרת לקבל את התורה, אדרבה טוב להם שלא יקבלו אותה, ויקיימוה כמי שאינו מצווה ועושה. אלא ודאי משום שגדול המצווה ועושה לכך רצו לקבל את התורה ולקיימה כמי שמצווה ועושה.

עוד אופן פירש מרן ראש הישיבה, כי מעלות התורה שתיים הם. א. בחינת 'סור מרע', לתקן את המדות המגונות שבאדם, כי המאור שבה מחזירו למוטב. ב. בחינת 'עשה טוב', שהרי התורה מזככת את נפשו של האדם עד שנעשה בריה חדשה, כי עולה למעלות רבות ונשגבות מאוד, וזה כוונת המדרש שמא תאמרו שרק לרעתכם ניתנה התורה, כלומר להסיר את הרע מקרבכם, ולתקן את המדות המגונות שבכם, אבל אין בתורה סגולה אחרת, ומי שמדותיו ישרות ומתוקנות אין לו צורך בתורה ח"ו, לזה אמר לא נתתי אותה אלא לטובתכם, כי סגולה אחרת יש בה, להעלות את האדם ממדרגה למדרגה וממעלה למעלה, ויכול להשיג על ידה טובה מרובה ומעלה נשגבה, והראיה לכך שהרי מלאכי השרת נתאו לה, ואע"פ שאין להם יצר הרע, ואין בהם מדות מגונות ושפלות, וא"כ מפני מה רצו את התורה, אלא ודאי הוא שידעו שטובה גדולה טמונה בתורה, שלא רק להסיר את הרע, אלא גם לחזק את הטוב וא"כ ודאי שלטובתכם ניתנה תורה.

אייר
תשפ"ו

ערש"ק פרשת

אמור

תשפ"ו

מצות קרבן העומר ומצות ספירת
העומר והלקח מהם לעבודה בימי
ספירת העומר

עניינא דיומא

חידושי תורה לקחי מוסר והוראה מתורתו של
מרן ראש הישיבה רבן של ישראל
חכם משה צדקה שליט"א

ראש ישיבת פורת יוסף

מצות קרבן העומר

הנה מצות ספירת העומר, היא מתחילה מ"קרבן העומר" שמקריבים ביום השני של חג הפסח, וצריכים להתבונן בעצם המצוה של קרבן העומר, וכתב החינוך (מצוה שב): "משרשי המצוה, כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה ה' ברוך הוא עם בריותיו, לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו - תתברך תבואתנו ויושלם חפץ ה' בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו. וכו'. וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות, כדי שיהא נקצר בעסק גדול, וכל זה מן השורש שכתבנו, כדי שיתנו הכל לבם לדבר ה' יתברך מתוך המעשה והשמחה".

הודאה לה' על התבואה ועל כל דבר ראשון שהקב"ה נותן לאדם

ומבואר מדברי החינוך שמצות קרבן העומר היא מדין הודאה לה', להביא מן השעורים עוד קודם שנהנה אנחנו מהם, ומכאן יש לנו לימוד גדול, הקב"ה רוצה שכל דבר שאתה הכי שמח בו - תיתן אותו להקב"ה. בזמנם היה כל אחד נוטע עצים ופירות וירקות בשביל מאכלו, "ואספת דגנך", כל אחד ואחד, באה התורה ומצווה אותך להביא את המנחה החדשה של התבואה שלך קרבן לה'. וכך מצינו בכל דבר "ראשון", אדם נושא אשה ושמח שמח גדולה, ומביא בן זכר, באה התורה ואומרת לו, שהבן הזה הוא לא שלך, הוא של הכהן, עליך לפדות אותו. וכך גם בתבואה, המאכל של האדם, צריך לתת ביכורים.

חנוכת הבית וקניית מזווה

ומכאן נלמד לקדש כל דבר "ראשון", כל דבר שאתה שמח בו ביותר, לתת אותו לקב"ה. נכנסים לבית

חדש, דבר ראשון תחנוך את הבית בדברי תורה, "חנוכת הבית". מתחתן ונכנס לדירה, דבר ראשון יקנה מזוזות הכי מהודרות וטובות, לא יקנה תחילה שאר צרכים של הבית. לתת את הראשית לקב"ה.

הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות

והחינוך הוסיף עוד טעם לקרבן העומר, מלבד ההודאה לה', על ידי זה אנו נהיה ראויים שתתברך התבואה, והקב"ה חפץ בברכת בריותיו, ומקורו נראה מדברי הגמרא (ר"ה טז.): "מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח - מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה, הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות", ע"ש.

הקב"ה חפץ להטיב לבריותיו

הרי שעיקר המצוה של העומר בפסח, כדי שתתברך התבואה שבשדות, ומכאן שזהו רצון ה' וחפצו בברכת בריותיו, וכדברי החינוך, והוא חידוש נפלא, שהקב"ה חפץ שתהיה לנו ברכה, ואין זה מגיע בתורת שכר על ההודאה, אלא כך הוא עיקר רצונו יתברך להטיב לבריותיו.

תפלה על הגאולה ובנין הבית

אולם מצוה זו בעוה"ר אין לנו בזמן הזה לפי שחרב בית המקדש, ולזה אנו מזכירים אחר הספירה בקשה "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו", וצריכים להתפלל ולצפות לגאולה בקרוב בב"א, ובניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל. [ולפחות "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג), בעסק בהלכות קרבן העומר, ללמוד הסוגיא בגמרא מנחות (סד:) בדין קרבן העומר, ובדברי הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (פרק ז)].

טעם מצות ספירת העומר - כעבר ישאף צל

יו"ט אחרון, וביניהם ימי "חול המועד" - ימי "ספירת העומר". בכל יום ויום מתקרים לשער החמישים של הקדושה. וכתבו בספרים שמי שזוכה לזה מרגיש את זה.

משפיע על כל ימות השנה

כמה שהאדם מכין את עצמו יזכה להארה ולהשגה בתורה, מי שבימים אלו מוסיף קדושה, לומד תורה בשמחה, שומר עצמו מכל דבר רע, שומר את מחשבתו ועיניו, זה מועיל לו לכל השנה כולה. יש לו לאדם הזדמנות גדולה לנצל את הימים האלו שהם קדש קדשים, לקבל על עצמו קבלות להתחזק, לשמור עצמו מדיבורים אסורים, וזה ישפיע עליו לכל ימות השנה.

הספירה שמוציא מפיו מנקה על עצמו

האור החיים הקדוש על הפסוק (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם", מפרש, כל מה שאתם סופרים - זה בשבילכם, לטהר אתכם, לטובתכם. עוד אומר רמז "וספרתם", בא לומר לוחות הברית נעשו מאבן ספרינו, זה אבן יקרה ונדירה מאוד. ובא לרמוז שלכל אחד מישראל, יש לו נשמה יקרה מאוד, נשמה קדושה שמאירה כספירים. וכשהוא סופר ספירת העומר, הוא מנקה את הנשמה, מלטש את האבן.

כפי גודל ההכנה כך זוכים לקבל

ימי ספירת העומר הם בתחילת "זמן קיץ", והם הימים של הכנה למתן תורה, וההכנה היא על ידי שמתחזקים בלימוד, וכמה שמתחזקים יותר, מקבלים יותר שפע בחג השבועות. כל המטרה של ימי העומר - להתכונן, כמו אדם שמחכה למתנה גדולה, ואומרים לו שזה יגיע ביום מסוים, הוא סופר כל יום עד שיגיע אותו היום. כך גם צריך להיות בתורה, שיהיה לאדם שאיפה לתורה, אהבה לתורה, וכמה שהאדם יכין את עצמו בימים אלו, יותר בחשק, והעיקר יותר בשמחה - כך יקבל את ההשפעה.

הדברים נרשמו מכתבי תלמידים ועל אחריותם בלבד [הערות והארות בנוגע לתוכן יתקבלו בברכה 8542164@gmail.com]
המעוניין ליטול חלק בהוצאות המרובות ניתן לתרום דרך עמדות נדרים פלוס - לאורו נלך [אפשרות להנצחה והקדשה]
דוא"ל להערות ולרשימת התפוצה שעל שעי"י "לאורו נלך":
r0799698057@gmail.com

מוקדש להצלחת ולרפואת כל המשתדלים בהוצאת גליון זה

חלק גדול מגליון זה הודות לכתביו של ידידינו הרה"ג רבי חיים שמעון רביע שליט"א מדברי מו"ר מרן שליט"א בזמנים שונים שהיו לנו לעיניים להשלמת הדברים כפי שנסדרו כאן בס"ד

ויש מצוה אחרת נוספת, והיא מה שיש לנו גם בזמן הזה, מצות ספירת העומר, ובטעם מצוה זו כתב החינוך (מצוה שו) בזה"ל [בקיזור]: משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב (ירמיהו לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכו', וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, וכו'. ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונין לעומר, כלומר כך וכך ימים עברו מן המנין, ואין אנו מונין כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, וכו'. ע"כ.

מצוה זו שייכת ביותר אצל בני התורה

הרי שאלו הן ב' מצוות חלוקות, מצות קרבן העומר, ומצות ספירת העומר, ולכל מצוה טעם חלוק, קרבן העומר כמו שנתבאר מדין הודאה לה', ויש מצוה נוספת והיא מצות ספירת העומר אשר תכליתה בעבור הכנה לקבלת התורה, וזה שייך גם בזמן הזה, ובודאי וביותר אצל בני הישיבות ואברכי הכוללים ששוקדים על תלמודם, שצריכים לספור מתוך צפיה לחג שבועות, כי בחג שבועות זה יסוד זמן קבלת התורה, והתורה מתחדשת בכל פעם כמו מעיין מים נובעים, אין גבול לתורה, ותראו כמה ספרים יוצאים ומחדשים בתורה הקדושה. ובזה הקדוש (פרשת אמור דצ"ז ע"ב) האריכו כי אי אפשר להיכנס לחג שבועות, ללא ההכנה של ימי ספירת העומר. וכפי התשוקה וההכנה בימים אלו, כך יזכה לקבל בקבלת התורה בחג שבועות, כפי גודל ההכנה שלו.

ימים מקודשים כקדושת חול המועד

ונמצא שימים אלו של ספירת העומר הם ימים מקודשים מאוד, והרמב"ן ז"ל (ויקרא כג, לו) כתב כי ימים אלו יש להם קדושה כקדושת ימי חול המועד, חג הפסח הוא יו"ט ראשון וחג שבועות הוא

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס'
220

רשב"י – מסירות נפש לתורה – אני לדודי ועלי תשוקתו

תשפ"ז
בהר בחוקותי

מי שצמא לקירבת השם, מי שרוצה קשר וחבור עם הקב"ה, שילך למים שזה תורה, וכך ירוה את הצימאון להקב"ה. והפסוק בא ללמדנו שהצורה איך להתקשר להקב"ה זה ע"י לימוד התורה. וענין זה מפורש ברש"י בפרשת ואתחנן בפרשת שמע ישראל שהתורה מצווה ואהבת את ה' אלוהיך, והיו הדברים האלה, ורש"י שם הביא מהסיפור לפי שנאמר ואהבת את ה' **איני יודע כיצד אוהבים את המקום?** תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, תן הדברים האלה על ליבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו.

זה נורא ואיום

רבינו יונה בשע"ת בשער השלישי מביא מעלות העליונות שכולם ניצטוו במצות עשה, ואחד מהם זה מעלת לימוד תורה, שאדם יהיה חזק שלא יבטל מהתורה.

הנה המשנה באבות פ"ו: אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, בפשטות התנא בא להזהיר את הבריות שיזהרו שלא יעליבו את התורה, אבל ראיתי במדרש שמואל מפרש 'אוי' כל פעם שהבריות אומרים אוי, כשיש צרה, יש חולה או צרה אחרת, אומרים אוי, למה יש אוי? זה עונש בגלל שמעליבים את התורה, 'האוי' שיש בעולם זה בגלל עלבונה של תורה, מה זה מעליבים את התורה? כשאדם יש לו אפשרות ללמוד ולא לומד, מתעסק בדברים אחרים, זה ניקרא שהוא מעליב את התורה.

כמו שאחז"ל בסנהדרין צט: כי דבר השם בזה ואת מצוותו הפר, זה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הכרת תכרת, רחמנא ליצול, **זה נורא ואיום!** חומר הבזיון של לבזות התורה, מה זה לבזות התורה? שאתה לא לומד, מזלזל, או לפעמים קוראים עיתון בזמן שאתה יכול ללמוד, רחמנא ליצול, השם יצילנו.

חזר כל הלילה על המשנה

והחפץ חיים מספר שהוא היה פעם בבית מלון עם ר' ישראל סלנטר זצ"ל, והחדר של החפץ חיים היה על יד החדר של ר' ישראל, וראה שר' ישראל חזר כל הלילה על המשנה **דלא יליף קטלא חייב**, חזר ע"ז כל הלילה כדי להפחיד עצמו מביטול תורה, מי שלא לומד קטלא חייב, ככה מספר החפץ חיים, ותלמידו ר' ישראל היו מאוד עובדים על ביטול תורה, ר' שמחה זיסל היה לומד כל הלילה בעמידה כדי לא להרדם, ובסוף ימיו הוא סבל מהרגלים.

כבר דיברנו פעם שיהושע בן נון זכה להעמיד את השמש בזכות ההתמדה הגדולה שלו, לא ימיש מתוך האהל, תראה למה אפשר להגיע בזכות ההתמדה, תראה רשב"י, בזכות שמסר נפשו על התורה, זכה שהקב"ה משתוקק אליו, לומר כזה דבר על עצמו שהקב"ה משתוקק אליו, מי יכול לומר דבר כזה, זה בזכות לימוד התורה, צריך להתחזק בלימוד.

מלומד בניסים

והטיפשים האלה במה הם משבחים את רשב"י, שהוא אירגן את המרד על בר כוכבא, ולמה לא תספר עליו שמסר נפשו על לימוד תורה, ולמה לא תספר עליו שהוא זכה להיות מלומד בניסים.

כמו שמספרת הגמ' במעילה דף יז א' שגזרה מלכות רומי שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו נידות, ואמרו חכמים את מי נשלח כדי לבטל את הגזירות, ואמרו שנישלח את רשב"י שהוא **מלומד בניסים**, ופירש"י שהרי נעשו לו ניסים במערה, ושלאו אותו יחד עם ר"א ב"ר יוסי, והזדמן להם שד לעזור להם, בכה רבי שמעון ואמר, הרי לשפחה של שרה הגר נזדמנו מלאכים לעזור לה, ולנו הגיע רק שד, הגיעו אח"כ לרומא, והשד ניכנס בבית המלך, ואמר, אני לא יוצא ממנה רק אם רבי שמעון יאמר לי לצאת, הביאו את רבי שמעון, והוא אמר

הפסקתי אותו באמצע הדרשה

פעם בל"ג בעומר הוצרכתי ליסוע לגבעת זאב ועדיין לא התפללת מנחה, נכנסתי שם לבית כנסת של המזרחי להתפלל מנחה, אחרי ערבית קם שם אחד ודרש היום זה ל"ג בעומר נדבר על רשב"י. והוא בא וסיפר תדעו: רבי שמעון היה ממארגני המרד של בר כוכבא, זה השבח הגדול שהוא מצא על רשב"י, קמתי בפני כולם והפסקתי אותו באמצע הדרשה שלו, וצעקתי, מה... זה מה שיש לך לספר על ר' שמעון... תספר שהיה מלומד בניסים, תספר על המסירות שלו לתורה. מה הגדלות של רשב"י שבגללה הוא זכה להגיע לדרגות מאוד גבוהות? מה שאנחנו רואים על ר' שמעון שהוא מסר נפשו על התורה, הוא ישב במערה 13 שנה, ומה הוא עשה שם? ישב ולמד תורה בהתמדה, ומה היה האוכל שלו, **חרובים ומים**... זה הכל, וככה ישב ולמד מתוך הדחק, צער המערה, ולא היה להם בגדים, היו לובשים את הבגדים רק בשביל התפילה, וללמוד היו נכנסים לתוך החול ומתכסים בחול שאסור ללמוד תורה ערום, ולא יראה בך ערות דבר, וככה למדו, ישבו ללמוד.

לא בחינם זכה רשב"י

לא לחינם זכה רשב"י לגלות סודות התורה, רזי דרזין, כל הסודות של הזוהר הקדוש, הם זכו לגלות נסתרות שלא היו ידועים עד אז, אני לא יודע אם היה להם 'רבה' לזה, אומרים שאלהיה הנביא היה מגיע לשם, ויש אומרים שאחיה השילוני היה מגיע לשם. ומה שזכה לזה, זה לא בחינם, אתה יודע רשב"י גם היה פעם ילד כמו כל הילדים, והוא גדל, שהיה דבוק בתורה כל ימיו.

אני לדודי ועלי תשוקתו

יש באידרא זוטא שרשב"י אמר על עצמו ביום פטירתו את הפסוק, **"אני לדודי ועלי תשוקתו"**, רשב"י לא אמר, עליו תשוקתי - אני משתוקק לקב"ה, אלא רשב"י אמר - **עלי תשוקתו** - הקב"ה משתוקק עלי! הקב"ה משתוקק לר' שמעון, אני לדודי - אני מסרתי עצמי על הקב"ה וקיבלתי על עצמי עול תורה במסירות נפש, ולכן לעומת זה הקב"ה הוא משתוקק אלי, כך אמר ביום פטירתו, ומובא שם שהוא חיכה שכל הפמליא של הקב"ה ועוד נשמות של צדיקים שכולם יבאו לשמוע את הדרשה האחרונה שלו, שבה הוא גילה סתרי תורה, וכולם הגיעו, ואז הוא אמר אני לדודי ועלי תשוקתו, השם משתוקק אלי לשמוע את החידושי תורה שלי.

עוד מובא שם שר' שמעון אמר: **כל יומין דאתקטרגא בהאי עלמא, בחד קטרגא אתקטרגא ביה בקודשא בריך הוא** - כל ימי נקשרתי עם הקב"ה בקשר אחד ואמיץ שלא ינתק, **ובגין כך השתא ועלי תשוקתו** - בגלל שניקשרתי עם הקב"ה בקשר אמיץ לכן זכיתי שעלי תשוקתו, ולכן - **דהוא וכל סיעתא קדישא דיליה, אתו למשמע בחדוה מלין סתימין ושבחא דעתיקא קדישא**, בגלל הקשר האמיץ עם הקב"ה, לכן הקב"ה וכל פמליא של מעלה באו לשמוע את ר"ש ביום פטירתו.

ומהו הקשר שרשב"י קשר בו את עצמו להשם? על ידי שהוא היה מתמיד גדול, וקשר את עצמו עם לימוד התורה, ועשה תורתו אומנותו, ומסר את נפשו לעמל התורה, וכך הוא נקשר לקודשא בריך הוא, וכמו שראינו שברח עם בנו למערה, שאין בה מים ומזון, והיה שם י"ג שנים, וע"י עמל התורה כזה - נקשר להקב"ה.

הצורה איך להתקשר להקב"ה

וכמו שאומר הבעל התניא על הפסוק הוי כל צמא לכו למים, הפסוק אומר שמי שצמא ישותה מים ולא מובן הרי זה פשוט, צמא שותה מים, ומה בא הפסוק לומר ואף אם תפרש שהכוונה לתורה, גם זה לא מובן פשוט שמי שצמא ללמוד ישב ללמוד ומה בא הפסוק לחדש לנו? ואומר הבעל התניא שכונת הפסוק למי שצמא להקב"ה, צמא לקשר איתו, כמו שכתוב: צמאה נפשי לאלוקים לקל חי - וזה כוונת הפסוק

לשד לצאת ויצא, אמר לו המלך לר"ש, תיכנס לבית גנזי וקח משם מה שתמצא, נכנס וקרע שם את כל האגרות של הגזירות על עם ישראל. אבל עיקר השבח של ר"ש זה 'העלי תשוקתו', זה השבח הכי גדול שהקב"ה משתוקק לשמוע את הדברי תורה שלו, וביום פטירתו בא הקב"ה לכבד אותו והביא את כל המלאכים לקבל אותו, וכמו שכתוב "רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש צדיק" - ערבות זה הרקיע השביעי ששם נימצא כסא הכבוד, והקב"ה מעל כסא הכבוד, ורוכב ערבות שש ושמח בבא אליו צדיק, זה היה יום הפטירה שלו, שהקב"ה וכל פמליא של מעלה באו לשמוע אותו, זה שבח יותר גדול ממלומד בניסים.

הנסיעה למירון שייכת רק למקובלים

ראיתי פעם כמה שקנו ביום ל"ג בעומר בשר לעשות 'מנגל', אמרתי להם בדיוק בל"ג בעומר שרשב"י מסר נפשו על התורה מתוך התנזרות מתאוות האכילה, אכל 13 שנה חרובים, ואתם באים ומשקיעים בתאוות, ויש כאלו שמגיעים למירון ונימצאים שם שבוע שלם, מה צריך את זה? שאלו אותי פעם אם ליסוע למירון בל"ג בעומר, אמרתי להם ברור לי שיהיה לרשב"י נחת רוח יותר גדולה אם במקום ליסוע תשובו ללמוד, וכ"ש אם תעסקו בתורתו של רשב"י לעילוי נשמתו, יהיה לו מזה הרבה יותר נחת רוח מאשר כזה ביטול תורה ענק, מה שהיו

צדיקים שנסעו לרשב"י זה כאלו שהיו לומדים הרבה קבלה וקשורים לתורת הניסתר, הם שייכים לענין הזה, אבל אתה שלא למדת קבלה, מה אתה שייך לזה, בודאי שיותר טוב שתשב ותלמד, וזה יביא לרשב"י הרבה נחת רוח.

מירון זה מקום תפילה

אנחנו מעולם לא נסענו בל"ג בעומר, הרב שך נסע למירון רק פעם אחת כשהרב מבריסק היה חולה, שמעו אותו אומר שהוא שמע מאביו ר' חיים שמירון זה מקום תפילה, והוא היה רוצה שיתפללו עליו שמה, ור' דוד פרנקל צ"ל שמע מזה ואירגן שתי מוניות מבני ברק, והרב שך נסע, וגם ר' אהרון ליב נסע ור' זאב אידלמן נסעו, הם היו ילידי בריסק הכירו את הברסקיער רב משם, אחר כך הרב שך ביקר את הרב מבריסק והוא שאל אותו אם הוא נסע למירון להתפלל עליו, ואמר לו הרב שך שנסע, ואמר הרב שך נס שנסעתי אם לא הייתי נוסע מה הייתי עונה לו, רק המקובלים שיש להם שייכות לרשב"י הם נסעו למירון, אבל אנחנו מה אנחנו שייכים לזה? הייתי אומר בישיבה שכל התעמולה שעושים סביב הנסיעה למירון, זה מגיע מהחברות נסיעות שרוצים להרוויח כסף.

אנחנו צריכים להתחזק בלימוד, זה מה שרואים, רשב"י זכה בזכות המסירות נפש ללימוד, זה מה שצריך לספר על רשב"י.

איך היה מותר לרשב"י לילך למערה

בגמ' שבת לג ב' מסופר שרבי שמעון התחבא מהרומאים בבית הכנסת ואשתו אביאה לו אוכל, אח"כ החמירה המלכות את הגזירות, וחשש רשב"י שהם עלולים לצער את אשתו, עד שתגלה את מקומו, ולכן הלכו רשב"י ובנו התחבאו במערה, לא כתוב איפה המערה, ומקובל שזה היה בפקיעין, קרוב לצפת, וכיום יש שם מערה, שאומרים שבה התחבאו רשב"י ובנו, ושם נעשה נס, ונברא להם עץ חרובים, ומעיין מים. וצריך להבין, איך ר' שמעון ור' אלעזר בנו הלכו להסתתר במערה, שאין שם לא אוכל ולא מים, ואין שום אפשרות לחיות שם עפ"י דרך הטבע, ונכון שחשש מהרומאים שיהרגו אבל זה היה רק חשש וכאן עפ"י דרך הטבע זה היה מותר בטוח ואין מותר להכניס עצמו לסכנה בטוחה. והנה בגמ' ברכות לה ב' מובא דעת רבי ישמעאל שאדם צריך לעבוד בשביל פרנסתו, ורשב"י שם נחלק עליו וטוען: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, זורע בשעת זריעה, קוצר בשעת קצירה, תורה מה תהא עליה, אם האדם יעסוק במחייתו מתי יהיה לו זמן לעסוק בתורה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים" הרי שדעת רשב"י שאדם צריך ללמוד כל הזמן ולא לעשות השתדלות על הפרנסה כלל ואם מוסר עצמו על התורה מובטח לו שתהא מלאכתו ע"י אחרים, והיינו שדעת רשב"י שאתה מוטל עליך ללמוד כל הזמן, ואיך תחיה? לא צריך לדאוג, יהיה לך, ואשר ע"כ מובן היטב איך רשב"י סמך לילך למערה, שזה לשיטתו שאדם רשאי ללמוד בלי הפסקה והשם יזמין לו פרנסתו. אמנם הגמ' שם אומרת הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם כרבי ישמעאל ועלתה בידם, והיינו שלהלכה אסור לסמוך שיהיה פרנסה ואדם מחוייב לעשות השתדלות לפרנסה.

והנה ידועים דברי הרמב"ם בסוף שמיטה ויובל פ"ג ה"ג ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד אומר ה' מנת חלקי וכסתי אתה תומיך גורלי עכ"ל. ומבוא' ברמב"ם שאדם המקבל על עצמו עול תורה אכן יזכה לדברים הצריכים למחייתו בלא השתדלות, וכן פירש הרדב"ז שם ברמב"ם ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו, שהקב"ה יזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו ולא שישליך עצמו על הציבור עכ"ל, ואולם צ"ע מנליה לרמב"ם ד"ז שזה נכון לרשב"י שאיתא בגמ' שם שילוף ד"ז מקרא מ'ועמדו זרים ורעו צאנכם' אבל לרבי ישמעאל הרי אין מקור שיש כזה מושג שהמקבל על עצמו עול תורה זוכה שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, וא"כ כיון שקי"ל כרבי ישמעאל שהנהג בהן מידת דרך ארץ, מנלן שיש כזה דבר שהמקבל עול תורה מלאכתו נעשית ע"י אחרים.

אמנם שמעתי לדייק מדברי הגמרא שאמרו "הרבה עשו ולא עלתה בידם" והיינו שהרבה שעושים כרשב"י לא עולה בידם, אבל ליחידים שעושים כרשב"י, אכן יכול לעלות בידם, ולכן אומר הרמב"ם שאם יש אדם יחיד שפרק מעליו חשבונות הרבים שחישבו בני אדם, אכן הוא ראוי להיות כרשב"י שאינו צריך להשתדל לפרנסה בכלל, והש"ת ישלם לו כל מחסורו, דבר המספיק לו, ככהנים ולוויים. והסיבה לזה שרק יחידים ראויים לזה, מפני שלא כולם ראויים להתמסר כל כך לתורה, וצריך ג"כ הרבה ביטחון בהשם, לפרוק מעליו כל עול וטירדא, ולסמוך לגמרי על הקב"ה שיספיק לו את כל מחסורו, ואז הוא זוכה לדרגה הזו, להתקדש קודש קדשים, ופרנסתו מובטחת לו. אני מכיר אדם כזה, שנראה שהוא מקיים את דברי הרמב"ם, שמתמסר מאד ללימוד התורה, ובטוח בהשם לגמרי, ואכן יש לו תמיד כל מה שהוא צריך בשפע גדול.

לא תחנם

בגמ' בשבת לג ב' מסופר שישבו רבי יהודה ורבי יוסי ורשב"י, ורבי יהודה זיבר בשבח הרומאים שתיקנו שווקים גשרים מרחצאות, וצריך להבין איך הותר לו לר' יהודה לשבח את הרומאים, למה אין בזה לא תחנם, ומבוא' בגמ' בע"ז כ' א' שזה כולל שלוש איסורים א. לא ליתן להם מתנת חנינם, ב. לא לתת להם חנייה בקרקע, ג. לא ליתן להם חן, והיינו לומר כמה נאים מעשיו ומתוקנים דרכיו, וא"כ איך הותר לו לרבי יהודה לשבח את מלכות רומי וצ"ע.

למה לא היה איסור ערלה בחורב

מהעירלה, ואמנם צ"ב שהרי רשב"י ובנו, נכנסו לשם והכינו לעצמם את המקום, וא"כ זכו בו בקנין חזקה, ושוב הרי זה כעץ שגדל ברשות היחיד, ויתכן שהם לא התכוונו לזכות במערה, או שהעץ גדל מחוץ המערה. ויש ליישב עוד, שהאילן חרובים שנברא לו, בא עם גוש עפר, וקי"ל שאם האילן יכול לחיות מהקרקע הראשונה זה לא נטיעה חדשה ואין מונין לו שנות ערלה, אבל זה אוקימתא.

והיה אפשר לומר עוד שהנה שיטת הרמב"ם (פ"א ממעשר ה"ט, ופ"א ממעשר"ש ה"ג) שחרובים אין להם שם אוכל, ופטורים מן המעשר, מפני שאין להם חשיבות, ויתכן שגם יהיו פטורים מערלה, ואמנם מבואר שם ברמב"ם שישנו מין של חרובים יותר משובח, שנחשב אוכל וחייב במעשר, ולכאור' ודאי ניברא להם החרובים המשובחים.

הנה האילן שנברא לרשב"י במערה היה נטיעה חדשה, ויש להקשות א"כ היה צריך להמתין לו ג' שנות ערלה, ואיך הותר לר"ש לאכול את פירותיו מיד, ואין לומר שהאילן נברא מבוגר, שהרי עץ חרובים נושא פירותיו רק לאחר שבעים שנה, ובע"כ שנברא עץ זקן בן שבעים, שעדיין זה לא מיישב, שהרי לענין ערלה דנים מזמן נטיעתו, וכיון שהוא בתוך שנה לנטיעתו, הרי הוא ערלה, למרות שבטבעו הוא נברא כמו אילן זקן.

ויתכן שהנה שבמשנה בערלה כ' שעץ העולה מאליו חייב בערלה, והקשו על זה מהת"כ שדרשו מהפסוק "ונטיעתם" ולא שניטע מאליו, והיינו שעלה מאליו פטור מן הערלה, ותיצרו בירושלמי שאם עלה מאליו במקום הפקר פטור מערלה, וברשות היחיד, ובמקום יישוב, חייב בערלה, ולפ"ז אתי שפיר, שהמערה היתה במקום הפקר, ולכן העץ שעלה שם מאליו פטור

העלון מוקדש לזכות ידידנו הרב עובדיה נפתלי אברהמי לרגל הולדת בתו במזל טוב שיזכה לגדלה לתורה ולחופה ומע"ט

גליון זה נכתב על פי הבנת הכותב בלבד, מתוך שיחה הנאמרת מדי מוצאי שבת בשעה 930 בבית מורינו הרב שליט"א רח' מתתיהו 25 ניתן להאזין לשיחה גם בשידור חי בקו 'עוטה אור' 0733-718-148 או במערכת 'קול יהודי מרוקו' 0747-962-335 טעימו ותחי נפשכם! בכל ענייני הגיליון יש לפנות לטל' 05485-20-936 כמו"כ ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com ניתן לתרום דרך 'נדרים פלס' בחיפוש 'עוטה אור' או בטל' 03-7630-585 וזכות התורמים תעמוד להם לזכות בכל מיילי דמיטב!

כרת תורה

פניני דעת חכמה מוסר ודבר הלכה מבית מדרשו של עמוד ההוראה מרן הגאב"ד

רבינו שלמה ידידיה זעפראני שליט"א

גליון ק' | פרשת בהר בחוקותי | יו"ל בס"ד על ידי מכון "כתר תורה"

דורות ראשונים הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם

א. דאיתרחיש להו ניסא

אינא בגמ' ברכות [כ.], אמר ליה רב פפא לאביו, מאי שנא ראשונים דאיתרחש להו ניסא, ומאי שנא אנן דלא אתרחש לן ניסא, ע"כ. שואל התלמיד את רבו, מהי הסיבה שראים אנו את השגחת הקב"ה על הראשונים בהשגחה כל כך מיוחדת, ודואג לכל צרכיהם הגשמיים והרוחניים. ומעמיד רב פפא את שאלתו, שאם תאמר שלימוד התורה אצלם היה מרובה מאשר בדורנו אנו, הנה ידוע על רב יהודה תלמידו של רב, מהדור ראשון של האמוראים, שבזמנו היו בקיאים בסדר אחד או שנים בלבד מתוך המשנה, ואילו אנו בדורות האמוראים האחרונים בקיאים ומספיקים ללמוד את כל ששה סדרי משנה, ובודאי שלא זה ההבדל בין דורות ראשונים לאחרונים. ועוד, שכאשר היה מגיע רב יהודה לעסוק במסכת עוקצין במשנה המדברת על אשה שכובשת ירק וכו', היה קורא ואומר, הוויות דרב ושמואל חזינן הכא. כלומר, היה מתפעל כל כך ממי שהיה בידו ללמוד כהוגן משנה זו ולהבינה על בוריה. וביאור דבריו, שאכן למדו הראשונים את כל התורה כולה, רק שעיסוקם בפרטות לא כלל את כל קצוות התורה שבעל פה.

נמצא שלפי דברי רב פפא, לא היו הדורות הראשונים בקיאים בטעם המשניות, והיה הדבר קשה עליהם. והנה דורות אחרונים יכולים להעמיד שלושה עשר דרכי לימוד וביאור במשנה אחת בעוקצין, ולכאורה מדרגת הדור האחרון שהקיף את כל צדי התורה מעולה היא יותר מאשר מעלת הדורות הראשונים. ובכל זאת חזרת השאלה, מדוע לדורות הראשונים התרחשו ניסים, והסייעתא דשמיא נראתה בזמנם מוחשית וקרובה הרבה יותר מדורות אחרונים. ומדגיש רב פפא את ההבדל, שרב יהודה כשהיה שולף את נעלו לשם תפילה ותענית על הגשמים שאיחרו לבא, בעיניו קל שבקלים זה היה די על מנת לעורר רחמי שמים, ומיד היה יורד הגשם ומרווח את פני האדמה. ואילו בדורנו אנו, אומר רב פפא, מצערים אנו את עצמנו מאד ומתייסרים וזועקים, ואין מי שמשגיח בנו משמיא.

ובטרם נתבונן בתשובה שהשיב אביו לרב פפא, יש להעצים ולהגדיל ביותר את תוקף השאלה. שהרי לא דבר ריק הוא ולא קל כלל הדבר, שבשכלנו מבינים אנו שכל מי שיש לו אחיזה גדולה יותר ורחבה בתורה, ממילא מעלתו עולה על פני מעלת חבירו. ככל שיש לדורות האחרונים אחיזה וידעיה בהיקף רחב, התעמקות והתעלות בהבנת התורה על כל מכמניה וסודותיה, מאליה עולה המסקנה הברורה כי מגיעה להם הבכורה, ולהם ציובה להיות סיעתא דשמיא גדולה יותר.

ב. נשיא, אב"ד וחכם

למדים אנו במסכת הוריות [יג.]: את החובה לייקר את התורה הקדושה המתגלמת ביקרת הכבוד של נושאה, הלא הם נשיא וחכם וזקן בעם ישראל שראויים הם לכבוד, ומוחייבים ישראל לכבד אותם לפי מעלתם. אמנם תלוי ונובע כבוד זה מאחיותם בתורה, שכל עוד שהרבעת התורה על הלכותיה ופרטיה ופסקי דיניה אחוזה בהם, הרי שכבודם ניתן להם מתוקף כבוד התורה. והנשיא מורם מכל, שבעת כניסתו כל העם עומדים עד אשר יורה להם שישבו. ואף אב בית דין הנכנס, יש לכבדו לפי יקרת כבודו אך לא כמו הנשיא, שעושים לו שורה מכאן ושורה מאכאן, ועומדים העם לפניו עד שיגיע למקומו. ובעת שהגיע אב בית הדין למקומו, יכולים כל העומדים לישב, אף שלא קבלו ממנו רשות לשבת. ובכניסת הזקן, כל מי שנמצא בתוך ארבע אמות שלו צריך לקום בפניו, ובעת שמתרחק הוא כדי ארבע אמות יכול העומד לישב במקומו מיד, וכן על זה הדרך עד שיגיע הזקן למקומו.

שלש מדרגות למדים אנו בהנהגת כבוד התורה. ומבאר הגמ' שנחזרשה ונקבעה הלכה זו בימי רבן שמעון בן גמליאל. "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" [בראשית מ"ט], אלו הם ריש גלותא דבבל ונשיא שבארץ ישראל [סנהדרין ה.], ושניהם מזרע המלוכה, והם המנהיגים את עם ישראל שבארץ ובתפוצות. והנה בתחילה קודם התקנה, כאשר היה נכנס נשיא או אב"ד וחכם למקום הקהל, היתה הנהגת הכבוד לכולם שוה, שהיו כולם עומדים בפניהם עד שיגיעו למקומם. אמר רשב"ג, אין זה ראוי שהנהגת הכבוד תהיה שווה ללא שום היכר בין מעלת הנשיא לאב"ד שתחתיו, וכן מעלת האב"ד תשוה להנהגת הכבוד לכל זקן וחכם. לא חרבה ירושלים אלא על שהשוו בה קטן לגדול [איכה רבה א', כ.], אין הנהגת הכבוד נגזרת רק מהתביעה האישית לכבוד הנשיא ודומיו, אלא יש כאן ציווי של תורה שאילולי הנהגה זו יתקלקל כל סדר הנהגת הציבור. מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול [כתובות יז.], שנאמר שום תשים עליך מלך, ונשיא הוא כמלך בישראל המצווה לכתוב לו את משנה התורה, ספר תורה שיהיה בחיקו תמיד, ובודאי שצריך להיות היכר בכבודו בעת שכל הציבור באים לכבודו.

משום כך התקין רשב"ג הנהגת כבוד לנשיא, שיעמדו כל הקהל בעת כניסתו, ולא יחיו רשאים לשבת עד שיקבלו ממנו רשות לישב. אמנם ר' מאיר ור' נתן לא היו נוכחים בעת שהתקין רשב"ג תקנה זו, ולמחרת כשבאו לבית המדרש חשו כי אין הקהל נוהגים בהם כבוד כפי שהיו רגילים לכבדם עד עתה. לשאלתם על פשר השינוי, ענו להם כי כך תיקן רשב"ג. ולכאורה נראה שהיה כאן כעין מחסך, שהוריד רשב"ג את כבוד החכמים ההם שלא בפניהם, ואף ניצל רגע שלא היו נוכחים בו על מנת לתקן את התקנה החדשה. ר' מאיר ניגש לר' נתן ומציע לו לעשות מעשה שיחזיר להם את הנהגת הכבוד הראויה להם, מבקש הוא להעמיד את רשב"ג בבחינה בהפתעה על מסכת עוקצין. וזאת יש להזכיר, שרשב"ג היה אביו של רבינו הקדוש, והמשנה טרם נכתבה בזמנו אלא נלמדה בע"פ בלבד מרב לתלמיד. עיסוקם של החכמים היה מצוי יותר בסדרי ההלכה המצויים בזמנם, סדרי מועד נשים ונזיקין, ולבטח לא יכלו לעמוד לשאלה מקרית בסוף סדר טהרות ללא שהיו משננים תחילה את לימודם ומעלים אותו מזכרונם, ואז יכלו לענות תשובה לשואלים. והנה רוצה ר' מאיר להעמיד את רשב"ג בבחינה מקרית, וכשיראו הכל שאינו יכול לענות במסכת שאינו מצוי בה, יוכלו להעבירו מנשיאותו ולמנות את ר' נתן במקומו, ור' מאיר (שהוא בן גרים ואינו יכול להתמנות לנשיא) ישאר אב"ד.

שמע אותם ר' יעקב בן קרשי וחש לכבודו של הנשיא, ומיד הלך אצל חלון ביתו של רשב"ג והתחיל לגרוס בקול את מסכת עוקצין. וכאשר שמע אותו רשב"ג, חכך בדעתו מדוע עוסקים בבית המדרש בהלכות עוקצין, ושואל יש איזה נושא שלא ברור לחכמים ועל כן צריכים הם ללמוד מסכת זו. מיד נתן רשב"ג דעתו, והתחיל לגרוס ולשנן את מסכת עוקצין על מנת שיוכל לסייע ללומדים בבית המדרש. למחרת הגיע רשב"ג לבית המדרש כשהוא מונח היטב במסכת זו, ולבקשתם ללמד את התלמידים מסכת זו, מיד פתח ואמר את המסכת מתוך בקיאות וידעיה מפתיעה. אלא שלאחר שסיים את דבריו אמר להם, היאך ביקשתם לבחון אותי בנושא שאינו שגור יום יום על לשוני, ואילולי סיעתא דשמיא שהגיעה אלי דרך ר' יעקב בן קרשי הייתם מביישים אותי כאן, וביקש להענישם וכו', וסיום הדברים שם בגמ' [הוריות יג. ע"י"ש. אכן סוגיה מופלאה זו, שעיסוקה בכל ענין כבוד התורה והנהגותיה, ולבטח שאין ללמוד את פשט הסוגיא כאילו תבעו התנאים הקדושים את כבוד עצמם ח"ו.

ג. מסירות נפש לקדושת ה'

והנה טענה שמענו בדברי ר' מאיר, "מי ימלל גבורות ה' ישמע כל תהלתו" [תהלים ק"ו], למי נאה למלל גבורות ה', מי שיוכל להשמיע כל תהלתו. ועל פי טענה זו רצה ר' מאיר להעביר את רשב"ג מנשיאותו, שהרי ברור הוא כי ככל שידעית התורה חזקה יותר, כך מגיע הכבוד הראוי, וההיפך להיפך, שאם יצליח ר' מאיר למצוא סדק בדיעת התורה של רשב"ג, יהיה בזה תירוץ והצדקה להעבירו מנשיאותו. ועל פי טענה זו בא ושואל רב פפא את אביו, שאם דורות אחרונים התברכו בבקיאות במכמני התורה, מדוע מעלתם אינה גבוהה למעלה מדורות ראשונים שנעשה להם נס.

ותשובת אביו לרב פפא מופיעה בגמ' בשני מקומות ובשתי נוסחאות. הראשונה כפי שמצינו בגמ' ברכות, קמאי הוו מסרי נפשייהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. אין מדרגתו ומעלתו של האדם נמדדת לפי עוצמת פלפולו בתורה או לפי היקף ידיעותיו, אלא דוקא לפי מידת מסירותו לקדושת השם, וזהו ההבדל בין דורות ראשונים לאחרונים. ודוגמא למסירות נפש זו מביא אביו מהמעשה שהיה לרב אדא, דרב אדא בר אבהו חזייה להאיא כותית דהוה לבישא כרבילתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה; אגליא מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה: מה שמך? אמרה ליה: מתון. אמר לה: מתון מתון ארבע מאה זוזי שויה, ע"כ.

מעשהו של רב אדא מובא בגמ' כדוגמא למעשה הרצוי, תשומת הלב הדרושה מכל יהודי לכל המתהווה בסביבתו. אנו בקטנותנו עדים לקילקולים רבים, אך אין בנו את ההתעוררות המספקת לתקן אותם, אין בנו את מסירות הנפש של רב אדא לחשוש שמא בת ישראל היא המתהלכת בצורה זו וברחובה של עיר. החשש שמא בת ישראל היא, ובהתנהגותה יש פרצה לכמה וכמה קלקולים אחרים שיבואו אחריה, גובר על החשש שמא כותית היא ויצטרך רב אדא לשלם על מעשיו, ושואל יתגלגל הדבר שימסר לדין בידי גוים בעקבות קנאתו. אין הדבר אומר שצריך כל אחד מאתנו לצאת לרחובות ולהדביק מודעות הקוראות לתקן את כל הטעון תיקון, וכפי שכבר הזהירנו חז"ל שלא להתגורר ברשעים כשהשעה משחקת להם, והנהגת הכלל לא מאפשרת לילך בדרך זו. אך דוקא מוגבלות זו שאנו שרויים בה מעידה על נמיכות הקומה שלנו, מפני שראשונים מסרו נפשם וקבעו בכך את כל דרך ההנהגה הציבורית.

והנה ראשונים שמסרו נפשם לתקן כל קלקול, בזה זכו למעלה הגבוהה שנעשו להם ניסים, ואילו דורות אחרונים לא זכו למעלה זו, וממילא לא זכו שתהיה להם סיעתא דשמיא כראשונים. ואם תשאל לאן הלכה לה מעלת האחרונים בלימוד התורה, הלא הראשונים לא הספיקו להקיף תורה כמותם, אכן החיבור לבורא עולם של הראשונים היה גדול יותר. תורתם של ראשונים נראית קטנה יותר מאשר הדורות הבאים אחריהם, אך שלימותה בטהרה וזכותה של תורתם היתה למעלה מהדורות האחרונים, וממילא העלתה אותם לקרבה לבורא עולם עד כדי שניתנה להם הסייעתא דשמיא, ונעשו להם הניסים מתוך קרבתם אליו ית'.

ד. רחמנא ליבא בעי

במקום נוסף בגמ' מופיע מאמר זה במסכת סנהדרין [קו:], ושם הנוסח הוא שאמר לו אביי לרב פפא - הקדוש ברוך הוא ליבא בעי, דכתיב [שמואל א' ט"ז] "וה' יראה ללבב", ע"כ. שתי נוסחאות בישוב שאלה אחת, הנוסח הראשון מעמידנו על מסירות נפשם של הראשונים, והנוסח השני מלמדנו את מעלתם לבם הטהור בעבודת ה'. שני התירוצים הללו, אף שבשתי נוסחאות הם מופיעים, דבר אחד הם. מי שרואה קלקול בעבודת ה' מול עיניו, ומיד לבו מתפלץ עד שאינו יכול לעצור ברוחו, חייב הוא להגיב בחומרא ללא השגחה במה שיכול לקרות לו מתוך מעשיו. ודאי שרק מי שלבו טהור לעבודת ה', מי שלבו למעלה למעלה בקדושה ודביקות בו ית', אינו יכול להתאפק מול איזו סטיה מדרך ה'. אמנם מי שרואה מול עיניו הנהגה פסולה הסותרת את התורה, ואף תולדותיה מי ישורנה בקלקול וכבישת דרך כלסטים, והוא מחשה ושושק, אות היא כי לבו אטום לקדושה, אין לבו רגיש לדקויות ואף לעבירות קשות הנעשות לנגד עיניו.

יודעים אנו כי התרגשות והתעוררות בלב האדם יכולים להשתנות במשך הזמן, ואפילו מי שרגיש לראיית דבר מה ויכול שלא להתרגש ממנו בעתיד, ככל שירבה לפגוש דברים ומצבים כאלה, ורגשותיו יקחו מאליהן במשך הזמן. בפעם הראשונה שיראה אדם עדין דם אדם שפוף, ודאי יחרד ויבהל, אך ככל שיורגל ח"ו בראיית מראה זה, יסוג לבו לאחור, ולא יתעורר בו שום רגש למראה זה. תופעה זו מצביעה על התאחדות הלב עם המעשה הרע, התאחדות והשלמה עד כדי שלא יתעורר בלב שום רגש סלידה או ביקורת על המעשה הנעשה בפועל נגד רצונו ית'.

התורה מזהירה אותנו רבות מתופעה זו של התקשחות הלב, ולפני שנכנסו ישראל לארץ ישראל, וזהירים במקומות רבים בספר דברים לבל ימשך לבם אחר תועבות ואתות הגוים. אמנם יודעים ישראל בשכלם את העונש שהגיע לאומות יושבי הארץ בגלל מעשיהם, ובודאי שדיעה זו מעוררת בלב הטהור דחיה מללמוד את מעשיהם הרעים. אך לא יימנע שאדם יראה גילולים ושיקוצים, ועצם הראיה תשפיע רע עליו ועל לבו, תקרר את רגישותו, ותביא אותו לידי חיבור אליהם. לב יכול לאבד את ההתפעלות שלו, לב יכול לאבד את החיישנים הדקים שלו, ולהפוך ללב קר וקשוח שאין כל דבר מרוממו טפח מעל הבהמיות שבה הוא שורה, כשבוית בתוך כלא הגוף הגשמי.

זהו הלימוד שלימד אביי את רב פפא, שלבם של ראשונים היה נך ונקי, טהור בלי שום נגיעה או התקררות מהדברים הרעים שהיו סביבם. ועל כן אף כאשר עמד מולם נסיון שעל פי השכל יש להמנע מלפעול בו, שמא יאסרו או יבואו לידי הפסד ממון, בכל זאת לא עמד לבם מלכת בדרך ה' הישרה, והפעולה הרצויה היתה נובעת מהם מיד ופורצת את גבול המח והשכל, מתוך דביקות בו ית' וקנאה לקדושתו וטהרתו.

ה. תורה לשמה

אמנם לב כזה שהיה להם לראשונים, אינו רק עדות למידותיהם הנעלות ולטהרתם הרבה, אלא בית קיבול הוא לתורה הקדושה, בית קיבול שאם יתמלא בתורה מיד הוא פותח את החיבור הנפלא בין עם ישראל לאביהם שבשמים על ידי התורה הקדושה, הבויה הכרותה מהר סיני. משום כך לא היו צריכים הראשונים לעשות פעולות גשמיות רבות על מנת שהשתדלותם תעשה פירות, די בשליפת סנדל או בציור עוגה על הקרקע, ומיד נפתחים שערי שמים לבקשותיהם, והשפע הרב יורד דרכם לכל מי שזקוק לו.

אכן דורות האחרונים לא היו קטנים כלל, היו אלה אמוראים קדושים אשר מעלתם למעלה למעלה מהשגת שכלנו הקטן בדור עקבתא דמשיחא. אלא שיש הפרש יחסי בין הדורות שקדמו לנו, והבדלים יחסיים אלו גרמו להבדלים מהותיים במעלתם הרוחנית והנהגתם הקדושה. וממילא צריכים אנו לתרגם את ההבדלים הדקים בשמי מרום של חכמי ישראל הקדומים, ולגלגל אלינו לשפל מקומו הרוחני את הלימוד הנורא, הקריאה והדרישה הנוקבת עד תהום, רחמנא ליבא בעי. אנו מתפללים ולומדים תורה, מקיימים מצוות ועושים מעשי חסד עם הזולת, אך אין זה אלא על פני השטח, מעשים אשר מראיתם כלפי חוץ כטהורים ועליונים, אך חסרה מהם העמקות והרביקות בבורא עולם, חסרה מהם הדרך המחברת בין האדם לבורא עולם. הדרישה מאתנו היא לרכוש את הלב הטהור, מתוך מסירות נפש לתורה הקדושה ולקיים המצוות, רחמנא ליבא בעי.

מלאים וגדושים הם דברי רבותינו בענין זה, הלב הטהור בקיום המצוות. ידועה המשנה באבות [פרק א' משנה ג'], אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ע"כ. יש הלומד תורה מתוך כוונה שלילית, לומד הוא על מנת לקנטר, ובודאי שאין ללימוד זה ערך, ונוח לו שנהפכה שלייתו על פניו, ועליו נאמר "צדיקים ילכו בם ורשעים יכשלו בם", והיא תורתו של דראג האדומי, מן השפה ולחוץ, לב חורש מחשבות אוון. אך מדרגה אחרת יש, שלומד תורה כדי לקבל פרס, לקבל מלגה מכובדת או תואר של כבוד ומעמד כזה או אחר, שיהיו הבריות קורין אותו רב או חכם. לומד הוא ועיניו צופיות על הפרס, כמדרגת הילד הקט הצופה לממתק שהבטיחו מלמדו בסוף לימודו. דרכה של תורה,

שלעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה [פסחים נ:], ואף שלומד כעת לשם פרס, אינו נחשב כתלמיד שאינו הגון רק שסופו שילמד לשם שמים, וזהו מסלול העליה בתורה של שוכני חומר כמנו.

אך הדרגה הגבוהה בלימוד התורה צריכה להיות כפי שמלמדנו אנטיגנוס איש סוכו, שלא על מנת לקבל פרס. שלושה לומדים תורה, הראשון לומד לשם קינטור, והאחר לומד לשם קבלת פרס, ואילו האחרון לומד שלא על מנת לקבל פרס. הראשון יכול להיות שמספיק ללמוד ששה סדרים מהש"ס, השני חלש ממנו, ואילו השלישי מספיק ללמוד סדר אחד בלבד. הראשון מסוגל הוא לקנטר בכל ששה סדרי משנה, סדר משנתו סובב את כל תחומי התורה שבעל פה, ובכל זאת אין לתורתו מעלה כלל, היצר הרע שלו לומד תורה ולא היצר הטוב, כדוגמת דראג ואחיתופל וירבעם בן נבט. חכמי ישראל היו נחשבים כלפיהם כעשבי השדה מרוב ידיעתם הרחבה בתורה, אך יצרם הרע הוא זה שהיה מובילם, ועוכרי ישראל הם. התלמיד השני מספיק פחות, ואכן ביחד עם לימודו עסוק הוא בחישוב המלגה שתגיע לידו בסוף החודש וכדומה, אך עדיין העתיד לפניו ויכול הוא לעלות במעלות התורה, יבוא יום והוא יתעלה מעל הרצון הגשמי הפשוט.

הלומד האחרון החביב, גם הוא מקבל מילגה, אך אין זה בראש מעייניו כלל, לומד הוא לשם שמים מתוך דביקות טהורה בתורה. רק חוקר כל חדרי בטן יודע את אשר בלבו של כל אחד מיושבי בית המדרש, אם לבו לתורה או לא, ורחמנא ליבא בעי. אצל הלומד הראשון צפים הדברים למעלה, ומושכים את נמיכות תורתו למטה לעיני כל. אך אצל השנים האחרונים דקה הבחינה, ורק יודע תעלומות יודע עד כמה מחובר כל אחד מהם אליו יתברך מתוך לימוד התורה והעיסוק במצוותיה.

ו. בטל רצונך מפני רצונו

במשנה באבות [פרק ב' משנה ד']: הוא "ר"ג בנו של ר"י הנשיא] היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, ע"כ. אין כוונת התנא לומר שיתחזק האדם בקיום המצוות, וכמו"כ אין כוונתו להזהיר מן העבירות, אלא תוכן הדברים עוסק ברצונו של האדם, בליבו. מאמר זה נאמר לכאורה בכפילות שיש בה שני פנים, באופן חיובי של עשה רצונך, ובאופן שלילי של בטל רצונך, כפי שיבואר.

הרמב"ם כותב בהקדמתו למסכת אבות [שמונה פרקים לרמב"ם], שיש לחלק בין מצוות שמעיות וחוקיות ובין מצוות שכליות. במצוות החוקיות, לא יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר, אלא אפשי ואפשי והתורה אסרה, סיבת המניעה מאכילת חזיר אינה מחמת שאינו ערב לחיך אלא אך ורק מתוקף איסור התורה לאוכלו. אמנם אם אדם שנפשו מתאווה לעבירה שהיא מן המצוות השכליות, כגון שמתאווה לגנוב או לרצוח, איז גם אם אינו מוציא את רצונו לפועל, מוגדר הוא כבעל נפש מושחתת ומקולקלת. על כן בכוונתו להגדיר את גישת האדם כלפי המצוות, שלימותו של האדם לא תהיה בכפיית הרצון לעשות רע אלא בביטולו הגמור, בטל רצונך מפני רצונו, והיינו במצוות השכליות.

על פי הבדל זה יש לבאר את מאמר חז"ל בפרקי אבות, כידוע צריך אדם להכיר כי אכילת מאכלות אסורים בעצם עריבה היא לחיכם של אנשים רבים, ובאמת היתה צריכה נפשו להתאווה לזה באופן טבעי. אמנם במציאות רואים אנו את התגובה ההפוכה לגמרי, שאם יוזכר בשר החזיר ליהודי, תגובתו המיידית תהיה סלידה והתרחקות. גישה זו היא השלילית, היא הגישה המתאימה למצוות השכליות בדוקא, כפי שביאר הרמב"ם בחקירה הפילוסופית בה הוא עוסק.

כאשר עומד אדם מול מצוה חוקית, צריך רצונו לכאורה להתעורר לעשות את אשר איותה נפשו, אלא שהיות ורצונו לעשות רצון בורא, מיד הוא עושה את רצונו כרצון בוראו, מכוח את רצונו על פי רצון ה' המתגלה בחוקי התורה הקדושה. כאשר גזרה החכמה העליונה לאסור את אכילת החזיר, מיד עושה היהודי את רצונו כרצון הבורא בצורה מחולטת, ומתוך זה נובעת תגובתו המסתייגת, אשר לכאורה לא היתה צריכה להיות מול איסור חוקי זה, וזה הביאור לתגובה המיידית אליה רגיל כל יהודי, כאמור לעיל. ובקיום המצוה השכלית הדברים מתקיימים במסלול הפוך, שהרצון הראשון הוא אכן לקיים את המצוה, להמנע מהריגת הזולת או פגיעה בו. התורה ציותה אותנו לתת צדקה לעני, "פתחו תפתח את ידך", והרגש הראשוני המתעורר בכל מי שרואה עני מסכן ושפל רוח, הוא הרצון להעניק לו ולגאול אותו ממסכנותו. וכאן באה התורה ללמדנו, שאכן צריך אתה להרגיש מצד עצמך את הרצון הפנימי לתת צדקה, שיתמלא לבך ברחמים כלפי אותו עני, אך כעת עליך לבטל רצונך מפני רצונו, שאחר שיש ציווי בתורה להעניק צדקה, עליך להעניק לו לא רק מצד הרחמים שנתעוררו בך אלא בעיקר לשם שמים, מתוך רצון לקיים את דבר ה' בתורתו.

עשה רצונך כרצונו, היינו לעורר את הרצון העצמי שלך ולכוונו לרצון התורה. ובטל רצונך מפני רצונו, היינו ביטול הרצון העצמי המתעורר לקיים את רצון ה' מתוך רגשות אנושיים, ולקיים את המעשה מתוך ציווי ה' ית' בלבד. ובביטול רצונך העצמי כלפי רצון הבורא, בזה מתחבר אתה אליו בצורה מלאה, מתדבק בו ובדרכיו ומאחד את רצונך עם רצון ה' כראוי.

מתוך מאמרים אלו מתבארת לנו מעלתם של הדורות הראשונים, חכמי לב אשר כל רצונם אחוז ואחוז עם רצון ה', וככל שהלב מלא ברצון ה', מוכן ומוזמן הוא להמסר על קידוש ה'. ראשונים מסרו נפשם על קידוש ה', ומשכו בזה זכות לסייעתא דשמיא ועשיית ניסים מאתו ית'.

שיעורי דעת

משיעוריו ושיחותיו של מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבינו שאול גבאי שליט"א
ראש ישיבות 'אמרי דעת' 'אורחות דעת' ונשיא איחוד הקהילות

פרשת בהר-בחוקותי תשפ"ו | גיליון מס' 34

סימן רע"ז

בדין קטן שנתגדל בימי הספירה וספר כראוי עד עתה, האם ימשיך לספור בברכה. [שו"ע ס' תפ"ט].

ולכך אף דבעינן מעשה מצוה דביאה בכשרות ובדעת ובכוונה לשם מצות ה', מ"מ כל דסו"ס יש לו בן ובת תו אינו מחוייב יותר לעסוק. וביטול פו"ר הוא שפורש מהאשה ולא בזה שאין לו בן ובת. ולכך זהו לישנא דמתני' ביבמות ס"א ע"ב דתנן לא יבטל אדם מפו"ר א"כ יש לו בנים, דמבואר דעיקר החיוב הוא שלא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו אשה ובנים דזהו עיקר הצווי דפו"ר. שלא יבטל א"כ יש לו בן ובת. והראיה לב"ש ממשנה הוא בזה שפירש מאשתו ולא מזה שלא היה לו בת אלא שני בנים, וכ"ה ברש"י.

ולפיכך נראה דלא שייך כאן פסול מהב"ע, היכא שבא על אשה באיסור ונולד ולד. דאף דבאמת הוא מהב"ע מצד המצוה שלא קיימה, מ"מ מצד החיוב דפו"ר שוב אינו חייב כל שיש לו במציאות בן ובת. ובדאי דמחייב מצד הדין לקיים המצוה בדרך קיום כל המצוות, אך אם מ"מ לא עשה כן אין זה נוגע לפטורו מלעסוק יותר בפו"ר. ולפי זה אם בא על אשתו כשהיה ישן והוליד בן, אפשר דקיים ואין צריך להתעסק עוד מדין תורה, ודין זה הוא רק אי חשבינן ישן בן דעת שהחסרון הוא רק בכוונה. וע' שאלת יעב"ץ ח"א ס' מ"ו שנסתפק בזה.

ולהמבואר הרי מבוארים דברי תוס' ב"ב י"ג ע"א ושאר שיטות הראשונים דמותר לו לבוא על אשה במקום שהוא עדל"ת ואף דאיכא חשש וסברא לומר דלא יולד מביאה זו בן ובת דלא מתקיימת המצוה, אין לחוש לזה דהמצוה היא בביאה בלבד. והוא כעין הדין דלא יחלל זרעו בעמיו דע"כ האיסור הוא בביאה, דלא יתכן שיתלה איסורו בדבר שאינו בשליטתו וכמבואר בתור"ד קידושין ע"ח. וק"ו במצוות דהא באיסורי י"ל דעדיין איכא למימר דזהו גופא האיסור במה שמכניס עצמו לכך.

ומעתה לענין מצה שהמצוה היא באכילה לא יצא ידי חובה אם אכל בזמן שהיה פטור. וממילא גם לענין ספירת העומר אין ראיה שתועיל ספירה בקטנות לזמן שהוא גדול. ואדרבא משמע שלא מהני.

והנה יש עוד טעם לומר שאין הקטן מברך. שהרי דעת כמה ראשונים שמצות חינוך לא נאמרה על הקטן רק על אביו והקטן לא מקיים מצוה אפילו מדרבנן. דכך מבואר ברש"י ברכות מ"ח ע"א שקטן אינו מוציא אחרים אפילו שחיובם מדרבנן משום דהקטן אינו מחוייב אפילו מדרבנן רק אביו מצווה לחנכו. וכן כתב הרמב"ן במלחמות כ' ע"ב שכתב דקטן אינו בר חיובא מדרבנן. וכ"ה בריטב"א ומאירי מגילה י"ט ע"ב, והכ"מ (ח"מ פ"י ה"ה) בדעת הרמב"ם והר"ן קידושין ל"א ע"א. ואף שיש ראשונים שחולקים על זה, עיין תוס' בברכות שם, מ"מ מידי

במנחת חינוך מצוה ש"ו חקר בדין קטן שנתגדל בתוך ימי הספירה. האם כשיגדיל יש עליו חיוב ויברך. וכתב דלשיטת הראשונים שסוברים דאם חיסר למנות יום אחד שוב אינו יכול למנות משום שאין כאן תמימות אז קטן שלא מנה כלל שוב אינו מתחייב. אבל אם מנה בקטנותו מסתפק שם אם קיום המצוה שקיים הקטן בפטור מהני גם לזמן החיוב.

והביא ראיה מסוגיא ביבמות ס"ב ע"א במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש דרבי יוחנן סבירא ליה אם היו לו בנים בגיותו ונתגייר דקיים מצות פריה ורביה, ואף שעשית המצוה היתה בפטור. וכאן גם אע"פ שעתה חל עליו חיובי מצוה מן התורה, מ"מ מה שמנה בפטור מהני גם לשעת חיובו. ושם הביא את דברי הטורי אבן בראש השנה דף כ"ח ע"א על הדין דכפאו גוי ואכל מצה דאינו יוצא באכילה זו משום שהיתה בזמן הפטור. וא"כ למה מועיל אם היו לו בנים בזמן גיותו ונתגייר הרי קיים המצוה בזמן הפטור. ומזה יסד המנחת חינוך שבפרו ורבו עיקר המצוה היא שיהיה לו בנים, ולקחת האשה אינה אלא הכשר מצוה, וכיון שעיקר המצוה היא שיהיו לו בנים אז הרי מתקיימת המצוה בזמן חיובו. משא"כ באכילת מצה דעיקר המצוה היא לאכול ובזמן האכילה היה פטור לכן אינו יוצא בזמן חיובו ויש לו לאכול שוב. והמנחת חינוך בזה לשיטתו שסובר שמצות פרו ורבו מתקיימת בלידה, שכך כתב במצוה א' אחר שהקשה שם איך כתבו הפוסקים והמקור מהירושלמי שאם נולד לו בן ממזר מקיים מצות פרו ורבו הרי הוי מצוה הבאה בעבירה ועל זה תירץ שכיון שעיקר המצוה היא בלידה ובשעת הלידה אין עבירה לכך יוצא ידי חובה.

ומ"מ לדינא הרי קשה לסמוך על סברא זו שהרי המנחת חינוך שם הקשה על דבריו מדברי תוס' ב"ב י"ג ע"א ובכמה דוכתי שמבואר בדבריהם שהמצוה איננה בלידה. ובאמת כן הוא דעת עוד כמה ראשונים, וצ"ע.

ובעיקר סברת המנ"ח שמצוות פו"ר מתקיימת בלידה, לכאורה נראה דאי אפשר לומר שיהיה מצוה על האדם שאינה תלויה במעשיו ובהשתדלותו כלל, ולא יתכן שיתחייב האדם במצות פו"ר בבן ובת מה שתלוי ברצון שמים בלבד. מה שלא מצינו בשום מצוה. אלא דעיקר מצות פו"ר הוא שיעסוק אדם בפריה ורביה כל ימיו ומחייב לעסוק בדרך שאפשר שיוולדו לו ילדים, וזהו מצות פו"ר לעסוק בכך. ורק אם יש לו בן ובת אזי נפטר מחובה זו של התעסקות בפו"ר אך הבן והבת אינם גוף המצוה וכן מה שבמציאות יש לו ילדים אינו נחשב לקיום המצוה. דקיום המצוה בכה"ת הוא העשיה וקיום מצות הבורא לעסוק.

פלוגתא לא נפקינן.

עוד טעם כתבו האחרונים שאין הקטן יכול לספור כשיגדל שהרי כתבו תוס' מגילה י"ט ע"ב דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, ולכך קטן אף שחייב מדרבנן אינו יכול להוציא גדול המחוייב מדרבנן. ולכאורה לפי זה יש לומר גם דתרי דרבנן לגבי חד דרבנן חשיב כמו רשות.

ועוד שהנה בזמן המקדש שהדין ספירה הוא מדאורייתא הרי ודאי לא היה שייך חיוב לקטן. שהרי מהתורה בעי תמימות ואין אפשרות לקטן לקיים תמימות. וא"כ יש לומר דגם בזה"ז כיון שכל עיקר החיוב ספירה הוא זכר למקדש כמו שאמרו מנחות ס"ו ע"א א"כ לא עדיף מזמן המקדש.

והנה מאידך יש להוכיח מדברי רמ"א שיש לקטן להמשיך ולברך, שהרי כתב רמ"א אור"ח ס' נ"ג ס"י קטן שנעשה בר מצוה בשבת ומקדים להתפלל ערבית מבעוד יום אינו ראוי להיות שליח ציבור. ומשמע שלעצמו יצא ידי חובה. ואף שלמעשה אינו חייב בזמן זה שעדיין הוא קטן. ואין להקשות מההלכה שמי שכפאו גוי ואכל מצה דקיי"ל שיחזור ויאכל, משום דשאני מצוה מהתורה למצוה מדרבנן. שבמצוה דרבנן שפיר מהני מה שעשה בקטנותו להועיל לזמן שהוא גדול דהכל מדרבנן, ותפילת ערבית גם היא מדרבנן.

אמנם גם על דין דאורייתא הוכיחו האחרונים שמועיל מה שעשה בקטנותו. דכן הוא ההלכה הפשוטה שמנהג העולם בילד שנעשה בר מצוה ולומד בלילה בלא ברכת התורה, ואיך שרי ליה ללמוד בלא ברכת התורה והרי ברכת התורה מברך כשהוא קטן, ולא מהני ללילה שהוא חייב מן התורה ללמוד תורה וזהו למ"ד שחיוב ברכה"ת הוא מדאורייתא. ואף שאומרים בשם הגר"ח מבריסק שראוי לילד בר מצוה להתפלל ערבית מיד ולכוון לצאת בברכת התורה באהבת עולם מ"מ זהו חומרא ומדינא גם הגר"ח מודה שאי אפשר לברך ברכות התורה שוב, וכפשוט המנהג שאין מברכין. ומשמע שקטן מקיים מצוה קיומית אף שאינו חייב בה כיון שיש לה שם מצוה לגבי עצמו. וכ"כ בחיי אדם כלל ו' ס' ג' דדוקא לאחרים אינו מוציא בקידוש בתוספת שבת אבל לעצמו יכול להוציא. ועל כרחק שבכל מצוות דרבנן אם עשה בזמן קטנותו מהני לזמן גדלותו. וזהו הטעם להלכה שהקטן יוצא בתפילת ערבית קודם הזמן. ויל"ע בזה דבהגהות הגרעק"א לאור"ח ס' קפ"ו ס"ב, הסתפק אם קטן בריך ברהמ"ז והגדיל תוך זמן שביעה אם חייב לברך מדאורייתא שוב, ויש לחלק בין ברהמ"ז לברכת התורה.

והנה החיד"א בברכי יוסף ס' תפ"ט ס"ק כ' הביא משו"ת פרי הארץ (ח"ג ס"א) דקטן שהגדיל תוך ימי העומר וכן גר שנתגייר תוך ימי העומר וכן אונן לילה ויום שלם כל אלו מונים שאר ימים בלא ברכה. והשערי תשובה ס"ק כ' כתב על הברכי יוסף אין זה לדידן שהקטנים שהגיעו לחינוך סופרים. וכן הוא בכף החיים ס"ק צ"ד, וערה"ש ס"ק ט"ו. ומבואר שהחיד"א מיירי באופן שהקטן לא ספר כלל דזהו הרי ממש דומיא דגר ואונן שלא ספרו כלל שמיירי החיד"א אבל אם ספר ימשיך בברכה. ומה שכתב השערי תשובה אין זה לדידן שהקטנים שהגיעו לחינוך סופרים הכוונה שהיה חילוקי מנהגים בזה. וכנראה שהיו אלו שנמנעו מלחנך לקטן לספור מפני שעלול לשכוח ואין כאן מצוה כלל כמש"כ הבא"ח לענין נשים שמטעם זה לא יספרו כלל, וכל שכן לענין ברכה. ומ"מ אין כוונתו לחלוק לדינא על הברכ"י, אי נמי יש לומר דלאו משום חילוקי מנהגים הוא רק שהשע"ת ביאר את דברי החיד"א שהם מעיקר הדין שהקטן לא ספר. אבל למה שנוהגים שהקטן סופר ומברך בזה לא דיבר החיד"א.

ונראה עוד טעם לזה. הנה לא מצינו בשום מקום שלא להניח לקטן לברך אם ידוע שיגדיל בתוך הספירה. ולכאורה איך מברך הרי לא יקיים את המצוה כתקנה. וגם במצות חינוך הרי בעינן שיעשה את המצוה כתקנה והמצוה היא לספור חמישים תמימות והוא אין לו תמימות שברגע שיגדל יפטר. ואיך ציוו חכמים את הקטן לספור במה שאין זה מצוה.

ועוד טעם בזה הנה אם יבנה בית המקדש בתוך ימי הספירה האם נחשיב את ספירתנו לספירת רשות ולא יוכלו להמשיך בברכה זה צע"ג דא"כ איך תקנו לברך מדרבנן הרי אנו מצפים שיבנה בית המקדש כל רגע ואין כאן מצוה שלימה שנוכל לברך עליה. ועל כרחק דחשיב כמי שאינו מצווה ועושה ויש על זה שם מעשה מצוה. וכיון שנתבאר שיש שם מעשה מצוה לקטן לגבי עצמו אז שפיר מהני סברא זו גם לקטן שהגדיל.

עוד נראה דאף להסוברים שהמצות חינוך היא על האב מ"מ הבן מקיים מצוה רק שהמצוה נעשית בצירוף האב, שאם נאמר שהבן לא מקיים מצוה כלל ואין כאן מעשה מצוה של הבן הרי מצוות חינוך גם ליכא אם אין הקטן מקיים מצוה דהרי אם אין כאן מעשה מצוה אין מצות חינוך. דבמצות חינוך בעינן שיעשה מעשה מצוה מצד הקטן עצמו. וראיה לזה מסוגיא בחגיגה ו' ע"א בעי רבי שמעון קטן חיגר לדברי בית שמאי וסומא לדברי שניהם מהו, ואמרינן בגמרא אילמא בחיגר שאינו יכול להתפשט וסומא שא"י להתפתח השתא גדול פטור קטן מבעיא. ותרצו לא צריכא בחיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתפתח מאי, אמר אביי כל היכא דגדול חייב מדאורייתא, קטן נמי מחנכין ליה מדרבנן, כל היכא דגדול פטור מדאורייתא מדרבנן קטן נמי פטור. ופרש"י שיכול להתפתח קודם שיגדיל. ולכאורה קשה דכיון שיתפתח קודם שיגדיל למה לא נחנך אותו עתה כדי שיורגל אחר מנהגו לקיים החיוב. והחיוב הרי יבא לו בודאי לכשיגדל. ומוכח מזה שבעינן שתתקיים המצוה כמות שהיא בקטן. והקטן בעצמו יקיים המצוה, ואין זה רק חיוב על האב להרגיל את בנו שיהיה רגיל ונסרך אחר מנהגו. רק שהקטן בעצמו מקיים מעשה המצוה.

ויש עוד להוסיף דמכיון שהענין שאנו דנים עליו הוא לכל הפחות ספק מחמת שיטת האחרונים שכתבו שלא לברך. ואף שהרבה אחרונים כתבו לברך מ"מ היה לנו לומר ספק ברכות להקל. הנה בענין ספירת העומר ראינו שכשיש ספק אם דילג יום לא חוששים לסברת הבה"ג ומברכין דכך כתב התה"ד והובא לדינא בשו"ע תפ"ט ס"ק ח' דבספק אם ספר ממשיך לספור בברכה, והטעם משום דדברי הבה"ג שאם חיסר יום אחד אינו מברך חידוש הוא והבו דלא לוסיף עליה. ומטעם זה יש לומר דגם נסמוך לברך ולא נאמר בזה ספק ברכות להקל, משום דדברי הבה"ג חידוש.

עוד שמעתי מהגר"צ זצ"ל שדעתו היתה שקטן שנתגדל בימי הספירה וספר כראוי ימשיך עם ברכה, וכמש"כ באור לציון ח"ג פט"ז, דבפשוטו היה המנהג לברך, שהרי קודם שנסתפק המנ"ח הרי בודאי שהיו מחנכין את הקטנים במצות ספירת העומר כמו כל המצוות, ואם היה הדין שצריך להפסיק היה להפוסקים לפרש שצריך להפסיק כשיגדל, ומדשתקי משמע דפשוטו המנהג הוא כמתכונתו שקטנים הסופרים ימשיכו בברכה גם לאחר שנעשו גדולים.

העולה מכל האמור

קטן שהגדיל בימי הספירה וספר כראוי עד זמן שהגדיל יש לו להמשיך לספור בברכה ואין לחשוש לספק ברכות.

טעלוי תורה

משיעורי וכתבי הגאון רבי טל דואר שליט"א

פרשת בהר בחוקותי | גליון כ"ב | תשפ"ו

יבואר אם קבלנו הוראות מרן כודאי או כספק

לאור לציון ענף א' להעמיד יסוד זה. ומלבד הדוגמאות שכתב שם, יש עוד רבות, ואין צריך להאריך בזה, שהדברים מבוארים לרגיל לעיין בדברי הבית יוסף והשו"ע.

נמצינו למדים מדברי האור לציון בענף א' שהשו"ע הוא מכריע בין הדעות ולא פוסק. ואמר לי מו"ר זצ"ל שזו כוונתו שקבלנו הוראות מרן בתורת ספק, שהכוונה היא שודאי שקבלנו הוראות מרן לגמרי בתורת ודאי, אלא שאנו נוקטים שמה שמרן פסק זו הכרעה מספק ואינו פסק בהחלט גמור כאילו הדעה השניה היא כמי שאינה.

הטעם שעושים ספק ספיקא נגד מרן - ובכך מבאר מו"ר זצ"ל הטעם שעושים ספק פסיקא נגד מרן. וכגון שיש מחלוקת רמב"ם ורא"ש באיזה דין, ומרן פסק כהרא"ש להחמיר, אם יבוא לפנינו נידון שתלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש הזו, אבל בנידון שלפנינו יש עוד פרט שבו יש צד להקל, אם נראה לנו להתיר, יש לנו רשות להקל ואין זו הוראה נגד קבלת הוראות מרן. שהרי אע"פ שבמחלוקת הרמב"ם והרא"ש הכריע להחמיר כהרא"ש, אין פירושו שהוא סובר כן, אלא לעולם לדעת מרן הוא ספק שהכריע להחמיר בו. ולכן בהצטרף עוד ספק, אומרים ספק ספיקא ויש לומר שמרן היה מתיר. ולכן פוסק שנראה לו להתיר, אין עומדת נגדו קבלת הוראות מרן, שכאמור יש לומר שבמקרה שיש עוד ספק, גם מרן עצמו היה מודה להתיר.

מרן גילה דעתו - ואמר מו"ר זצ"ל שכל זה אפשר לומר רק כאשר אפשר שמרן הכריע, אבל אם מרן גילה דעתו בבית יוסף שהוא דוחה איזו שיטה מהלכה, נמצא שמרן פסק בתורת ודאי ולא הכריע בין השיטות, וממילא לא שייך לעשות ספק ספיקא נגד מרן. שאין נוכל לומר שבהצטרף עוד ספק מרן יודה להתיר, הרי מרן לא פסק מספק, וממילא אין כאן ספק ספיקא, אלא רק ספק אחד, ובמקום שיש רק ספק אחד, אין מקילים נגד השו"ע. ובזה מבואר שאי אפשר לעשות ספק ספיקא נגד מרן ולצרף לספיקות דעת הט"ז והמג"א או שאר פוסקים שחלקו על מה

כתב בהקדמה לאור לציון חלק ב' שקבלנו הוראות מרן בתורת ספק ולא בתורת ודאי, ושמטעם זה עושים ספק ספיקא נגד השו"ע אפילו כאשר ספק אחד הוא נגד מרן. עוד כתב שלא קבלנו הוראות מרן כודאי גמור אלא כאילו דעתו היא כדעת רוב הפוסקים, וקי"ל שבמקום שהולכים אחר הרוב, אין דעת המיעוט כמי שאינו.

עוד כתב שמה שאומרים ספק ספיקא נגד מרן, זהו דוקא בדבר שמרן הכריע בו להחמיר מכוח ספק, שכיון שמרן לא פסק את הדברים בתורת ודאי אלא הכריע להחמיר יש לנו לומר שאף מרן היה מודה בצירוף כמה ספיקות להתיר, אבל בדברים שמרן פסק בתורת ודאי, אין לומר ספק ספיקא נגד מרן. וכן כתב בענף א' שמרן לא היה פוסק בתורת ודאי אלא מכריע בין השיטות.

והנה לכאורה יש קושי בדברי האור לציון, שאם קבלנו הוראות מרן בתורת ספק, מאי נפקא מינה אם מרן פסק בתורת ודאי או בתורת ספק, שהרי אפילו אם פסק בתורת ודאי, כיון שקבלנו הוראותיו בתורת ספק, נעשה ספק ספיקא נגד מרן.

ביאור קבלת הוראות מרן בתורת ספק - אמנם שמעתי את הדברים מפי קדשו של רבנו זצ"ל, וממילא אין שום קושי בדברים. דהנה אמר לנו מו"ר זצ"ל שמרן אינו פוסק אלא מכריע, וכמו שכתב בענף א'. ופירוש פוסק הוא כמו הרמב"ם שפסק את הדין בלא ספיקות, ולדעת הרמב"ם צד אחר אינו נכון. אבל הבית יוסף הביא הרבה פוסקים והכריע ביניהם, או כרוב בנין או כרוב מנין, או מטעמים אחרים. ולכן כאשר השו"ע אוסר, אינו בהכרח שמרן פסק כן כיון שהוא סובר שכן הדין ואין צד אחר. ובזה מתיישבות הרבה סתירות בדברי השו"ע, שמוצאים שבמקום אחד השו"ע החמיר, ובאותו דין עצמו במקום אחר הקל, וזהו מפני שבמקום שהחמיר, היה אפשר להחמיר בקל, ואילו במקום שהקל, לא היה שייך להחמיר. או שמקום אחד מדובר בדין תורה ולכן החמיר, ובמקום שני מדובר בדין דרבנן, ולכן הקל, וכל כיוצא בזה. והאריך בזה בהקדמה

שפירש מרן בסוגיא או בכוונת הראשונים, הואיל ואי אפשר לומר שבהצטרף עוד ספק מרן היה מודה לט"ז או למג"א להתיר, שהרי מה שמרן פסק בשו"ע הוא משום שהוא סובר כן בתורת ודאי, והעושה ספק ספיקא כזה, הוא חולק על מרן, והרי קבלנו הוראות מרן.

ונמצא שמה שכתב באור לציון בענף א' ליישב הסתירות בדברי השו"ע מהטעם שמרן מכריע ולא פוסק, ומה שכתב בענף ב' אות א' שקבלנו הוראות מרן בתורת ספק ולא בתורת ודאי, ומה שכתב בענף ב' אות ד' שמרן היה מכריע ולא פוסק, ובמקום שגילה דעתו, אין עושים ספק ספיקא, הכל דבר אחד. וכמו ששמעתי בפירוש מפי קדשו של רבנו כאשר עסקתי בסוגיות אלו [בספר טל אמרתי] ושאלתי את דעתו של מורנו ורבנו זצ"ל.

דעת מרן כרוב הפוסקים - וזו כוונת מו"ר זצ"ל במה שאמר שלעולם דעת מרן היא כרוב פוסקים, והיינו שכיון שמרן הכריע בין הדעות ולא פסק במוחלט, לעולם דעה שנייה אינה כמי שאינה אינה, וממילא אף דעה שלא נפסקה, יש מקרים שחוזרת ונעורה.^א

קבלת הוראות הרמב"ם והנה נתבאר בהקדמת האור לציון ענף ד' שאע"פ שקבלנו הוראות מרן, מכל מקום, במקום שמרן לא גילה דעתו, לא פקע תוקף קבלת הוראות הרמב"ם. ובשו"ת הלכות קטנות [ח"א, קפב] העיד המהר"ם חגיז בשם זקיניו המהר"ם גלאנטי [הרב המגן] שכאשר קבלנו חכמי ארץ ישראל קבלת הוראות מרן, חזרו וקבלו באותו המעמד גם את הוראות הרמב"ם.

הרמב"ם פוסק ולא מכריע - לפיכך אמר מו"ר שבמקום שמרן פסק כהרמב"ם, כיון שגם לפני קבלת הוראות מרן המנהג היה כדעת הרמב"ם שקבלו הוראותיו, כמבואר בדברי מרן בכמה מקומות ובדברי שאר פוסקים, נמצא שההלכה לא השתנתה והדין כהרמב"ם הוא בתורת ודאי ולא בתורת ספק. שהרי הרמב"ם היה פוסק ולא מכריע, ולכן נשאר הדין כהרמב"ם כמו שהיה לפני קבלת הוראות מרן. ובדין כזה אי אפשר לעשות ספק ספיקא נגד השו"ע, כיון שלרמב"ם הוא פסק מוחלט ולא הכרעה מספק, ואין כאן ספק ספיקא אלא רק ספק אחד.

עוד נפקא מינה הוא כגון מה שכתב הפמ"ג [שיח] שאע"פ שהשו"ע פסק שיש בישול אחר בישול בלח, מכל מקום לענין דיעבד לאסור את המאכל, כיון שאיסור מעשה שבת הוא מדרבנן, יש לסמוך על המתירים בישול אחר בישול בלח. ואמר על כך מו"ר זצ"ל שלענין מחלוקת הראשונים לגבי תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, שהרשב"א והרא"ש מתירים לבשלו, ואילו הרמב"ם אוסר, גם לפי החידוש של הפמ"ג, בזה אין להתיר בדיעבד. שכיון שאנו נוהגים בזה כהרמב"ם, ולרמב"ם הוא איסור ודאי, גם לענין דיעבד שהאיסור הוא מדרבנן, מכל מקום הוא איסור ודאי, ואין ספק ספיקא ואי אפשר להקל.^ב

ובלאו הכי בנידון של בישול אחר בישול בדבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, יש להוסיף שמרן גילה דעתו בבית יוסף שהוא סובר שדעת המקילים דחוקה בלשון הגמרא והברייתא, וכיון שמבואר שהבית יוסף פסק כן מן הדין ואינו רק הכרעה לחומרא, ממילא אפילו בדיעבד האוכל אסור.

^א והנה לעצם מה שכתב הפמ"ג, אע"פ שהעתיקו דבריו הפוסקים, לקוצר דעתי, זו דעת הפמ"ג עצמו אבל אין דעת השו"ע כן. שהרי השו"ע שי"ח כתב בסעיף א' שאם בישל בשבת האוכל נאסר, ובסעיף ד' כתב שיש בישול אחר בישול בלח. ומבואר שאם עבר ובישל תבשיל לח שהיה מבושל, האוכל נאסר. שאם כוונת השו"ע היא שלענין דיעבד המאכל מותר, היה לו לומר שנחלקו הפוסקים אם יש בישול אחר בישול בלח, ולכן אין לבשל, אבל אם בישל האוכל מותר. אבל לשון השו"ע מבואר ללא ספק שכוונתו בסעיף א' שאם בישל, האוכל נאסר, ומהו איסור בישול, כתב בהמשך הסימן.

^ב תדע שכתב הבית יוסף [או"ח, רסט] לגבי דבר שנחלקו בו הפוסקים ורוב פוסקים אוסרים וכן מנהג ישראל, שאעפ"כ אין איסור להאכילו לקטן. ואע"פ שקי"ל שכל דבר שאסור לגדול אסור להאכילו לקטן, ביאר הבית יוסף, שכיון שיש מתירים, אין החפץ נחשב איסור גמור וממילא אין איסור להאכילו לקטן. שהאיסור להאכיל לקטן הוא רק שהוא דבר איסור גמור, אבל דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים אם הוא אסור, אע"פ שרוב פוסקים אוסרים וכן מנהג העולם וכן הלכה, אין החפץ נחשב איסור גמור, ולכן אין איסור להאכילו לקטן, שלא נאסר להאכילו כי אם דבר איסור, וזה לא איסור כל כך שיהיה אסור להאכילו לקטן [לשון הבית יוסף]. ומבואר שאף אחרי שנפסקה הלכה, דעת מיעוט אינה כמי שאינה.

מפסקי ושיעורי מורנו הגרי"ח טהרני שליט"א אב"ד הלכה ומשפט

נדונים העולים – בעניני הפרשה

א

וְלֹא תִזְנוּ אִישׁ אֶת־עֵמִיתוֹ

קנה תפילין ומצאן פסולות ולא ידע מתי נפסלו

א. עובדא הוי באברך שקנה תפילין ומצאן בהם פסול ואינו יודע אימתי היה בהם פסול, האם בשעת קנייה, או"ד רק עתה נתחדש הפסול ועתה נפשו בשאלתו הגיעה האם מצי לחייב את המוכר או"ד לא מצי לחייב את המוכר או"ד לא מצי לחייבו שהרי נימא שהפסול נעשה אצל הלוקח

ב. כמו"כ יל"ע בקנה פירות ומצאן בהם תולעים לאח"ז אימתי תלינן שהיו מתולעים האם בעת הקנייה או"ד לאחר מכן תלינן

ויל"ע עוד האיך הדין בשכירות שהשכיר לו את הבית ובבית היה נקבים או כל מילי מרעין בישין ונתווכחו ביניהם.

ג. כמו"כ יל"ע האיך הדין בנתחייב לו חוב ופרעו, ואחמ"כ נמצא מעות מזויפים האם נימא כ"ג וכ"ה, או"ד נישחש שמא בעת שפרעו היו המעות מזויפים ע"י ט"ז ע"ה.

מחלוקת הש"ך - והשעה"מ - והיא מחלוקת הרשב"א והתוס'

א. והנה כתב הש"ך סי' ע"ב ס"ק קט"ו, גבי משכון שנמצא אצל המלווה אשר התלע ונחסר והמלווה טוען שהיה כך בעת הלואה והלווה טוען שרק עתה ואצלו ניהיה, כתב הש"ך שם שנשבע היסת ונפטר, ובשעה"מ שם ס"ק כ"ה השיג עליו דכ"ג וכ"ה אמרי' ועל המלווה להביא ראיה ויל"ע בדברי הש"ך.

ב. ונראה שהיא מחלוקת ראשונים שהנה מצינו בנדה נח' א' "דלענין כיבוס תנן" והיינו וחבירתה תולה בה שהיה הכתם מעיקרא, ותמהו בתוס' דהרי אמרי' כל שנולד הספק ברשותו עליו הראייה, וכתבו א. דכיון שמירי בשאלה אין כאן דברים ברשותו ב. דהתם קאמר שאם ירצה להוציא יביא ראיה אבל הכא לא תתחייב האחרונה לכבסו, הן אומנם ברשב"א כתב ד"לא כאן נמצאו וכאן היו אלא לגבי איסורין ולא לגבי ממון" והנה לדברי הרשב"א הרי צדקו דברי הש"ך דבממון לא אמרי' כ"ג וכאן היה וא"כ ה"ה גבי משכון.

ג. איברא דדברי הרשב"א צ"ת מהאי דקיי"ל בשו"ע סי' רל"ב סעי' יא' בהדיא ומקורו בחולין נ' ב' שהמוכר פרה וספק אימתי אירע המום על הלוקח להביא ראייה, ואם לא יפסיד וכתב הסמ"ע ס"ק ל"ד "דכאן נמצא וכ"ה" וכן הוא פשטות הסוגיא בהמדיר עה' א' וצע"ג.

ב

אֶל־הַתְּקוּזָה מֵאֲתוֹ יִשְׂרָאֵל וְהַרְבֵּיתָ

האם אפשר להכניס את המלווה איתו למקווה

מעשה בא' שבא להיכנס למקווה ביקשו חבריו שיכניסו מחמת ששכח את הכרטיס בביתו אמר לו חבריו חשש ריבית היא שהרי חלוינני וחייב אני לך בהלואה, עמד להכניס למקווה אדם אחר.

א. אמר לו הרב לא אמרה תורה להשיב רעה תחת טובה לגומל עמך חסד, ומפני שהלווה תעדיף להכניס אדם אחר זהו משיב רעה תחת טובה ונבר ברשות התורה ובודאי שלא לזה כיונה תורה.

ב. כיו"ב כתב מרן הגריש"א ז"ל היה נוסע לחתונה ואין לו אלא מקום אחד לאדם אחד האם יכול להעדיף את המלווה והתיר הגריש"א ואמר שצריך להעדיפו וטעם הדבר יבואר להלן.

ג. כמו"כ התיר מרן ז"ל לנהוג כמנהג העולם על כל טובה אשר עושה עמו דהיינו לומר לו תזכה למצוות הצלת אותי וכו' והדברים מתמיהים לפו"ר האיך התיר ריבית דברים בדברים המפורשים לאיסור.

ד. הן אומנם יראה עומק כוונתו שלא אסרה תורה אלא תוספת מה שמוסיפים על הלואה אבל מה שנותנים על כל נתינה ועל כל חסד אף במשלם תשלומין הרי שלא גרע בזה מכל שאר מילי ולכן מותר להתנהג ככל מנהגי עולם ורגילותם על כל אשר עושים ובלבד שלא יוסיף בשביל ההלואה.

ה. וכתבאר לעיל שאין איסור להיות אדם גם אחרי שהמלווה הלווה, ודלא כמו שראיתי למי שאסר בזה שהדברים אינם מכוונים להלכה ואינם עומדים בשורה אחת עם המסורה וההלכה שבשביל שהלווה יתנהג עמו כמנהג אנשי סדום ח"ו וישיב רעה תחת טובה.

לֹא יִזְכְּרֶנּוּ וְלֹא־יִמְנִיר אֹתוֹ טוֹב פְּרָעַ

בתוספתא פ"א ה"א הממיר אפילו בשבת הר"ז מוזר וסופג את הארבעים ובמנ"ח מצווה שנ"א תמה בזה מה חידוש יש בזה בממיר בשבת ומ"ט לא ילקה טפי משאר זמנים.

ונראה שהעושה קנין בשבת למ"ד אי עביד ל"מ לא חייל וכמ"ש ג"ע רעק"א בסי' קנ"ד, וא"כ גם התמורה לא חיילא, ומ"מ ילקה שהרי כתב הרמב"ם ריש הל' תמורה שאע"ג שאין בו מעשה לוקה ותמהו האחרונים שהא אמרי' שאני מימר שבדיבורו איתעביד מעשה, וכתב המנ"ח שם שחידש לן הרמב"ם שאפילו שלא חל לוקה על עצם המעשה, וא"כ הוא החידוש "אפילו בשבת" שאע"ג שלא חייל לוקה ודו"ק.

להזמנת דיונים בביה"ד הלכה ומשפט

במזכירות ביה"ד: 058-3236970 21-22 בערב

שו"ת מבית ההוראה וביה"ד

הבטיחו לעלותו לרשב"י ושבבת רכבו

שאלה

עובדא הוי השנה שחסמו את הכל בדרך לרשב"י והבטיח לעלותו בסכום של 1500 דולר ובדרך נאנס הרכב בדבר לא צפוי ולא הגיעו האם חייב לשלם לו או לא.

תשובה

אין לו ולא כלום שהרי כמובאר בשו"ע סי' ש"י ס"א, כל ששכר חמור ללכת למקום פלוני ולא הביאו אין לו ולא כלום שהרי לא הביאו למקומו ואע"ג שמבואר שם שי"א שנותן לו חצי הדרך ז"א אלא היכן שיש מה לעשות בחצי הדרך או שיכול להגיע משם וכמבואר בראשונים ב"מ ע"ט ובנתה"מ שם אבל הכא לא ולא כלום.

ב

כלים שנזרקים האם הם מוקצה

שאלה

האם שקית חלב שנגמרה או כל ח"פ שאינו ראוי לשימוש הוא מוקצה.

תשובה

אף שיש שכתבו שה"ה מוקצה מאחר ואינו ראוי לשימוש ועומד להיזרק וכמ"ש המג"א ש"ח ס"ק כ"ד לדינא אינם מוקצה מאחר

ג

נתן לבנו כסף האם הוי שלו

שאלה

שאלו בנתן לבנו לקנות סכום כסף במכולת האם יש בזה רק משום דרכי שלום או גזל גמור ונפק"מ אם נותן הקטן את הכסף לצדקה שלא מדעת אביו

תשובה

אף שאם מצא הקטן יש בו רק משום דרכי שלום, וכמבואר בשו"ע סי' רס"ט ס"א, בלקח מאביו לא יצא מרשותו של האב וגזל גמור הוא וכמבואר בב"ב פ"ז א', ובקצו"ה סו"ס רס"א, ולכן אין לקחת ממנו לצדקה אם זה סכום חשוב. ועו"ע ברשב"א בב"ב קב' ב', ושו"ע חו"מ צ"ח כ' ודו"ק.

שיחה בחובת עמל התורה בבי מדרשא

אם בזזוקתי תלכו - שתיזלו עמלים בתורה

(רש"י מהספרי)

תמוה מ"ט יתקרי עמל התורה בגדר חוק ולא שמענו חוקים אלא על דבר שאין לו מובן לא כן הכא הרי כבר שנו חז"ל אדם לעמל יולד ואם זכה לעמל תורה ובחז"ל במקומות רבים שתכלית האדם לעמל התורה והרי שדבר שמחוייב מצד השכל הוא ומאי שייטא לקרותו חוק גם מהי ההליכה הנשנית בכאן ועי' בדברי האוה"ק.

והנראה מבואר מכאן יסוד נפלא שעיקר עמל התורה הוא שיהיו דברי התורה נחקקים בקרבנו וכמו שאמרו אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שנאמר חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות וצ"ת מהו אל תיקרי זה

אלא שהם הם הדברים שעיקר עמל התורה הוא להיותו בן חורין מכל עניני עולם וכמ"ש הרמב"ם בדבריו הידועים "ועזב עול חשבונות הרבים" אי"ז אלא בהיותו חרות על הלוחות – הוא לוח ליבו ובזה שחוקק דברי תורה בקרבנו אזי הוא יוצא מכל הבלי עולם לגמרי

והיא היא החירות האמיתי "שה" הוא מנת חלקו והוא תומך גורלו" וכלשן הרמב"ם שם ומה יותר בן חורין מגודל מעלת דבר זה אשר יצא להיות בבחי' חיי עוה"ב בעוה"ז, וזהו אומרים בברכות כח' א' "עולמך תראה בחיך" שישגי השגת דרגתו בעוה"ב כאן בעוה"ז וכמ"ש שם הצ"ח, והיא היא ההליכה גופא שהלך מהבלי עולם לחיי עוה"ב בזה ובבא בינה זה.

והמה הגדולים אשר בארץ אשר מסרו נפשם על התורה לקנותה בעמל ויגיעה עד שזכו לכותרה של תורה וכמ"ש הרמב"ם שיליה פ"ג מהלכות ת"ת אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים, וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחכה, עכ"ל. והעמל והמסירות הם הם החוקקים ד"ת בקרבנו עד שאמרו שיליה חגיגה ת"ח אין אור של גיהנום שולט בו שגופו תורה הוא וכמבואר בירושלמי הו"ד בבעלי התוס' חגיגה טז' א' גבי אחר. ועוד חז"ל.

שאלות ונידונים הלכתיים
שנשאלו בבית המדרש

אסוקי

שמעתה

גיליון מס' 58

מורנו הגאון רבי משה אליהו הראל שליט"א

בדין ברכה על קיום ספק מצוה דרבנן

לקיים 'ספק מצוה', ובשלמא בספק איסור דרבנן שהקלו בספיקו שאינו נתבע לקיים במקום ספק, בזה ודאי י"ל דכיון שפטרותו מלקיים, הרי הוא ודאי פטור דסו"ס בפועל אינו מצווה לעשות, אך בקיום מצוה שודאי חייב לקיימה, ויש לו אפשרות לקיימה באופן מסופק, קשה מאד לומר שלכתחילה לא חייבו לקיים את המצוה בודאי, אלא רק ספק מצוה. וא"כ אף שאם יקיים את האופן המסופק, יצא ידי חובה, זהו משום שסו"ס הכניס עצמו לספק שמא כבר יצא ופטור מחמת הספק, אך קשה מאד לומר שלכתחילה יכול לקיים מעשה של ספק, דבפשוטו ודאי שהצווי תובעו לקיים ספירת העומר ולא ספק ספירת העומר.

ויעוי' בר"ן בסוף פסחים שכתב, על דברי תוס' במנחות הנ"ל, ואין זה נכון שיכניס עצמו לספק לכתחילה, ויתכן שכוונתו למש"כ, דהיינו דלכתחילה ודאי נתבע לקיים מצוה ודאית, ורק אם ארע שנכנס לספק נפטר, [ויש מקום לומר שכוונתו לומר רק שלכתחילה ראוי להחמיר לקיים מצוה בודאי, אך אם מקיים בספק באמת מברך.] וצ"ב בשיטת תוס' והרא"ש.

ואשר צ"ל דהא ודאי דדין ספק דרבנן לקולא בתורת ודאי לא קובע שדין המצוה הוא לקיים ספק מצוה, אך אחרי שכבר קיים ספק מצוה, ועתה חיובו מסופק, הרי הוא ככל ספק דרבנן לקולא ובזה הרי י"ל שבאמת פטרוהו בתורת ודאי, וכיון שכן י"ל שאף שמעשה המצוה היה ספק מצוה, אך כיון שעכ"פ ע"י מעשה זה נפטר בתורת ודאי, ס"ל לתוס' שחשיב קיום מצוה ודאית לענין ברכה, דאף שהוא מעשה מצוה מסופק, אך הוא קיום מצוה ודאי, ובזה שפיר י"ל שדין הברכה אינו רק על מעשה מצוה אלא גם על קיום מצוה.

אך מה שצ"ע בזה, איך מותר לו לכתחילה לקיים את המצוה בספק, כשיכול לקיימה בודאי, הא קי"ל בביצה ד ע"ב דאין דין ספק דרבנן לקולא בדבר שיש לו מתירין, וכל שיכול לצאת מהספק בקל הרי חשיב יש לו מתירין. אך יעוי' בפנ"י ברכות יב ע"א שכתב דהא דלא אמרינן ספד"ר לקולא ביש לו מתירין זהו רק בספק איסור, אך לא בספק מצוה, וכאן הוא ספק מצוה, ומדברי תוס' כאן ראה גדולה לדבריו, ואכן בדברי הר"ן שכתב דין נכון להכניס עצמו בספק לכתחילה נראה שהוא מיסוד הדין דיש לו מתירין, וס"ל שאף בספק מצוה אין דינו לקולא.

צ"ע בדין התוס' דהרי ביה"ש ספק אם נתחייב ודינו לקולא שעדיין לא חייב

ג. עוד תמיהה גדולה יש בדברי תוס' והרא"ש, דהרי בין השמשות אינו רק ספק אם הוא זמן כשר לספירה, אלא הוא ספק אם הגיע

שיטת תוס' והרא"ש שיכול לספור בין השמשות בברכה

א. כתב הרא"ש סוף פסחים בשם ר"י דהאידינא שספירת העומר דרבנן יכול לספור בברכה בין השמשות ואי"צ להמתין עד שיהא ודאי לילה, דספיקא דרבנן לקולא. ומקורו בתוס' מנחות סו ע"א ד"ה זכר. וכן פסק השו"ע סי' תפט ס"ב וכתב דהמדקדקים סופרים בצאת הכוכבים וכן ראוי לעשות. ודין זה צ"ב טובא, איך שייך לברך על ספק מצוה, דאף שספק דרבנן לקולא וקיים את מצוותו, אך לענין ברכה יש צד שאינה מצוה כלל והיא ברכה לבטלה. וכבר תמה בזה השפת אמת במנחות שם, וכתב דשמא צ"ל בתוס' 'לספור' בין השמשות המקום 'לברך', אך ברא"ש הנ"ל וכן בכל בשו"ע סי' תפט ס"ב מבואר דלתוס' יכול לברך בין השמשות וצ"ב.

ועוד מצינו דין זה בשו"ע סי' קס' ס"א דמי שיש לו מים ספק כשרים לנט"י יוצא בהם יד"ח, וע"ש במ"ב סקמ"ו דמשמע בפמ"ג שיכול אף לברך, כיון דספק דרבנן לקולא ויוצא בהם יד"ח.

ויעוי' בקוב"ש ח"ב, קונטרס דברי סופרים סימן א' אות מד', שדן אם ספיקא דרבנן לקולא בתורת ודאי והיינו שבמקום ספק לא חייבו חכמים כלל, או בתורת ספק דאף שצד החיוב עומד במקומו, מ"מ האדם לא חייב לקיים מספק, וכתב נפק"מ אם יכול להוציא אחרים, דאם פטור בודאי, הרי אינו ברא חיובא, אך אם פטור מספק, וצד החיוב במקומו עומד, א"כ כשמוציא אחרים יוצאים מספק דלצד שחייב הרי הוא בר חיובא, ויכול להוציאם, [ויש לדון בנפק"מ זו, ד"ל דגדר בר חיובא לענין להוציא אחרים היינו בר חיובא שמחויב בפועל לקיים, אך כל שאינו נתבע לקיים אינו בר חיובא להוציא אחרים, וראיה מהא דס"ל לפר"ח דמי ששכח יום אחד, שאינו יכול לברך מספק אינו יכול להוציא אחרים, אף שפשוט שהוא בר חיובא, ורק שבפועל אין לו אפשרות לקיים, דאין לו אפשרות לקיים תמימות, וא"כ אינו אלא כאנוס על חיובו, ואנוס הרי אינו הפקעה מהחיוב אלא רק שבפועל אינו נתבע עליו, ומוכח שגדר בר חיובא להוציא אחרים הוא כל שחייב ונתבע לקיים בפועל. והו"ה מי שפטור מחמת ספק דרבנן דסו"ס אינו נתבע לקיים אינו בר חיובא.]

וכתב עוד נפק"מ לנידו"ד אם יכול לברך על ספק דרבנן, דאם הוא בתורת ודאי, יכול לברך דיש כאן קיום מצוה בודאי, אך אם הוא בתורת ספק היינו שיוצא יד"ח מחמת הספק דסו"ס יש צד שקיים, אינו יכול לברך.

ביאור הדין שיכול לקיים מצוה דרבנן במעשה של ספק ובברכה

ב. ואמנם מש"כ שיכול לצאת בספק בתורת ודאי, קשה מאד לומר שבמצוות דרבנן כל עיקר החיוב לקיים רק ספק מצוה, ורחוק מהדעת לומר שרבנן שציוו על קיום מצוה, קבעו את שיעור החיוב

ספק עירוב כשר, ומה"ט אם הניח ערוב ביה"ש קנה, כמבואר בשו"ע סי' תטו' ס"ב, והקשה רעק"א דהא כתבו תוס' ביצה יד ע"א דבספק דרבנן שבכל צד יש קולא וחומרא, עבדינן לחומרא, וא"כ הו"ה בספק עירוב שאם קנה עירובו הפסיד ברוח האחרת, וכן להיפך והיה צריך להיות לחומרא לב' הצדדין, וכתב לישב דבעירוב כיון שרצונו שיתקיים העירוב ודעתו לכך מתחילה מקיימים רצונו ותופסים לקולא כאילו ודאי עירובו קיים, והיינו דספק שכל עיקרו נולד מחמת רצונו של האדם לעשות מעשה מסוים הנידון שלנו הוא על מה שרוצה לעשות, אם עולה לו, ונקטינן בזה לקולא אף שיש בו צד חומרא כיון שהאדם רוצה את צד החומרא בזה ואינו דן עליה.

והמבואר בדבריו דדין ספק דרבנן לקולא אינו דין בעצם הספק, אלא הוא ביחס לאדם דיסודו רק דהקלו על האדם בספיקות, ולכן דנין את הספק לפי האופן שהתעורר הספק אצל האדם, וא"כ הו"ה בנידון דהרוצה לספור ביה"ש הרי ודאי הוא קולא עבורו לצאת ביה"ש את חיובו שודאי יתחייב בלילה, וא"כ לגביו הקולא היא לדון שיצא יד"ח, ולא לדון את צד הקולא לדון שלא התחייב כלל, בביה"ש, שלדידיה היא חומרא שלא יוכל לצאת בביה"ש.

ובלא"ה י"ל שכלפי הנידון אם נתחייב ביה"ש אין כלל דין ספק לקולא לומר שלא מתחייב אלא בודאי לילה, והטעם בזה, שהרי גם להצד שנתחייב ביה"ש אינו נתבע כלל לקיים ביה"ש, שהרי זמנו כל הלילה, וא"כ אין בספק דביה"ש שום נידון להחמיר עליו, ולכן לא חל בזה דין לקולא לפוטרו, וכל הנידון בספיקא דביה"ש הוא רק לענין אם יוצא יד"ח שבו באמת יש צד חומרא לומר שלא יצא, וא"כ ע"ז חל דינא דלקולא לומר שיצא.

ולפ"ז אף במצוות דרבנן שחיובן חל רק בלילה כגון מגילה, יכול לקיימן ביה"ש, ולפי תוס' במנחות יכול אף לברך, ולדרך הא' רק במצוה שודאי כבר נתחייב בה, ורק זמן קיומה בלילה יכול לקיימה בין השמשות ולברך. ואמנם בעיקר הדין לברך צ"ע כנ"ל דקשה מאד לומר דצוו חכמים לקיים 'ספק מצוה'.

תרי דסתר בספירה בין השמשות

ו. והנה דנו הפוסקים במי שלא ספר ספירת העומר עד ביה"ש של סוף היום, דמעיקר הדין פטור מלספור ביה"ש, כמוש"כ המ"ב בסי' תקפה סק"ה לענין שופר ביום ב' של ר"ה דבין השמשות פטור דספק דרבנן לקולא וכן כתב בסי' תרנב סק"א לענין לולב בכל ימות החג שהוא דרבנן שאם לא נטל עד ביה"ש פטור. וא"כ מצד הדין פטור מלספור בביה"ש של סוף היום. אך יש לדון אם ספר אם עולה לו לענין שיוכל לספור בשאר ימים בברכה. [ויש לדון בזה מצד שפטור מספק, ואם סד"ר לקולא בתורת ודאי א"כ פטור בתורת ודאי וגם אם יספור אי"ז ספירה של מצוה, תלוי אם לענין תמימות בעין ספירה של מצוה.] עי' בשערי תשובה סי' תפט סק"כ דעות בזה ועי' באול"צ ח"ג פט"ז ס"ו, שאם ספר ביה"ש יכול להמשיך לספור בשאר ימים בברכה.

ויש להעיר בזה, דאם ארע שספר יום אחד בביה"ש של תחילת היום כעיקר דין השו"ע, ואח"כ ארע לו ששכח ביום אחר לספור עד ביה"ש של סוף היום, בזה מסתבר שלכו"ע לא יוכל להמשיך לספור בברכה, כיון שממנ"פ לא ספר יום אחד.

זמן החיוב, וא"כ הרי יש כאן ספק אם חייב בספירת העומר או לא, וא"כ הספק בזה אינו אם קיים באופן המועיל אלא הוא ספק אם נתחייב במצוה, והדין נותן שיהא ספיקא דרבנן לקולא שמספק עדיין לא נתחייב כלל, וא"כ קשה לא רק איך יכול לברך אלא למה יוצא ידי חובתו כלל הרי מספק אינו חייב, וא"כ עדיין לא נתחייב ואיך יכול לצאת יד"ח קודם שחל עליו חיוב.

והנה בזה היה מקום לומר שפטור דספק דרבנן הוא מספק, וא"כ אם קיים יצא יד"ח מספק, אך א"כ ברור שלא יוכל לברך, דממנ"פ אם נדון שספק דרבנן לקולא בתורת ודאי, א"כ כיון שכאן יש ספק אם חל החיוב יהא הדין דפטור בתורת ודאי, ואם לקולא בתורת ספק, ולכן יש צד שאכן מקיים מצוה, א"כ ברור שאינה ודאי מצוה אלא ספק, ואינו יכול לברך.

בספירת העומר הכל מצוה אחת והחיוב חל בתחילה על כל הספירה

ד. ואשר צ"ל דזמן החיוב של ספירת העומר אינו חל כל לילה בנפרד, אלא כיון שנקטינן שבעיני תמימות והימים מעכבים זא"ז, הרי שדנים את כל הספירה כמעשה ספירה אחד, וא"כ זמן החיוב של כל הימים הוא בתחילת הספירה, וכל יום אינו מחדש חיוב אלא הוא רק זמן של הקיום של ספירת אותו יום, וא"כ ספיקא דבין השמשות אינו ספק אם נתחייב במצוה, אלא רק ספק אם הוא זמן הראוי לקיום המצוה. [ולפי שיטת הבה"ג שאין הימים מעכבים זא"ז ולכאורה כל יום הוא מצוה בפני עצמה א"כ זמן החיוב הוא רק בלילה ובביה"ש הוא ספק חיוב, וא"כ לפי מה דקיי"ל דחיישנן לבה"ג בשכח יום, הו"ה דאין לספור ביה"ש, דהוא ספק אם נתחייב, אך באמת הוא ס"ס לחיוב, דשמא הכל מצוה אחת ונתחייב בכל מתחילת הספירה ואף אם כל יום חיוב בפנ"ע ספק כבר לילה, ובס"ס לחומרא מברכין. וגם י"ל דאף לבה"ג הכל מצוה אחת ורק שאין הימים מעכבים זא"ז.]

ולפ"ז דין זה שייך רק אחר שודאי נתחייב במצוה אך בכגון מצוה מגילה א"י לברך בין השמשות, משום ספיקא דרבנן לקולא דהלא יש ספק בעיקר החיוב, ומספק לא נתחייב, אך א"כ יקשה דהתינוח בכל ימי הספירה שכבר נתחייב, אך ביום הראשון שהוא ספק אם חל עיקר החיוב כלל, לא יוכל לברך מספק. ומסתמת תוס' והרא"ש נראה שלא חלקו בזה, ואדרבא כתבו דעדיף לברך בין השמשות משום תמימות, ולא הדגישו שלא יעשה כן בלילה הראשון, וברור שלא חלקו בזה.

ויתכן לומר בזה, דכיון שהתורה תלתה את זמן הספירה 'ממחרת השבת', א"כ המחייב של הספירה הוא יו"ט של פסח והוא מחייב לספור את היום שאחריו, והספירה מחויבת מחמת היו"ט, וא"כ י"ל שהיו"ט הוא זמן חלות החיוב, וליל טז הוא זמן הקיום, וסימוכין לזה ממש"כ המאירי פסחים ז' ע"ב שלא מברכין זמן על ספירת העומר, כיון שיוצא יד"ח בזמן של היו"ט, והרי שהוא נידון ממצוות היו"ט, וא"כ גם זמן חיובו הוא ביו"ט, וא"כ אין חילוק בין הלילה הראשון לשאר הלילות דבכולם הלילה אינו זמן חלות החיוב אלא רק זמן של הקיום.

ספק דרבנן נידון לפי הקולא לגביר ולא לפי הקולא בעצם

ה. עוד י"ל בזה לפי מש"כ רעק"א ערובין מערכה ד' בהא דקיי"ל

משפט כהלכה

דיונים ופסקי דין מבית דין צדק "משפט כהלכה" בראשות הג"ר יונתן שושן שליט"א | גיליון 277

קנה עלייה בפרשת בחוקותי והתברר לו שקנה את עליית הקללות

הראל חמו מטובי הבחורים בישיבת דבי אליהו בבית וגן בנשיאותו של הראשון לצ"ר אליהו בקשי דורון זצוק"ל הגיע בשבת האחרונה פרשת "בהר בחוקותי" להתפלל באחד השטיבלאך השכונתיים שהיו מפוצצים עד אפס מקום והגבאי המאולתר שמכר את העליות מכר את עליית הקללות בלי משים לב ב-52 ש שקנה אותו הבחור הראל חמו שעשה מאמץ גדול לעלות לתורה ולא ידע שזה עליית הקללות, וכשהגיע לחמישי אוחז הראל שהולך לקבל את כל הקללות של הדור 'שחפת קדחת קורונה' והוא אומר לגבאי אני לא עולה ושהבעל קורא יעלה, ואמר לו הגבאי שהם כיבדו את הבעל קורא הרגע בעליית רביעי ואין מה לעשות ושיעלה לתורה, והוא עלה בחוסר ברירה לתורה, ואחרי העלייה אומר לו הגבאי אל תשכח במוצאי שבת להעביר 52 לקופה של העליות ואמר לו הראל אני לא משלם כלום על 'כאלה קללות' ונראה לי שאתם צריכים לשלם לי על הקללות האלו שאף אחד לא היה מסכים לעלות לתורה בכזה מצב, ואילו הגבאי טוען ידעת שזה קללות ועלית לתורה אתה חייב את הסכום כסף ובפרט שזכית למצווה שעלית לתורה ונתת כבוד לתורה שלא תתבזה בלי מישוהו שיעלה לתורה, ובאנו לדון האם יש להראל חיוב לשלם את ה-52 ש לקופת בית הכנסת או לא? תשובה

במקומות שנהוג שמוכרים את עליית הקללות צריך לשלם מחיר מלא (וכך נהוג בהרבה מקהילות הספרדים), אבל במקום שלא נהוג למכור עלייה כזאת אי אפשר לחייבו מחיר מלא, ומטעם א' שהיו כנדר בטעות שלא התכוון לקנות עלייה עם קללות, ב' היות ואין שוק לעלייה עם קללות ואף אחד לא קונה את זה וממילא יוכל לומר שקיבל דבר שאין לו שווי כי אף אחד לא משלם עליו, ובפרט במקום שמקפידים ע"ז ואין מי שיעלה והיה יכול לקבל את העלייה הזאת בחנם שלא יצטרך לשלם זאת ורק ישלם משהו ע"ז שעלה לתורה ויש לו שכר מצווה, ומכל מקום ראוי להלכה לשלם את הסכום שנדר אחרי שמובטח לו שאם עלה לכבוד התורה שלא יאונה כל רע, ונמצא שהוא קיבל מצווה רגילה ובשמים יהיה לו שכר גדול ע"ז ואדרבא היות וזה מצווה של מת מצווה שכרו גדול יותר ולכן יותר מן הראוי שישלם מה שנדר.

נימוק הדין

בתשובה זו נדון בשני נידונים: א. האם היה לקונה לבדוק האם זה עליית הקללות. ב. האם פטור מלשלם כי זה ברכה שאין לה שוק.

האם היה לקונה לבדוק האם זה עליית הקללות

וכשלא בדק הוא הפסיד את עצמו, אבל במקום שלא מקובל למכור כאלה עליות א"כ מה שלא בדק כי היה בטוח שלא מוכר את עליית הקללות ובכה"ג אין טענה שהיה לו לבדוק ובכה"ג כתב בערוך השולחן (סימן שכח) לגבי קנה יין והחמיץ שיש טענת מקח טעות לקונה (הובא בסימן רל) ולכאורה למה לא אומרים שהיה לו לבדוק, ובהכרח שדברים שאין הדרך לבדוקם אין טענה זו מבטלת את המקח.

ואלא שטוען הגבאי אמנם זה נכון שלא היה לך לבדוק אבל לפני שעלית את עליית הקללות הבנת שזה עליית קללות ובכל אופן עלית וא"כ סברת וקיבלת בזוה טוען לו הראל שזה אינו שהיות וכתוב במשנ"ב (שם) שאם קראו לו בפרשת הקללות שיעלה ומי שלא עולה אם קראו לתורה גורם שיתקצרו ימיו וא"כ לכן הוא עלה, ובפרט שנאמר לו שהבעל קורא כבר עלה ואין מי שיעלה אז הוא עלה שלא יהיה ביזוי כבוד התורה וא"כ אין כאן הוכחה שסבר וקיבל ולכן טוען שעל כזה עליה לא התכוון והוי מקח טעות.

האם פטור מלשלם כי זה ברכה שאין לה שוק

אבל נראה שהיות ומצינו במשנ"ב שאם עלה לתורה בקללות לכבוד התורה מובטח לו שלא יאונה לו כל רע, וא"כ נמצא שהעלייה לתורה זה מצווה בשבילו ורק זה מצווה שאין לה שוק, וא"כ היות ויש לו זכות של מצווה שיתן משהו ע"ז שנהנה שקיבל עלייה שיש לו מצווה וכמה זה מחיר של משהו זה מחיר שהיה מסכים לשלם על המצווה ואם היה מסכים לשלם על מצווה 52 ש יצטרך לשלם את זה.

ועוד היות ויש לו הבטחה שלא יאונה לו כל רע א"כ יש לדון שאולי כבר זה שווי של 52 ש וזה כמו עלייה רגילה אצלו וישלם מחיר מלא, ובפרט שהיות ואצלו מובטח שלא יאונה כל רע והמצווה הזו שכרה גדול יותר כי זה כמו מת מצווה שישלם את שכר שהבטיח שהרי בשמים שכרו גדול יותר והיות וזה נדרי מצווה ראוי לשלם מחיר מלא.

בדין יצא לעקיפה על הכביש והנעקף לא נתן לו לעקוף ונגרם תאונה חזיתית

אבי ברלין נסע בכביש המוביל לעופרה ולפניו בנתיב נסע יהודי בצורה איטית ובמקום שהעקיפה מותרת כשיש קבוקב על הכביש הוא האיצ את המהירות בשביל לעשות עקיפה, אבל בעל הרכב שראה שעוקפים אותו כעס מאוד והחליט גם הוא להאיץ ולא לתת לאבי ברלין להיכנס בחזרה לכביש וגרם לו להתנגש ברכב בנתיב השני ממולו ונגרם נזק כבד לשני הרכבים, ותובע הניזק שישלם לו את כל הנזק שגרם לו, וטוען המזיק א'

שהוא אנוס והיה מותר לו לצאת לעקיפה שהשטח היה נראה ריק והרכב מלפניו נוסע בצורה איטית ויש קבוקב על הכביש שאפשר לעקוף וא"כ מה שהרכב בנתיב שלי לא נתן לו להיכנס בחזרה הוא נחשב כאנוס ומזיק באנוס פטור, ב' היות והתאונה הייתה חזיתית א"כ שניהם סייעו בנזק ולהרבה מהפוסקים לא נוכל לחייב, וא"כ שלא נחייב את המזיק על הנזק שגם הניזק סייע לנזק של עצמו בהתנגשות העצמית, ג' היות ויש רשות לעקוף כשיש קבוקב א"כ הוא רוצה שישלם לו בעל הרכב שנסע לאט וגרם לו לנזק בזה שלא נתן לו להיכנס בחזרה, ובאנו לדון הדין עם מי?

תשובה

הנהג שנתקע חזיתית חייב לשלם את כל הנזק ואין לו פטור שהיה אנוס היות ואסור לעקוף אם לא יודע במאה אחוז שהוא מצליח בעקיפה ואינו מסכן את הציבור, וגם אם זה אנוס שהשני האיץ היה לו להניח לעצמו מרווח לחזור לנתיב בחזרה וכשלא עשה זאת הוא פשע בעצמו וחייב לשלם את כל הנזק, ואפי' שהתאונה חזיתית וסייע הניזק בנזק דעת השו"ע לחייב בכה"ג את המזיק היות ולניזק היה רשות להיות על הנתיב שלו ולמזיק היה אסור להיות שם כשלא ברור לו מאה אחוז שהשטח סטרילי, והיות ואין רשות לעשות כזאת עקיפה א"כ נחשב שהמזיק אינו ברשות והניזק ברשות שמחייבים את המזיק על הכל, ומכל מקום הרכב שהאיץ שגרם לנזק אין לחייבו מדין גרמא אחרי שהעוקף היה צריך להשאיר לעצמו מרווח לחזור לנתיב אבל עבר על איסור 'לא תונו איש את עמיתו' שציער אותו שלא נתן לו להיכנס בחזרה לנתיב.

נימוק הדין

הנגדי וחייב על הנזק שקרא לרכב שהתנגש עמו. ונראה יותר כצד שני שזה נקרא שאין לו רשות להיות שם כל שלא השאיר לעצמו מרווח לחזור בחזרה, והסברא בזה ברורה שלא יתכן שיסכן את הניזק שנמצא בנתיב הנגדי על הספק, ולכן יהיה חייב בצורה ברורה על הנזק ולא נחשב לאנוס וגם אם זה אנוס זה תחילתו בפשיעה שלא השאיר לעצמו מרווח לחזור וסופו באנוס שלא נתן לו הרכב בנתיב שלו לחזור לנתיב, והדין שבכה"ג חייב אם האנוס הגיע מחמת הפשיעה, וכך מבואר בגר"א בתחילת סימן שע"ח.

האם אפשר לחייב את המזיק אחרי שהניזק בעצמו סייע לנזק

רצים ברה"ר או שהיו מהלכים והוזקו זה בזה פטורים הזיקו זה את זה חייבים". ולכאורה הרי לדעת הרמ"ה הזיק זה את זה פטורים אם היה בצורה של התנגשות ולמה חייב השו"ע ובהכרח שנוקט כרש"י ולא כהרמ"ה.

אבל בדרישה (סימן שע"ח סק"ה) נקט שלעולם גם להרמ"ה זה כדעת רש"י שאם הזיקו אחד את השני שיש חיוב ורק הרמ"ה דיבר בשניהם רצים ברה"ר ויודעים שיכולים להיתקע אחד בשני שמחלי אהדדי ולכן פטורים, אבל במקום שהלכו והזיקו זה את זה שאין סברא שמחלי אהדדי חייבים בנזק, ונמצא שיש לנו מחלוקת האם רש"י והרמ"ה באמת חולקים לגר"א הם חולקים ונוקטים להלכה כדעת רש"י לחייב גם שהתנגשו שניהם, ולדרישה לכו"ע מחייבים בהתנגשות ורק ברצים זה מחלי אהדדי.

ולפי"ז בנידון דידן לכו"ע נחייב על התנגשות לא מיבעיא לדעת הגר"א שהשו"ע נקט כדעת רש"י לחייב אלא גם לדעת הרמ"ה שפטור הסביר הדרישה שזה בהיו רצים שמחלי אהדדי, וא"כ כאן שנכנס לנתיב הנגדי אין כאן סברא שמחלי אהדדי גם אם יש לו רשות לעשות זאת היות ולא רץ עמו על אותו הנתיב שימחול לו ויהיה חייב לשלם.

ומצינו סברא שניה לחייב בהתנגשות שבאבן האזל (פ"ו מחובל ומזיק הלכה ג) הקשה דבגמ' (בב"ק לב.) מוכח כמו הרמ"ה שאם שניהם הזיקו זה את זה פטורים כשניהם סייעו לנזק, וכך הביא בתוס' וא"כ איך יתכן שרש"י יחלוק ע"ז.

שני סוגי מצבים שסייע בנזק

ויעויין מה שתירץ שם והיה שייך לומר שיש שני סוגי מצבים שסייע בנזק: א' שבלי התנגשות של שניהם לא היה קורה בכלל שבירה שבכה"ג היות ונעשה ע"י שניהם יחד המזיק פטור, ב' אבל יש מצב שגם בלי שסייעו שניהם בנזק היה קורה נזק ורק שלמעשה שניהם שברו את החפץ, וכאן בכה"ג נחייב את המזיק היות וגם בלעדי סיוע הניזק היה קורה הנזק וממילא תאונה חזיתית גם אם רק אחד נכנס במהירות הוא מרסק את הרכב ממול, ורק בסיוע זה נעשה קצת יותר והיות וברוב התאונות הנזק היה קורה גם כשאחד נכנס במהירות בשני לכן מחייבים את המתנגש לשלם.

ונמצא שאפשר לחייב את הנהג המזיק שעקף ונגרם הנזק משני טעמים: א' כי נוקטים כרש"י שגם בהתנגשו זה בזה חייבים, ב' היות והנזק היה נגרם גם כשרק האחד היה מתנגש, ורק יש לדון האם אפשר לחייב את הנהג המאיץ שלא נתן לו להיכנס לנתיב, ונראה שהיות והעוקף נקרא פושע שיצא לנתיב בלי מרווח לחזור הוא גרם לעצמו את הנזק ולא נחייב את המאיץ אבל כמובן שהמאיץ עבר על איסור של 'לא תונו איש את עמיתו' על הצער והעגמת נפש שנגרם בגללו.

לעילוי נשמת שמואל ב"ר זאב מתן ז"ל - שיינדל יוכבד בת ר' יעקב הלוי ע"ה - חיה רחל בת ר' נחמן דוד ע"ה

הדבר הראשון שיש לנו לדון זה האם במקום שיש לו היתר לעשות עקיפה בכביש וחבירו אנוס אותו שלא נתן לו להיכנס לנתיב בחזרה האם זה נחשב כיש לו רשות להיות על הנתיב הנגדי והנהג שלא נתן לו להיכנס בחזרה אנוס אותו ונחשב כמזיק באנוס שפטור או שנגדיר אותו כנכנס בלי רשות לנתיב דכל שלא ברור לו הדבר במאה אחוז שהעקיפה שלו תצלח אינו נחשב שיש לו רשות, וגם אם לא יכול לדעת זאת היה לו להשאיר לעצמו מרווח לחזור לנתיב, והיות ולא השאיר לעצמו מרווח א"כ נחשב שלא ברשות על הנתיב וכל הנידון שנשאר לנו לפטור את המזיק זה בגלל ששניהם התנגשו חזיתית ובזה באנו לדון האם שנים שהתנגשו חזיתית אפשר לחייב את המזיק אחרי שהניזק בעצמו סייע לנזק או לא.

ודין זה מתחיל מהגמ' בב"ק (מח): שאומרת שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הוזקו זה בזה פטורין.

ופרש"י הזיקו זה את זה היינו שהזיקו בידיים והוזקו זה בזה הכוונה שאחד נעמד והוזקו בו שאז פטורים היות ושניהם היו ברשות, והקשו בראשונים מהמשנה לעיל (לב.) שאומרת שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין והזיקו זה את זה שניהם פטורים.

ולכאורה היות ולדעת רש"י הזיקו זה את זה בידיים גם אם הם שניהם ברשות חייבים א"כ שנחייב אותם לשלם, ותירץ רש"י שמה שנאמר הזיקו הכוונה 'הוזקו' זה בזה שפטורים אבל הזיקו בידיים לעולם שניהם חייבים, אבל ברמ"ה הובא בטור (סימן שע"ח) הביא תירוצי שני שהזיקו חייבים מדובר שהמזיק והניזק עשו מעשה נזק אחד בשני שבזה דינם כהוזקו זה בזה ופטורים על הנזק היות וסייעו שניהם בנזק והיות והניזק סייע בנזק שלו פטור המזיק מלשלם וכן דעת הנמוקי יוסף (בב"ק טו. מדפי הר"ף).

ונחלקו האחרונים בדעת השו"ע האם נקט כרש"י או כהרמ"ה בביאור הגר"א דייק מהשו"ע שנוקט כרש"י שכתב בסימן שע"ח סעיף ז' "לפיכך שנים שהיו

בשורה משמחת
לשוחרי התורה

בסייעתא דשמיא
הופיע ויצא לאור חלק ב' מסדרת
קנין החושן
אונאה מקח טעות ומתנה

וכן חלק ג' מסדרת הספרים
חושן למעשה
אקטוליה בדיני סמוכות

מאת: ארי' לייבווין, דר' ארי' לייבווין, מוסרי ליצוריק, ואליהם לרובים איתן את אלוהים פלגת אלוהים.

ניתן להשיג בטל' 052.7157834
או ברשת חנויות הספרים יפה נוף

עמודייה שבעה

נושא שבועי לעיון מתוך סוגיות הדף היומי ♦ מנחות קג. – קי. ♦ גליון מ ♦ פרשת בהר בחוקותי

שמחת ל"ג בעומר - שיירי הספירה המקורית

הנה ימי הספירה אצלנו ברובם הם ימים שנוהגים בהם מקצת אבילות. ויש בכך סתירה בעצם לכל מהותם הפנימית של ימים אלו שנספרים אצלנו בהשתוקקות גדולה לקראת היום הנכסף של קבלת התורה כעבד ישאף צל ושוזה כל ישענו וחפצנו להגיע לזה וכמ"ש החינוך (ש"ו) בארוכה. ויתירה מכך מבואר בר"ן (סוף פסחים) בשם המדרש, שבשעה שאמר להם משה תעבדון את האלקים על ההר הזה אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה זו, א"ל לסוף חמשים יום והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספה"ע, כלומר שבזמנה"ז שאין אנו מביאין לא קרבן ולא עומר אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן. עכ"ד. והפליאה העצומה ביותר היא ענין ל"ג בעומר, שמנהג ישראל קדושים כמ"ש"כ הרמ"א (תצ"ז ס"ב) להרבות קצת בשמחה ביום ל"ג בעומר, ומשום דס"ל דאז פסקו תלמידי רע"ק מלמות וכמ"ש כל הפוסקים בדעתו. וגם מרן השו"ע שהחמיר למעשה בתספורת עד ל"ד כתב בהדיא שפסקו בו מלמות, והיינו שעיקר ההפסקה היתה בו כמ"ש"כ המ"ב מהפמ"ג. וזהו לכו"ע וכפי שהביא המאירי (יבמות שם) בקבלה מן הגאונים. ותמוה מאד דבשלמא אם היה נשאר משהו מהתלמידים אפשר עוד לשמוע ששמחים במה שהקב"ה ביטל מעליהם את הגזירה, אבל הרי כולם מתו ולא נותר בהם עד אחד וכלשון הגמ' (יבמות סב:) וכולם מתו כו' והיה העולם שמם, ולשמחה מה זה עושה? ומוכרחים לומר (כמו שרגיל מו"ר שליט"א לבאר) דאה"נ שלא שמחים בעצם המאורע אלא שמחה שמשמים סיבבו שלא ימשיכו למות בו בתור סימן שיום זה הוא יום מיוחד של רחמים שלכן לא היה אפשר שימשיכו בו למות [וביאר עפ"מ"ש מהרש"א (מו"ק כח.) דביום ל"ג בעומר כבר נשלם שני שליש ממצוות הספירה דהוי רוב הניכר ומחמת כן מכרעת את ההנהגה למדת רחמים. ודוק] אמנם עדיין לא מיושב כל צרכו לפענ"ד סיבת השמחה בחיוב שמרבים ביום זה. ועוד שמורגל ומקובל בפי כל שביום זה שמחתנו היא משום הילולא דרשב"י, וכידוע (עי' פסחים סו.) שכלל ישראל אינו טועה, ואם אינם נביאים בני נביאים הם. ואכן רבינו החיי אדם (קל"א ס"א) כתב בפשיטות שזוהי סיבת מה שמרבים קצת בשמחה לכבוד הרשב"י. אמנם צריכים להבין הא"ך זה מתאים עם מ"ש"כ בכל הפוסקים שזה נוגע לפסיקת פטירת תלמידי רע"ק. האיר עינינו בזה הגאון ר' משה שפירא (בספר רעה אמונה פכ"ה) בדברים יסודיים בכל ענין הספה"ע דידן, ונביא תמציתם. בחג השבועות ניתנו אמנם הלוחות הראשונות, אך בחטא העגל נשתברו וקיבלנו לוחות שניות רק ביוה"כ פ"ו וע"ז נוצרה מציאות של שכחת התורה (כמ"ש עירובין נד.) שזהו משום שהתורה רק כתובה ע"ג הלוחות ולא חקוקה בעצמותן כהראשונות, וה"נ בלב מקבלי התורה"ק אין את הזהות המוחלטת והמלאה עם קבלת התורה"ק [כבאופן טבעי כפי שהיה בראשונות] ולכן שייך בנו שכתה. וכתוצאה מכך אירע בהמשך מה שקרה לתלמידי רע"ק עד ש'והיה העולם שמם - שנשתכחה תורה" (רש"י). ונמצא ששורש אבילותינו בימים אלו הוא על מצבינו החסר בעצם השייכות שלנו עם התורה"ק לאמיתתה, שבא לידי ביטוי בפטירת תלמידי רע"ק. ומובן היטב לפ"ז מה ששאלנו מתחילה כיצד ימי הספירה שמהותם ימי שמחה לקראת קבלת התורה נהפכו אצלנו לימי אבילות, דמאותה הסיבה גופא שאצל אבותינו היו אלו ימי שמחה, אצלנו נהפכים לימי אבילות [במדה מסויימת כמובן] על כך שנאבדה מאיתנו מעלת המתן תורה של לוחות ראשונות והגענו למצב של שכחת התורה. והנה, למרות הכל "זמן מתן תורתנו" נשאר חג השבועות, ולא יוה"כ שבו ניתנו לנו הלוחות שבידינו, והפשט הוא שבאמת מתן התורה"ק שניתנה לנו בחג השבועות לא נתבטל מאתנו ח"ו אלא רק נגז, וההבנה היא שמה שנתחדש בלוחות השניות דיוה"כ פ"ו הוא, שניתנה לנו האפשרות להשתייך לתורה"ק למרות שעדיין אנו במצב של חטא ע"מ שהתורה"ק שבידינו תתגבר בנו ותטהרנו, כך שבסופו של דבר נוכל להתעלות ולהגיע בחזרה למעמד הר סיני דחג השבועות. ובאמת שרק לעתיד לבא נגיע לכך בחזרה בשלימות וכפירש"י (ריש שה"ש) עה"פ ישקני מנשיקות פיהו - "שנתן להם תורתו ודיבר עמהם פנים אל פנים כו' ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה", והיינו שמחמת שבירת הלוחות לא קיבלנו בחזרה בלוחות שניות את אותה דרגת ברירות ועומק של שלימות התורה"ק, אלא רק את המהלך הגלוי של דברי התורה"ק, והמימד העמוק של סוד טעמיה ומסתר צפונותיה יגיע לנו בשלימות רק לעת"ל, ואז פשוט ששמחתנו בתורה"ק תהא שלימה ללא שום נדוד עצב. אמנם ישנו יום אחד ויחיד בתוך ימי הספירה שלנו שבו נשתייר בידינו מן ה"מועד" האמיתי שבשרשו [וכנודע מהרמב"ן] (אמור כג לו) שימי הספירה הם כחול המועד שבין פסח לעצרת] וממילא זוהי סיבת השמחה המקורית שיש בו, שהרי הוא הוא יום של "ספירת העומר" כמות שהיה צריך להיות. והיינו שכפי המסורת שרשב"י נפטר ביום זה, וביום פטירתו הוא גילה את המעמקים של התורה"ק יותר מכל ימי חייו, ושכל מה שגילה בחייו היה רק הקדמה לגילוי הפנים שבפנים שהיה ביום סילוקו, וזהו מהבחינה של "סוד טעמיה ומסתר צפונותיה" שעתידיים להתגלות במתן תורה שלעת"ל, והקב"ה ברחמיו נתן לנו קצת אחיזה והארה מכך גם עתה [ובפרט שע"י ההתעסקות בכך יהא קירוב הגאולה השלימה גופא וכמ"ש רשב"י ביוה"ק], וזוהי מהות יום זה, ששייר בו הבוית"ש משמחת הספירה דלוחות הראשונות. וממילא מסיבה זו גופא פסקו מלמות, שבמצב זה ל"ש שכחת התורה ואבילות ר"ל אלא רק דביקות בתורה"ק ובשמחתה. עכ"ת הנפלאים. ובאמת כל לב חי מרגיש שעיקר ויסוד שמחת יום זה שייכת לעצם האש של מעמד הר סיני ולעצם הרוממות והקדושה והאחדות של הכלל ישראל שמיטהרים לפני אבינו שבשמים. ויה"ר שנוצה לקבלת התורה"ק בשלימותה.

סיום מנחות - שמח בחלקו ברוחניות

בשלהי מנחות שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים. ומפורש בגמ' (ברכות ה:) דקאי ד"ז גם על ריבוי ההשגות והידיעות בתורה"ק. וביאר זאת במשנ"ב (א' סקי"ב) שבעצם המרבה יותר טוב אלא שאם ממעיט יש אונס ואינו יכול להרבות כחבירו או שרואה שאצלו הריבוי יבא על חשבון האיכות נחשב לפני השי"ת כמו המרבה, "כי הכל תלוי לפני השי"ת אם עושה כל אשר בכוחו לעשות". כיעו"ש. ברם חובה לדעת שאין לטעות בזה שלהאדם צריכה להיות מדת ה"הסתפקות במועט" ברוחניות, שמשלים בשלוות נפש עם מצבו כמות שהוא, שהרי מפורש בגמ' (מכות י.) דהקרא "אוהב כסף לא ישבע כסף" קאי על השאיפה הרוחנית של תורה ומצוות שיש לו מנה רוצה מאתים ולעולם לא תהא חצי תאוותו בידו. וכדפי' ג"כ ברוח חיים (פ"א מ"ג) מתני' דהוי שותה בצמא את דבריהם, שהכוונה כשתיית מים מלוחים שככל ששותה יותר צמא יותר (וע"ע בדבריו הנפלאים בזה בריש פ"ו). וזהו הלא היסוד של "פסח שני" שנולד ונוצר רק מכח התביעה והביקוש והתשוקה של "למה ניגרע", ובאמת זהו בנין אב לכא"ו בתורתו ועבודתו וכמ"ש"כ בחוה"ל (חשבה"נ, כס"ו) "ישתדל להוסיף על מה שיש ביכלתו ויכסוף לו בלבו ויעלה אליו במחשבתו וישאל מה-ל לעזור ולאמצו על יותר ממה שיש ביכלתו וכשיתמיד על זה ימציא לו הבורא ויפתח לו שערי ידיעתו ויחזק שכלו ואבריו לעמוד במצוותיו אשר למעלה מיכלתו מדריגה אחר מדריגה". אלא יישוב הדברים לענ"ד שגם לאחר כל השאיפות והמאמצים והתפללות ישנם כמובן עדיין הרבה בחינות של "ממעט" ביחס לאחרים וביחס למה שהיה רוצה, וביחס לשלימות בכל חלקי התורה והעבטודה, וד"ז תלוי בכל מיני סיבות, אם מצד חולשת הטבע והשכל, ואם מצד הכלים שקיבל בעצם אופיו ומדותיו ומהותו, ואם מצד כל הנתונים והמציאויות שהוא נתון בהם בפועל. להיות "שמח בחלקו" אם הרבה ואם מעט, וכמתבאר בדברי מהר"ח ברו"ח [בפ"ו דאבות על קנין זה] שזהו מוכרח להשגת התורה"ק, שישמח ויגיל ויעריך בכל חלק תורה שמשגי, שרק כך יוכל להתייגע כנצרך על כל דבר ולקנותו לאשורו, משא"כ בלא מדה זו עלול לקרות שדווקא מחמת שאיפותיו הגדולות יהא עיקר מבטו קדימה ולחשוב רק על מה שעוד לא השיג ועי"ז לא להעריך כראוי את מה שלומד ולהקטין חלקו בעיניו מלחזור ע"ז ולשמרו אצלו. ע"ש. והדבר העיקרי שנתן לאדם את השמחה האמיתית בחלקו הוא הידיעה הזאת שאצל הקב"ה "אחד הממעט" כפשוטו כאשר עושה ככל יכולתו, דרחמנא לבא בעי ולפום צערא אגרא.

קביעות המנחות וחילוקי שמותיהן

ווי העמודים: סתירה בד' ר"ש בדין קביעותא דמנא ♦ קו' הקר"א וחזו"א בדין שינוי קודש במנחות ♦ ד' הר"מ בקביעות שבשעת הפרשה ♦ ד' הגר"ז בחילוקי קדה"ג בין זבחים לשאר דברים ♦ יסוד שעו"ב בגדר מצוות קרבן המנחה ♦ דברי הש"מ בקביעות כלי לר"ש ♦ יסוד הראל"מ דאיכא ב' גדרים קדוה"כ במנחות וראיותיו ♦ יישוב הקושיות לפ"ז

בעי' שההגשה (רש"י יט.) וגם הבלילה (רמב"ן בסה"מ שורש י"ב, ומל"מ מעה"ק, ועי' שפ"א יח.) ייעשו ע"י כהן כחלק מעבודת ההקדשה, כיון שצורת העשייה היא קביעת שמה. וממילא הקטורת וכן הלבונה דמו בזה לקרבן בהמה ועוף דכבר באמירה מסתיים בבירור סוג ושם הקרבן ואינו תלוי בעצם העשייה בגופו, ולכן אין מניעה לחול קדוה"ג ע"ז כבר באמירתו.

ד. והשתא י"ל דגם רבי שמעון שפיר מודה לכל זה, וכמש"כ להדיא בשטמ"ק (לעיל ג. סקט"ו) דהפשט במש"א ר"ש דקביעותא דמנא לאו כלום הוא "פירוש מה שהאדם קובע מנא בפה אי"ז קביעות כי הכלי יקבע כשהמנחה בתוכו". זאת אומרת שבוודאי דלכו"ע הווי מנחת מחבת ומרחשת שני סוגים ושמות חלוקים של מנחות וכדמשמע בקרא להדיא אלא דר"ש ס"ל דכיון שבעיקר נדר פיו הרי לא חיילא קדה"ג דהמנחה וכן"ל ומטעם דאכתי מחוסר עשייה בגופו שהיא תגדיר את שמו וכ"ז משום דבעיקר קרבן דידהו נקראים כולם בשם כולל דקרבן מנחה להכי ס"ל דמצד הלכות הנדר שבזה לא נתפס נדרו אלא על עיקר קרבן המנחה ולא על חילוקי שמותיה שתלויים באופני עשייתה דלאחר מכן, ונהי דלכתחילה כן יש עליו לקיים בדיוק את היוצא מפיו ולהביאה כמחבת ולא כמרחשת וכמש"כ תוס' דזהו בבא לצאת ידי שמים, אך לגבי דיעבד ס"ל לר"ש דאם הביאה כמרחשת יצא מהטעם הנ"ל דלא נתפסו פרטי עשיית המנחה כעיקר עיכוב נדרו [ועי' קצה"ח (רי"ב סק"ד) גבי נודר צדקה לעני מסויים דיכול לשנותה לעני אחר, והתם קיל טפי דאין שם העני כחלק מעצם חלקי המצוה ושמה אלא רק היכ"ת ואופן טכני לקיומה. ודוק]. ועפ"ז מיושב היטב הא דגם לר"ש שייך מחשבת שינוי קודש ממחבת למרחשת, דבעיקר דינא לכו"ע חשיבי ב' שמות מנחות נפרדות, ול"ד כלל לעולת פר או עולת כבש, דהכא שינוי מעשיהו בקודש כפי צווי התורה הוי דין בעצם קביעת שמן וצורתו, ולכן בפירוש אחד מחמשתן אף לדידה יביא לכתחילה כהסוג שפירש. ומעתה ה"ל בהאי דינא דדרש' ששעת הפרשה איננה קובעת את הנדר שפיר אפשר לחלק בזה כמש"כ אה"ז ברמב"ם, שכ"ז רק בקביעה דכלי א' או ב' דאי"ז חילוק בעיקר שם הקרבן כלל אלא רק באופן הבאתו אם בכלי ובקומץ או בשנים, משא"כ בקביעה דמחבת ומרחשת, לרבנן דכיון שחילוקן בעיקר שם המנחה מהני ליתפס ד"ז בעצם נדרו, א"כ גם בשעת הפרשה נמי נתפס זה דומיא דקרבן בהמה בכה"ג. כיעו"ש.

ה. ולפי המבואר נוכל להבין את יסוד הגר"ל מאל"ן (ח"ב מ"ז) דאיכא במנחות ב' מדריגות לקידוש כלי, דקודם נתינת שמן בכלי אף דקי"ל (ח). דמנחה קדושה בכלי בלא שמן, כ"ז רק לענין שא"ל לפדותה ולהוציאה לחולין, אך להיותה "קדושה ליקרב" בעינן נתינה לכ"ש אחר הבלילה דווקא וכמבואר ברמב"ם (פי"ג ה"ה, וע"ש בכ"מ), ולכן בלחם הפנים ושתי הלחם פסקינן דלישתן ועריכתן בחוץ אע"ג דכבר קדשי קה"ג בעשרון (דלכן איתרבי לאיסור חימוץ וכמב' לעיל נז: דתליא בהא, ועי' קר"א שם) וכה"ג בשאר מנחות הנעשות בכלי בעינן לישא ועריכה ג"כ בפנים מטע"ז (כמש"ל צה:), דה"ט כדמבואר בכתבי הגר"ז (ט). דיש ללחח"פ דין קרבן לעצמו, וי"ל דכל זה שייך רק לאחר שכבר איכא עלה תורת לחם דהיינו לאחר שקרמו פניו בתנור וקודם לכן אינו ראוי כלל לשם קרבן דידה ואין קדושת כלי שלו להקרבה אלא רק קה"ג לענין שלא יצא לחולין, משא"כ בשאר מנחות שראויין להקרבה כבר קודם לכן. כיעו"ש. והכל מטעם הנ"ל דבשורש הדין דקרבן מנחה נקבע שמו רק ע"י עשיית הכלים כפי מצבם והדרגתם וכמשנ"ת בס"ד.

א. במתני' (קב:) להביא במחבת והביא במרחשת הרי זו פסולה. וביארה הגמ' דהוא משום דקדשינהו הכלי שרת ליפסל. ופי' הח"ח בזבח תודה (שם) דכשהניח במרחשת אף שלא טיגנס עדיין מ' ברש"י שם דכבר קידשוהו וא"ל להחזירם לכלי שנדר בו. ואייתי בגמ' ברייתא דר"ש פליג אמתני' דהרי עלי להביא במחבת והביא במרחשת יצא ידי נדרו, ואמר' לעיל (ג.) דה"ט דקביעותא דמנא לאו כלום היא, ולכן גם כשאמר הרי זו לא שנא וכשירה. ויש לתמוה דהלא לעיל בריש מכלתין (ב:) מבואר דר"ש גופיה קאמר דבעצם שייך פסול מחשבה דשינוי קודש בין מנחת מחבת למנחת מרחשת [לרב אשי ודאי, ולרבה בכה"ג דלא הויא מחשבה דמינכרא, ועי' חזו"א (קמא כ"ז ד' ד"ה ל"ש) הציור בזה] והלא לדידה לכא' קביעותא דמנא אינו כלום. עוד הקשו תוס' (ג. ד"ה אלמא) ממתני' דלהלן רפי"ג (קד:) פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יביא חמשתן, והגמ' (קה:) מעמידה למתני' גם כר"ש, והרי לר"ש אמר' כאן דאפי' פירש מחבת והביא מרחשת יצא. וכ' תוס' דשמא התם בבא לצאת ידי שמים. וצ"פ דהלא לר"ש קביעותא דמנא לאו כלום היא.

ב. וגם בדעת רבנן שפסלו ממחבת למרחשת, וגם בפסול מחשבה כדתנן בריש מכלתין דהקומץ מחבת לשום מרחשת לא עלתה לבעלים לשם חובה, כבר הקשו בקרן אורה (תחילת מנחות) ובחזו"א (שם ג: ד"ה ומאי) אמאי חשיב כה"ג כשינוי קודש, והא ל"ד לזבחים דשלמים לשם אשם וכדו' דהווי ב' קרבנות וכפרות משא"כ הכא דשוין בקדושתן ועבודתן ורק דמעשיהו משונים זמ"ז, דיש לדמותן לשוחט עולת פר לשם עולת כבש דלא מיקרי שינוי קודש כיון שהכל עולה. והיינו דזבחים יש "קרבן עולה" "קרבן חטאת" וכדו', משא"כ במנחות הכל "קרבן מנחה" וכדחזו' בהדיא בסה"מ"צ להרמב"ם דכל המנחות נמנין במצוה אחת שלא כזבחים שכל קרבן נמנה לעצמו. ותו חזי' כן בפסק הרמב"ם (פי"ז ממעה"ק ה"ב-ג) דמפרש מה שאמרו בגמ' (קג.) דרך כשקבען בשעת נדרו נפסל ולא בשעת הפרשתו, רק על החילוק של נדר בכלי אחד והביא בב' כלים או איפכא, אבל במחבת והביא במרחשת בכלל גווי מ'פסיל (ודלא כפירש"י) כן דייק באבן האזל (שם), וצ"ב דהא קרא דריש ד"כאשר נדרת ולא כאשר הפרשת" ומגזה"כ דשעת הפרשה לא פסלא, ומ"ט נפסל ממחבת למרחשת.

ג. והנה בהא דתנן בפי"ב (ק:) דהמנחות יש להם פדיון עד שלא קדשו בכלי משא"כ בעופות, הקשה הרש"ש מאי שנא עופות דקדשי קדה"ג ע"י הקדש פה ממנחות דבהקדש פה לא קדשי אלא קדושת דמים. ותירץ דכיון דאין בהן קדושת כלי כלל דהכל בעצמו של כהן לכן מתקדשין קדוה"ג מיד בפה משא"כ במנחות. והקשה ע"ז הגר"ז במכתבים (שבסוף ספרו, דף פא: מהתוס' שבועות יא.) ד"ה מ"מ) בשם י"מ, וכ"כ הר"י מגאש שם דקדוה"ג דקטורת משנתנה למכתשת היתה ע"י קדושת פה לחוד וכמו בבהמה לקרבן. ואף דהתם בעא כלי [וכן הקשה מלבינה הבאה בפנ"ע, ומשיטת ר"ש דא"צ כ"ש להולכת קומץ המנחה ולהקטרתו] וגשאר בקושיא לשטתם. ע"ש. ובשערי בינה (ס"ז) להגר"ב שרייבר שליט"א לרפו"ש הביא ד' הראב"ד בריש תמיד (כה:) שעמד ע"ז וכ' דמנחה אינה מתקדשת בפה כקרבן כיון שעדיין מחוסר בלילה. וצ"ל בכוננת דבריו דבקרבן כבר עם ההקדשה חל שם הקרבן משא"כ במנחה העשייה היא שקובעת את סוג המנחה ושמה ולכן יש משמעות בלילה שהיא תחילת עשייתה ועי"ז חלה הקדושה, ומאידך דווקא משום כך שהמגדיר את שם המנחה הוא רק אופן העשייה בכלי לכך הוא דאין משמעות גמורה להקדשת הפה דקרבן מנחה כיון שעדיין יכולה להתחלק לכמה סוגים ולכן אינה מחילה אלא קדושת דמים ולא קה"ג [ולכן לכתחילה

השיעור נמסר מידי שבוע בבהמ"ד אהבת שלום. לשמיעה במס' 0732951353 שלוחה 7. לתגובות והערות 0533110348
העלון יוצא לאור לזכות: אליהו בן בתאל, נעמי רות בת חיה לירון לזיווג הגון, ולחיוזק ולזיווג הגון לאברהם, יעל מוריה, יוסף חיים, בני טליה, ולאפרת ורבקה בני טליה לזש"ק ושלום בית. וכן לזכות יהודית בת טליה שיזכו להקים בית נאמן בישראל

הלימוד שקדושתם קיימת גם בהיותם שוממים

תנן במגילה (כח.) בית הכנסת שחרב, אין מספידין בתוכו, ואין מפשילין בתוכו חבלים, ואין פורשין לתוכו מצודות, ואין שוטחין על גגו פירות, ואין עושין אותו קפנדריא, שנאמר (בפרשתנו, ויקרא כו לא) "וְהִשְׁמוּתִי אֶת מִקְדָּשִׁיכֶם" - קדושתן אף כשהן שוממין. ולשון הרמב"ם בהלכות תפילה (פי"א הי"א), בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו בקדושתן הן עומדות, שנאמר והשימותי את מקדשיכם אע"פ שהן שוממין בקדושתן הן עומדין, וכשם שנוהגין בהן כבוד ביישובן כך נוהגין בהן בחורבנם. וכיוצ"ב כתב בשו"ע (או"ח סימן קנא סעיף י). ועיי"ש במשנה ברורה (סימן קנא ס"ק כח) בשם האחרונים שאין חילוק בזה בין אם הם בתי כנסיות שבארץ-ישראל ובין שבחוץ-לארץ.

ובביאור הלימוד מהפסוק, כתב שם המשנ"ב שהוא מדכתיב "והשימותי את מקדשיכם" ולא כתיב "ואת מקדשיכם אשומם" להורות לנו דקדושים הם אף כשהן שוממין. וכוונתו היא שמצד עצם מה שהוזכר לשון 'מקדש' בענין של שממה, אין ראייה שעומדים הם בקדושתם אף לאחר שחרבו, שהרי אפשר שהכתוב אומר שהמקדש יהיה שמם ואז כבר לא יהיה בקדושתו ומ"מ לשון מקדש זה על מצבו עד שנחרב ושמם, אבל השתא הניסוח של הפסוק שהקדים 'שממה' ל'מקדש' מורה שאף לאחר ששמם עדיין הוא בקדושתו. וכן פירשו האלשיך (ירמיה טז א) ותוספות יו"ט (במשנה שם), וע"ע באדרת אליהו (ריק, מגילה שם) שהוסיף הכרח, שהרי הפסוק מתחיל במילים "וְנִתְּתִי אֶת עַרְיָכֶם חֲרָבָה" קודם 'עריכם' ואח"כ 'חרבה', וא"כ גם כאן היה לו לכתוב קודם 'מקדשיכם' ואח"כ 'שממה', אע"כ בדוקא כתב מקדשיכם לבסוף לומר שקדושתם נשארת לעולם.

פקיעת הקדושה מדין 'בא פריצים וחיללוה'

בגמרא עבודה זרה (נב:) ביארו מה שמובא (במסכת מידות פ"א מ"ו) שבית חשמונאי גנזו את אבני המזבח ששיקצו אנשי יוון, שהטעם שנאסרו אע"ג שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הוא משום דכתיב (יחזקאל ז כב) "וּבָאוּ בָּהּ פְּרִיצִים וְחִלְלוּהָ". ופירש רש"י שכאשר נכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין, וכיון דנפקי לחולין קניניהו בהפקירא והוו להו ידיהו וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו. ובעל המאור (כד.: מדפי הר"ף) הביא לפרש בשם רבותיו, שהכוונה לפריצי ישראל שעל ידם נפקו לחולין, וזכו בה היוונים מיד ישראל, אבל מצד היוונים עצמם הרי לאו בני מעילה נינהו. והוסיף עוד שדוקא אבני מזבח נפקו לחולין אבל כלי שרת לא. והרמב"ן במלחמת ה' (שם) חלק עליו, שגם אבני מזבח לא נפקי לחולין דקדושת הגוף הם ואין לך כלי שרת גדול מהם, ועוד שהרי לשון הכתוב מורה שבית המקדש עצמו יצא מקדושתו על ידם אע"פ שבודאי בעלמא מצד הדין אין בו מעילה, ועוד הקשה שבודאי קרא קאמר שהגויים המה שחיללוה. ולכן ביאר שאכן אע"פ שמצד הדין לא היה צריך לצאת לחולין כיון שאין מעילה בקרקעות ובכלי שרת וע"י גויים, מ"מ הנביא התנבא על המקדש שיחרב שיצא לחולין, וגזירת הכתוב היא.

ובשו"ת בית יצחק (או"ח סימן כז) הקשה לפי הרמב"ן, הרי הדין הוא (שבועות טז. זבחים קז.; רמב"ם בית הבחירה פ"ו הט"ו) שמקריבין אע"פ שאין בית, והיינו לאחר החורבן שכבר באו ליד זרים (עיי"ן באות הבאה משנ"ת בדעת הרמב"ם). וכתב דעכצ"ל בדעתו שרק בשעה שהוא ביד זרים נתחלל, אבל כשנסתלקו זרים ושבנו ישראל לגבולם אזי חזרה קדושתו למקומו. והיינו שכל החילול הוא מצב זמני כשהוא בידי זרים, אבל אי"ז הפקעה לעולם. וצל"ע בדברי הרוגוצ'ובר בזה בכמה דוכתי (צ"פ סימן קמב אות ב וסימן קעו ובמהד' תנינא עמ' 6 ובמכתבי תורה סימן פא) ואכמ"ל. ואמנם א"כ לא מובן למה כשבאו חשמונאים וטיהרו המקדש הוצרכו לגנוז את אבני המזבח. אכן הבי"צ עמד בזה וכתב שדוקא באבני מזבח שהקריבו בו עבודה זרה נעשה הפקר ונאסר בהנאה, ועי"ה"ט בדבריו דע"י נתיצת המזבח נעשה ביטול לעבודה זרה וזכה בו ההקדש אלא שלא היה אפשר לעשות שוב מזבח מאבנים אלו ולהכי גנזום.

ובתשב"ץ (חלק ג סימן ה) נשאל על בתי כנסיות בשכונת מיורקא שנכנסו אליה גויים בחרבות שלופות ובני ישראל ברחו משם ולכן עמדו ביהכ"נ חרבים, וכתב בתחילה שבשעת החורבן פקעה קדושת הבתי כנסיות לגמרי, שאפי"ב בביהמ"ק שקדושתו יותר חמורה מקדושת מקדש-מעט אמרינן שכיון שנכנסו עכו"ם בו הופקעה קדושתו, וא"כ כל שכן ביהכ"נ. אמנם שוב כתב שאפשר לומר שאע"פ שנכנסו עכו"ם לשכונה לא הופקעה קדושת בתי כנסיות, מדכתיב "והשימותי את מקדשיכם" קדושתן אף כשהן שוממין, וקרא ד"ובאו בה פריצים וחיללוה" דמשמע דזכו בהן עכו"ם, גזירת הכתוב היתה במקדש ראשון ובאבני מזבח מפני שהפקירום ישראל ואינו ענין לבתי כנסיות, עיי"ש שסיים שמכל מקום בנידונו האמת היא שהופקעה קדושתן וזכה בהן המלך מדינא דמלכותא.

ולכא"ו ספק הרשב"ץ אם אמרינן להא דבאו פריצים וחיללוה גם לגבי בית כנסת, תלוי הוא בפירוש בעה"מ והרמב"ן הנ"ל, שבעה"מ פירש שאותו חילול הוא לפי כל הגדרים של הפקעת קדושה בעלמא, וא"כ שפיר זה דין בכל מילי, אבל הרמב"ן פירש שזה היה גזירת הכתוב בנבואת הנביא לגבי בית המקדש, וא"כ אי אפשר ללמוד מזה לבית הכנסת. אולם באמת אדרבא לדעת בעה"מ פשיטא דלא שייך לומר זאת הכא, שהרי העמיד שבמקדש חיללוהו פריצי ישראל ובלעדי זה לא היו הגויים יכולים להפקיע קדושתו. ומאידך ברמב"ן אף שלשונו "שהרי נביא מתנבא על המקדש שיחרב ואמר שיצא לחולין על ידם וגזירת הכתוב היה הכל", ע"כ שזה לא גזה"כ רק על אותה פעם המוזכרת בכתובים, דהא בפשטות הכתוב מדבר על חורבן בית המקדש, ואילו הגמ' למדה מזה למזבח שהתחלל ע"י היוונים שפרצו להיכל אבל לא היה זה חורבן ביהמ"ק, אלא י"ל עכ"פ שזו גזה"כ לגבי ביהמ"ק ואין ללמוד מזה לשאר מילי ואף לביהכ"נ. ומ"מ אין הכרח לכל זה ברמב"ן, כי אפשר"ל שהוצרכה גזה"כ מייוחדת לומר שנתחלל המקדש אע"פ שלפי גדרי הדינים לא שייך בו מעילה ויצאיה לחולין כיון שזה קרקע וכלי שרת וכן זה רק ע"י גויים, אבל עצם הדבר שהקדושה פוקעת בחילול הדבר יתכן שהוא שייך בכל מילי.

ובמה שחילק הרשב"ץ במהלך השני בין בית כנסת לבית המקדש, שלגבי בתי כנסיות ילפינן מדכתיב "והשימותי את מקדשיכם" דקדושתן אף כשהן שוממין, ורק לגבי בית המקדש ילפינן מדכתיב "ובאו בה פריצים וחיללוהו" שפקעה קדושתו. צריך לבאר מה סבר בתחילה כשהשווה בית כנסת לבית המקדש, ובמה מוקים להא ד'והשימותי'. אכן היישוב לזה פשוט, שמה שאמרו שקדושתן אף כשהן שוממין זהו דוקא כשנחרבו מאליהם ע"י עזיבה והזנחה, משא"כ כשבאו פריצים וחיללוהו שפיר אפשר שפקעה הקדושה גם בבית כנסת. וכן צידד מדנפשיה החוות יאיר במקור חיים (על השו"ע סימן קנא סעיף י) שאם הגויים משתמשים בהם אפילו חזרו ונחרבו או באו ליד ישראל, כבר באו בה פריצים וחיללוהו. ולפי זה בנידונו אתא עלה הרשב"ץ מצד שאותם פורעים שולפי חרב המה חיללו את אותם בתי כנסיות, אך באמת צ"ע שמלשונו בתחילה משמע שנחרבו מאליהם ע"י עזיבת היהודים ולא נזכר כלל שהגויים חיללו את בתי הכנסיות.

ובעצם מה שלמד הרשב"ץ בתחילה בקל וחומר מביהמ"ק שקדושתו חמורה לביהמ"ק שקדושתו קלה, ראה בגילויני הש"ס (ע"ז שם) שהקשה דאדרבא דוקא בית המקדש מתוך שקדושתו לגבוה לכן בקל הוא מתחלל, וכמו שכתב בספרו לקח טוב (כלל ו אות ב) שכל שהדבר קדוש יותר כך טומאתו מהרה וחזקה יותר, עיי"ש. וכיוצא בזה מצאנו לגאון הראגצ'ובי בספר צפנת פענח (בסוף פרק ו מהלכות בית הבחירה) שכתב, שדוקא בחורבן בית ראשון וגלות ישראל, בטלה הקדושה משום 'ובאו בה פריצים וחיללוהו', אבל בית שני שלא היתה בו קדושה גמורה [וכמו שאמרו בימא (כא)] שחסרה ממנו חמשה דברים, ומכללם שכינה ורוח הקודש וכו'. וע"ע בתוס' (ערכין ו.) ד"ה כגון] שוב לא שייך בו דין של ובאו בה פריצים וחיללוהו. אמנם שו"ר ביביע אומר (ח"ח א"ח סימן טז אות ב) שהביא דחינן ברשב"ץ שנקט לסברא פשוטה היפך מסברת הגאון הצפנת פענח, וכתב שראיותיו (של הצ"פ) יש לדחות בנקל כאשר יחזה המעיין, וא"כ שפיר נקטינן כהרשב"ץ.

א. ביאור דעת הרמב"ם שקדושת ביהמ"ק וירושלים קיימות כעת

והנה דעת הרמב"ם (פ"ו מבית הבחירה ה"ד) שיש ללמוד מדכתיב 'והשימותי את מקדשיכם' שקדושה ראשונה שקידש שלמה את ביהמ"ק וירושלים נשארה גם עכשיו, ולפיכך מקריבין קרבנות אע"פ שאין שם בית בנוי. והראב"ד (שם) השיג עליו שקדושת ירושלים והמקדש בטלה אחר החורבן. וראה מה שכתבתי בזה בענין 'שמירת המקדש' בפרשת במדבר (אות ו). והאחרונים הקשו על הרמב"ם היאך קאמר שהמקדש נשאר בקדושתו, הרי אמרינן באו פריצים וחיללוהו [ולעיל הובא שהבית יצחק הוציא מזה שכשחזרו ישראל למקדש חזרה הקדושה]. והנה לפי בעה"מ שהחילול חל רק ע"י ישראל, אתי שפיר דברי הרמב"ם שחורבן בית המקדש היה ע"י גויים ולא התחלל על ידם לצאת לחולין, אבל לפי הרמב"ן קושיא בדוכתא, ואכן הרמב"ן בחידושו (מכות יט. בסופו) כתב שאף אם קדושת הארץ קידשה לעת"ל אבל קדושת המקדש וירושלים בטלה משום ובאו פריצים וחיללוהו, אולם בדעת הרמב"ם קשה, ובעיקר דאיהו גופיה בתשובה (דלהלן) כתב להדיא שבאו פריצים וחיללוהו זה גם בגויים.

והרמ"ע מפאנו (סימן כה) ביאר בדעת הרמב"ם, שזה לא שייך לגבי קרקע כיון שאינה נגזלת, ולהכי מקום המקדש נשאר בקדושתו, ולא דמי לאבני מזבח שיש בהם תפיסת ידי אדם, דהו"ל תלוש ואח"כ חיברו, עיי"ש. והנה בדברי הרמב"ן במלחמות ובחידושים הנ"ל מבואר שמשוה מזבח לקרקע דקדושת תרוייהו בטלה, ודלא כהרמ"ע מפאנו, ועכ"פ תירוצו יכון בדעת הרמב"ם. ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ח א"ח סימן טז אות ד) מה שכתב בזה. ועיין בשיח השדה (עמ"ס זבחים, ח"ג מעמ' קפב) התכתבות ענפה בין שר התורה ר"ח קנייבסקי זצ"ל לבין גאון ישראל ר"ד לנדו שליט"א, אם המזבח היה מחובר לקרקע. וראה בשו"ת צבא אהרן וידר (א"ח סי' נז אות ז עמ' רצב) שבתורו"ט (חגיגה פ"ג מ"ח) והגהות מהרש"ם (חגיגה שם) והגהות הגר"פ לרס"ג (עשה יג) מבואר שיש חילוק בזה בין המשכן ובין המקדש. ואי נימא שהיה למזבח דין קרקע, א"כ נדחה חילוק הרמ"ע מפאנו, אבל איהו שפיר נקט בדעת הרמב"ם שלמזבח לא היה דין קרקע ולהכי פקעה קדושתו ומשא"כ מקום המקדש שנשאר בקדושתו.

[ולדעת הרמב"ן שגם גוף הקרקע יצא לחולין, צריך להשיב על טענת הרמ"ע מפאנו שאין הקרקע נגזלת, ואמנם הרמב"ן גופיה קאמר שזה גזירת הכתוב וכמשנ"ת לעיל, אבל אי לא נימא שזה גזירת הכתוב אלא מצד הדין (וכדעת בעה"מ), יש לומר (עיי' יב"א שם) כמש"כ הגאון מהרש"ם בהגהותיו שבספר ארחות חיים (סימן תקסא), עפמש"כ הרשב"א בחידושו (גיטין לז.) בהא דאמרינן עמון ומואב טיהרו בסיחון, שאע"פ שאין קרקע נגזלת מכל מקום בחזקת מלחמה וכיבוש מהני, עיי"ש. וכן יש מקום לומר כמש"כ מהר"ם בן חביב בכפות תמרים (סוכה ל.) שמכיון דהא דקרקע אינה נגזלת נפקא לן בבבא קמא (ק"ז:) מדכתיב "וכיחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או מכל אשר ישבע", כלל ופרט וכלל, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות וכו'. א"כ י"ל דהיינו דוקא בישראל מישאל, ולא בעכו"ם. ולהכי כאשר גויים גוזלים קרקע, הרי היא נגזלת, וממילא יוצאת היא לחולין מחמתם.

ובעניינא דקרקע, יש לציין למה שדן הגאון דברי חיים מצאנו (ח"ב א"ח סי' יד) בארון הקדש שהיה בנוי בכותל וסתרו את הכותל, שלא קנתה הקרקע קדושת הארון, כי רק הכותל קנה הקדושה והוא כבר הוסר ואיננו. ורבינו הגר"ח בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' סימן כא) הביא דבריו ופלפל בזה וכתב על פי זה, שאם נסתר כל הבניין של ביהמ"ק, וסילקו האבנים והעפר כולו משם, ונשאר הקרקע בלבד כמו שהיא, וגם נטלו משטח הקרקע עפר על פני כולה עומק ג' טפחים דאז ליכא למימר ארעא סמיכתא, לא נשאר בה קדושה, מאחר שנסתלק כל הבניין וגם הרצפה, ומיהו נראה דעכ"ז לא ינהגו בה תשמיש בזוי. וכסגנון דברים אלו כתב בספרו שו"ת תורה לשמה (סימן ס) לענין מערה שתחת בית הכנסת. אולם לעיל מיניה (שם סימן כ, וציין אליה שם ברב פעלים, ומצאנו לו בעוד ששה מקומות שציין לשו"ת תורה לשמה ואכמ"ל) אחר שייסד מהלך זה, סיים כי באמת דין זה חידוש הוא ולא נמצא בשום פוסק, ומן הסתם נראה דגם בכהאי גוונא אסור, ולכן אזלינן לחומרא, עיי"ש].

חילוק נוסף י"ל בדעת הרמב"ם, ע"פ מה שהביא מרן החיד"א במחזיק ברכה (א"ח סי' שם בקונטרס אחרון) בענין ענבים הגדלים בזמן הזה בהר הבית ומביאים למכור לישראל, שהרב מזבח אדמה (א"ח שם) התיר לקנות מהם מכח ספק ספיקא, והוסיף החיד"א וכתב שזה קרוב לשלושים שנה שמע מגדול אחד שהתיר גם כן מטעם ובאו בה פריצים וחיללוהו, ואע"ג דקידשה לעתיד לבא היינו דוקא להשראת שכינה וקדושה אבל לא למעילה וכיוצא בה, וסיים שצריך להתיישב בזה. [ובספר 'בית יהודה' (בוגין, סי' כ עמ' קסו) ביאר סברתו עפמש"כ מהר"ם שיק בחיבורו לתרי"ג מצוות (מצוה שמב) ש"באו בה פריצים" שייך דוקא במחבר לקודש, אבל קרקע המקדש הוא קדוש לעולם מששת ימי בראשית ששם אבן השתיה משם נשתת העולם, עיי"ש. וא"כ גם לענין איסור מעילה שנוצר מחמת שקידשוהו בני אדם הרי הוא בטל בגלות]. עכ"פ לפי אותו גדול מיושבת דעת הרמב"ם. וכיוצ"ב מובא בחשוקי חמד (ע"ז שם) במעשה שגבאי בית הכנסת רצו לעשות זכר לחורבן, והשיגו אבן מ'הר-הבית' שהישמעאלים זרקוהו לאשפה, וקבעו אותה מעל ארון הקודש של בית הכנסת, שאמר מרן הגר"ש אלישיב (כ"כ במאיר עוז ח"א עמ' תקפו בשם החש"ת, אך ליתא התם) שאפשר שכל הדין של באו פריצים הוא שאין מועילין בהקדש, אבל מ"מ יש עליה עדיין קדושה, ולכן מן הראוי לגנוז אבן זו.

ב. דין ביהמ"ק וכתבי הקודש שחוללו וחזרו לידוים יהודיות

ומצאנו לרמב"ם גופיה בתשובה (בשו"ת פאר הדור סימן קלא, וכן בתשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן קמח) שהובא בשטמ"ק (ב"מ כד: וכן בראש ספר מעשה רקה) אודות מי שקנה ספרי הקודש מאת השוללן, היוכלו לקחתם ממנו בהכרח וכו', והשיב אם השוללים עשו כן במאמר המלך כבר בטל דין ההקדש מעליהם, שהרי אפילו כלי המקדש כשנשללו בטלה קדושתם וכדכתיב באו בה פריצים וחיללוהו וכו', אבל אם נגנבו שלא בגזירת מלך הרי הם עדיין בקדושתם. ומצאתי בחבצלת השרון (דברים ח"א עמ' תקנו) שכתב שהביאור בזה, דלא כל פריץ שיבוא ויקח מכלי המקדש הרי זה מתחלל מקדושתו, אלא יסוד הדין הוא מהלכות כיבוש מלחמה, דכיון שחל על לקיחתו דין כיבוש מלחמה אזי דין הכיבוש מפקיע את קדושתו, עיי"ש. ולעיל (אות ב) הבאנו לבאר דע"י כיבוש מלחמה גם קרקע נגזלת וממילא פוקעת קדושתה,

אך כאן הרמב"ם איירי במטלטלים. ונראה שאין הכרח לביאור חבצה"ש, אלא יש לפרש בכוונת הרמב"ם, שכל שנגנב נגד גזירת המלכות, הרי דינא דמלכותא מפקיע את כוח הגנבים לשנות מצב קדושת הדבר, משא"כ אם הייתה גזירת המלכות, אז יש לגנבים כח ואפילו אין כאן חלות של כיבוש מלחמה, (ושוב בינוני דהכי מבואר בתשב"ץ הנ"ל) וצ"ע.

והשתא כשנבוא לדון למעשה בכל מיני מקרים של בית כנסת שחולל ושוב נפדה וחזר לידיים יהודיות, הנה הגם שבגמרא נאמר ענין באו פריצים וחיללוה על בית המקדש, מ"מ מפורש בתשובת הרשב"ץ שזה שייך גם בבית כנסת, ודלא כהאחרונים שרצו לחלק בזה (ואף שהסתפקנו שמא הרמב"ן מחלק בזה, מ"מ אין ספק זה מוציא מידי פשיטות שאר ראשונים). ויתירה מזו מבואר כאן בתשובת הרמב"ם, שהדין של ובאו בה פריצים וחיללוה, אינו רק בקדושה חמורה של ביהמ"ק, ולא רק בקדושת קרקע או בית כנסת, אלא גם בקדושת ספרי הקדש וכיוצ"ב, וכבר הבאנו שאדרבא הרמ"ע מפאנו נקט בדעת הרמב"ם איפכא שכל הדין של באו גויים וחיללוה הוא במטלטלין ולא בקרקע שאינה נגזלת. אכן בכל הראשונים לא ראינו חילוק זה, וברמב"ן מפורש היפך מזה. וכמו כן מה שחילק בעה"מ שרק ע"י ישראל יוצא הדבר לחולין, כבר דחאו הרמב"ן, וכן בשאר ראשונים חזינן דלא שמיעא ולא סבירא להו חילוק זה. ולכא' גם מה שחילק בשו"ת בית יצחק ע"פ הרמב"ן שרק בשעה שהוא ביד זרים נתחלל אבל כשחזר לידי ישראל חזרה קדושה למקומה, הנה ברמב"ם ובתשב"ץ חזינן שלא חילקו בזה, וממילא נדחה קרו לה.

ונציין נידונים שנכתבו בספרי גדולי המשיבים בדור הקודם צ"ל. בדבר יהושע אהרנברג (ח"ב ס' כד) במענה לקהל עדת ישורון בעיר רגנסבורג שבגרמניה, אודות ביהכ"נ שנחרב ע"י הנאצים ימ"ש, ולא נשאר רק הקרקע עולם, ובנו הקהל ביהכ"נ אחר יפה ומהודר על חלק משטח ביהכ"נ הקודם, וכעת הוא צר מהכיל את כל האנשים הבאים להתפלל בימים נוראים, ורצונם לבנות על שאר השטח של ביהכ"נ הישן אולם גדול שבימים נוראים יתפללו בו כל הקהל אך כל ימות השנה ישמש לצרכי הקהילה לעשות בו אספות ומסיבות ומועדון לנוער וכיוצ"ב. וביביע אומר (ח"א או"ח ס' טז) אודות מקום אחד מבתי הכנסת אשר נהרסו על ידי הנאצים הגרמנים הרשעים בליל הבדולח ולא ניתן לבנותו עוד, ורוצים חברי הקהילה להשכיר הקרקע לחניית כלי רכב, והרווחים מזה ילכו לקופת הקהילה. ובשבט הלוי (ח"ט ס' ג) בשאלה שהתעוררה היות כי בזמן שלטון הרשעה ברוסיה נסגרו והוחרמו אלפי בתי כנסיות ומדרשות והפכו אותם לתיאטריות וכל דבר חול וטמא, וכעת חוקקו בממשלה חוק חדש להחזיר את כל מבני הדת שהוחרמו מקדמות דנא לבעלותם הקודמת, ויש קהילות קטנות שאין להם צורך בהיכל ביהכ"נ רחב ממדים ומספיק להם שטח קטן מאד, וגם יש שמחמת העניות אין להם יכולת לשפץ הבניינים ואין להם האמצעים וכו', האם מותר להם לבקש בנין אחר מהממשלה, או לעשות הסכם עם השלטון שבמקום ביהכ"נ בעיר שאין יהודים יותן להם בנין בעיר אחרת שנתרבו אוכלסי יהודים, וגם אם מותר להנהלת ביהכ"נ להשכיר חלק של בנין ביהכ"נ לחברה מסחרית ע"מ שדמי השכירות יהיו קודש לצורכי ביהכ"נ, עיי"ש.

ה. תלישת עשבים בביהכ"נ שחרב ודין הכותל המערבי

הרמב"ם כאן בהלכותיו כתב בהמשך דבריו, וכשם שנוהגין בהן כבוד ביישובן כך נוהגין בהן בחורבנם, חוץ מכיבוד וריבויץ שאין מכבדין אותן ואין מרביציין אותן. ומקורו ממה שהובא בברייתא להלן (מגילה כח:): ומכבדין אותן ומרביציין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים, אמר רבי יהודה: אימתי - ביישובן, אבל בחורבנם - מניחין אותן לעלות. והנה בשו"ע לעיל (סעיף ט) כתב נוהגים בהם כבוד לכבדן ולרבען, ונוהגין להדליק בהם נרות לכבדן. ומסתברא ודאי שגם הדלקת נרות לא שייכא בחורבנם, וכל שכן הוא מכיבוד וריבויץ. עוד איתא במשנה: עלו בהן עשבים - לא יתלוש, מפני עוגמת נפש. ופירש"י שמניחין בו עשבים, כדי שתהא עוגמת נפש לרואיהן ושיזכירו את ימי בניינו, ואת שהיו רגילין להתאסף שם, ויבקשו רחמים שיחזרו לקדמותו. ואמרו בגמרא (כט.) דהיינו שלא יתלוש ויאכיל, אבל שפיר תולש את העשבים ומניח שם. והוא

מה שסיימו הרמב"ם והשו"ע, עלו בהן עשבים תולשין אותם ומניחין אותן במקומן כדי שיראו אותן העם ותעוררו רוחם ויבנום.

ורשום אצלי שראיתי לידידי ר"ח סימ"ט נר"ו ב'אשכול יוסף' (גליון 398 סיון תשפ"ג) ששמע ממרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א שקרא תיגר על מה שפיארו ושיכללו את רחבת הכותל המערבי לנאותה ולייפותה, וטעמו ונימוקו עימו דאדרבה ראוי היה להשאירו בחורבנו, שהרי בית כנסת שחרב אע"פ שעומד בקדושתו בכל זאת אם עלו בו עשבים לא יתלוש אותם כדי שתהא עוגמת נפש לרואיהם ושיזכירו את ימי בניינו ויבקשו רחמים שיחזרו לקדמותו. כמו כן בעניין רחבת הכותל המערבי, על ידי שישאר בחורבנו, יתעוררו הבאים בליבם להעתיך להתחנן ולבכות על בניית המקדש, ואדרבה צריך להשאירו בחורבנו כדי שהרואים ירגישו בחורבן ויבקשו עליו רחמים, אבל עתה שרואים את הרחבה בנויה ומשוכללת, אין נותנים דעתם די לכך ונמצא תקנתו קלקלה שמצב זה מטשטש את חורבן המקדש.

אבל לעניות דעתי נראה, דאע"ג שאין לפאר ולשכלל סביבות המקדש ומהטעם הנזכר, מכל מקום רחבת הכותל שאני, כיון שהיא עצמה כעת נהפכה לבית הכנסת, אשר מתכנסים בה עמך בית ישראל יום וביומר במועדים ורגלים וכל פיות פונים ממנה אל בית המקדש, ולהכי אין לגרוע אותה משאר בתי כנסיות שיש לנו לפארם ולשכללם. וכן נראה דעת מרן החזון עובדיה זצ"ל (ד' תעניות עמ' תמא והלאה) שהאריך לדמות וללמוד דיני הכותל המערבי מדיני בית הכנסת, ולסברתו א"כ בדין שצריך לשפץ ולהעמיד את רחבת הכותל על תילה, ואכן איהו גופיה (שם) התיר לתלוש וליטול לעצמו עשבים הגדלים בכותל לסגולה, ולא הצריך להניחם שם מפני עוגמת נפש כדין ביהכ"נ שחרב (אמנם צ"ע בשאר ביהכ"נ שחרב אם מותר ליטול חלק לעצמו כאשר הוא מניח שם חלק תלושים לעוגמת נפש).

ולכאורה כן מבואר בקובץ תשובות (ח"ג ס' כ) למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שכתב שמאחר ורחבת הכותל המערבי משמשת למקום תפילה להמון בית ישראל, ורבים המה הבאים לשפוך שיח ולהתפלל במקום קדוש זה, דינו כבית תפילה, ומצוה לכבד את המקום, כמבואר בשו"ע או"ח סימן קנ"א. אכן דקדקתי בדבריו שכתב שלסוברים (בית ירדב"ז סימן לח על פי שו"ת הרדב"ז ח"א סימן תרצא) שהכותל המערבי הוא כותל העזרה ומאחורי הכותל מתחיל הר הבית, יש מקום לומר ששייך בזה הטעם של עוגמת נפש שהרי בבנינו היו מתאספין בתוך גבולות הר הבית, אך לפי דעת החולקים וכך נוהגים למעשה שאין הכותל המערבי כותל העזרה אלא הכותל הוא כותל הר הבית, לא שייך הטעם של עוגמת נפש, דעד כאן לא שמענו אלא בבית הכנסת שחרב שבתוכו היו מתאספים, ואילו כאן זה מחוץ למחיצות בית הכנסת, עיי"ש. הרי לנו שרק אחר שהכריע שהכותל הוא הצד החיצוני של הר הבית סבר דלהכי אין דין לתלוש ממנו עשבים ולהניחם שם, ועל קוטב זה המשיך ונתן לרחבת הכותל דין בית כנסת שיש לכבדה ולפארה, אבל אילו היה זה הכותל הפנימי של מקום המקדש, יתכן שהיה דין להשאירו מוזנח וחרב כדין בתי כנסיות בחורבנם.

ובחתימת המערכה יש בנו"ט להביא המסופר על הגאון האדר"ת (ב'המבשר התורני' גליון 556 מביא זאת בשם אנשי ירושלים של מעלה, ובהקדמה לספר 'נפש אליהו' מספר זאת נכדו, ובכמה דוכתי מובא כן בשם מורנא הגרש"ז"א) שבשעה שעלה לכהן פאר כרבה של ירושלים, טרחו פרנסיה לכבודו וקבעו את דירתו במקום שנשקף ממנו מקום המקדש, ולימים אמר: כסבורים היו לכבדני ולגרומ לי עונג בראותי תדיר את מקום המקדש, האמת היא כי צער רב נצטערתי מכך בראותי יומם ולילה בחורבנו. ואכן האדר"ת עלה לירושלים לבקשת רבה של ירושלים מרן הגר"ש שמואל סלנט שהועידו לשבת על כסאו ולהנהיג לאחריו את הרבנות בפלטרין של מלך, אך למגינת כל לב לאחר ארבע שנים בלבד (בשנת תרס"ה) עוד בחיי רבו הגר"ש סלנט הסתלק הגאון האדר"ת לבית עולמו [ויש מביאים שהיותו מכהן תחת הגר"ש בחייו היא שהביאה לפטירתו בטרם עת (ושו"ר לידידי מהרש"ך נר"ו שהרחיב בזה בהבאת ובידור כל המקורות כדרכו בקודש, בקובץ עורי דבורה ח"ח מעמ"ד, ע"י"ש) ואכמ"ל]. וע"ע משי"ב בפרשת ויגש בענין בכייה על החורבן.

♦ ריתחא דאורייתא בענין ספירת העומר ♦

שאחד בא למרן הגרי"ז וביקש שהגרי"ז יוציאו בברכה על ספירת העומר, ושאלו הגרי"ז מדוע צריך לשמוע דווקא ממנו, ואמר כאדם שהגרי"ז בוודאי לא הפסיד אף יום, אמר לו הגרי"ז הלא ממ"נ, אם כל יום היא מצוה בפני עצמה, א"כ אף אתה יכול לברך, ואם כל הימים מצוה אחת, הרי שאתה פטור מהמצוה, וכל מה שיש ענין לשמוע ממשהו אחר, זה כדי להרוויח את הברכה, אבל אין שום ענין לוודא שאותו אדם לא הפסיד אף יום, ושוב צידד הגר"א גרבוז שליט"א שקטן שהגדיל מגרע גרע, מכיוון שלא היה בר חיובא בכל הימים.

ד' שאל הגר"י שרהבני שליט"א מר"י מאור התורה, מדוע מתחילים לספור ספירת העומר במנין הימים כבר בתחילת היום הראשון, ואילו את השבועות סופרים רק מסוף השבוע הראשון, ומדוע לא אומרים ביום הראשון היום יום אחד מהשבוע האחד לעומר, ונאמרו בזה כמה תירוצים, א' שעל יום יש דין מקצת היום ככולו, ואילו על שבוע לא נאמר מקצת היום ככולו, ומה שאומרים שבוע כבר בתחילת היום השביעי, משום על זה גופא גם נאמר מקצת היום ככולו, ב' הגדרת יום היא הגדרה כעצם, אף לולא ספירת העומר, ועל כן כבר בתחילת היום אפשר לומר את היום, משא"כ בספירת שבוע, שלשבוע אין הגדרה בפני עצמה, אלא רק משם שזה שבוע לעומר, אין למנותו, כד שבפועל היה כאן שבוע לעומר.

ה' יש מי שעורר שאם יבנה בית המקדש בספירת העומר, יהיה הדבר דומה לקטן שהגדיל, שהלא יעברו מחיוב דרבנן לחיוב דאורייתא, [היינו אי נמא שספירת העומר בזה"ז דרבנן]. ושמעתי מהגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א בשם דודו הגרש"מ דיסקין זצ"ל בעל משאת המלך, שאמר לא כן, שהלא החיוב דאורייתא של ספירת העומר תלוי בהבאת העומר, ולא בקיום בית המקדש, ועל כן אף אם יבנה ביהמ"ק בספירת העומר, לא יתחייבו מדאורייתא, [וה"ה אם היה נחרב בספיה"ע, שלא היה מתבטל החיוב דאורייתא], ושמעתי מהגר"ד לנדו שליט"א שאמר שאם יבנה ביהמ"ק בספיה"ע, לא יתחייבו לא מדאורייתא ולא מדרבנן, מדאורייתא לא יתחייבו מחמת שלא הביאו את העומר, ומדרבנן לא יתחייבו משום שאין דין זכר למקדש כשיש מקדש. ושמעתי מגיסי הגר"ר חיים משה בן נאים שליט"א להעיר דא"כ היאך מתחילים לספור ספיה"ע בברכה, והלא ניחוש שמא יבנה כמב' בסוגיא בתענית [יז,א] לגבי שתיית יין בכהנים, דחיישי' שמא יבנה ביהמ"ק ולא יהיה כהן הראוי לעבודה, ויש להוסיף דאכן מסקנת הגמ' כרבי שקלקלתו תקנתו, שכיוון שלא נבנה, שרי לכהנים לשתות יין, ולא חיישי' שמא יבנה כעת, וא"כ אתי שפיר הקושיא מהגמ' בתענית, אלא שיש להקשות מהגמ' בע"ז [ט,ב] דאמר ר"י בר חמא אם יאמר לך אדם במלאת ארבע מאות שנה לחורבן הבית לקנות שדה בשווי אלף וזו בדינר אחד, אל תקנה, והיינו משום שמהרה יבנה ביהמ"ק וחבל על הדינר] ובאמת צ"ע על כל גדולי הדורות שקנו ובנו בתים בחו"ל לאורך כל הדורות, ואמנם לא הוי איסור אלא עצה טובה, אבל עדיין תיקשי, וצ"ע, ומעתה הרי מוכח דחיישי' שמא יבנה, ולכא' היה

בחדוש ניסן זכיתי להנחות כמה מעמדי ריתחא דאורייתא, בבני ברק מטעם ארגון שבתי שע"י עיריית בני ברק במספר מקומות, בישיבת המשך הזמן בביתר עילית בראשות הגר"מ אביעזרי שליט"א ראש ישיבת באר יצחק, הגר"י שרהבני שליט"א ראש ישיבת אהל יוסף, והגר"י שרהבני שליט"א מראשי ישיבת מאור התורה, וכן בבית שמש בראשות הגר"ש ביטן שליט"א ראש ישיבת דעת חיים, הגר"מ אביעזרי שליט"א, והגר"י שרהבני שליט"א מר"י מאור התורה, וכן בפתח תקוה בראשות הגר"י רצאבי שליט"א, הגר"י מועלם שליט"א רבה של ביתר עילית, והגר"י סרי שליט"א אב"ד מודיעין עילית, וכן במפגש חברי "הקושיא היומית" באור עולם שהתקיים ביום ג' כז ניסן באולם שע"י בית הכנסת משכנות יעקב בבני ברק, בראשות הגר"א גרבוז שליט"א, הגר"י אדלשטיין שליט"א, והגר"מ כהן שליט"א, ונביא כאן כמה מהנדונים בקיצור נמרץ.

א' שאלתי בענין קטן שהגדיל, כיצד יתכן ששאלה שנוגעת לכחמישה עשר אחוזים מעם ישראל, כלומר כל אלו שנולדו בספירת העומר, לא נדונה עד לפני פחות משלוש מאות שנה, ואמנם מצינו מחלוקות חדשות נוספות, אולם שם לא ברור מה הפשטות, כגון מחלוקת בית שמאי ובית הלל, האם עושים קידוש לפני או אחרי נטילת ידיים, אבל בענין ספירת העומר בוודאי הפשטות שמתחיל לספור בברכה, ואם הדין אחרת, היה על הפוסקים הקדמונים להזהיר בזה, ומזה שלא הזהירו מוכח שממשיך לספור בברכה, והגר"א גרבוז שליט"א הסכים לזה, והוספתי ושאלתי דא"כ אף במה שדן המהרש"ם בענין ברכות התורה בליל בר המצוה, דלכא' מה שבירך בבוקר לא מועיל לו שהרי קטן היה, גם זו שאלה לא ברור כיצד התחילה, והסכים גם לזה, והגר"י מועלם שליט"א אמר בענין ספירת העומר שמנהג בני תימן שהש"צ מוציא את כולם יד"ח באופן קבוע, ויכול להיות שבעבר כך נהגו כולם, וא"כ לא קשיא מידי, ולפי זה אתי שפיר קושיא נוספת, בענין קטן שהגדיל במוצ"ש, שלמרות שגם בזה כחמשה עשר אחוזים מעם ישראל מגדילים במוצ"ש, בכל אופן אינה ראייה, דבפשטות יוצא יד"ח מאביו, ועל כן אין בזה כל כך נפק"מ. (אכן העירני ידידי הרה"ג חננאל יוסיפיאן משר"ת הרשב"א חא"ס' קבו שהקשה כיצד מברכים על ספירת העומר לאחר ששמעו מהשליח ציבור, ומוכח שמהנהג היה לספור בעצמם).

ב' והגר"י אדלשטיין שליט"א אמר שאם נאמר שכל הטעם שקטן שהגדיל ממשיך לספור בברכה היינו משום שמצות חינוך שהייתה עליו בעודו קטן ממשיכה גם בגדלותו, יש מקום לומר שבבת שהגדילה בספירת העומר אף למי שנוהג שנשים סופרות בברכה, וכגון אם סופרת עם זכר ששומר שלא תטעה ולא תשכח, מ"מ אינה יכול לברך אם הגדילה בימי הספירה, משום שאין דין חינוך בכה"ג שאינה מצווה.

ג' הגר"א גרבוז שליט"א דן האם מי ששכח יום אחד יכול לצאת מקטן שהגדיל, שהרי ממה נפשך יצא, שאם כל יום הוי מצוה בפני עצמה, אם כן אף הקטן שהגדיל חייב בברכה, ואם כל יום אינו מצווה בפני עצמה, אף אינו מחויב לצאת מהקטן, וסיפר

ואילו החפץ חיים באהבת חסד כותב איפכא, שלעשירים אין את ההיתר של חומש, כלומר שמכיוון שכל הסברא שלא יוציא יותר מחומש, היא כדי שאדם לא יהיה עני מן המצוות אם כן עשיר שאף לאחר שיוציא חומש ישאר לו הון רב, אין לו את ההיתר להוציא חומש בלבד, ולכה"פ נימא שאין לחלק בין עשירים לעניים בענין זה, ועוד שהגדרת שווי של דבר היא יחסית למצב שלא יהיה לו את הדבר, כלומר שאם נאמר לאדם שכיכר לחם עולה אלף שקלים ללא ספק זה יקר, אולם אם מסיבה מסוימת הוא חייב את הדבר, ואין לו משהו אחר לאכול, הוא יקנה את זה בלית ברירה, משום שהאפשרות להישאר קשה יותר, ועל כן צריך לומר שהאפשרות לבטל מצוה אינה נמדדת בעלות של המוצר של המצוה, אלא ביחס להפסד המצוה, ועל כן מלכתחילה יש לדון על עצם הסברא ששמים את המצוה לפי המחיר של המוצר החומרי ג' בביאור הלכה בסי' תרנו מביא צד להיפך שכל ההיתר של חומש, הוא דווקא שאינו לפי מחיר השוק, אבל במצוה שהיא לפי מחיר השוק והוא עני, מחויב להוציא כל ממנו, ולפי זה ביאור הא דבפדיון בבן ליכא פטור חומש, אלא דהביאור הלכה דוחה סברא זו, שלא מצינו חילוק בין המצוות.

ו' ומחמת קוצר הזמן, לא הספקנו להעלות את הנושא שעורר פולמוס רב בין חברי הקושיא היומית, בדבר חידושו של הגר"י אדלשטיין שליט"א, בענין מי שיש לפניו עשר מצוות, שבכל מצוה יש שני כזיתים, ומצה אחת שלא לשמה, והיינו לדברי העונג יום טוב סי' ד' שביטול ברוב לא מחיל דינים, וכעת אם אדם יאכל מהתעורבות לא יצא ידי חובה, שהרי כל קבוע כמחצה על מחצה, אלא שיש לדון באופן שמצה אחת משברה לשניים, וחצי מצוה פרשה, וכעת מי שיאכל את החצי כקבוע, לא יצא ידי חובה, אם יש ענין שיאכל את החצי שפירש, ואמר הגר"י דממ"נ אין טעם שיאכל, שהרי אם המצה היא לשמה אליבא דאמת הרי שהוא כבר יצא, ואם המצה אינה לשמה שוב אין ענין לאכלה, ועל כן נורה לו לאכול מצב שלישית, והיינו אף לפי השיטות שאומרים תרתי דסתרי ברוב וקבוע, עי' ש"ש ש"ד פ"ג, אולם יש לתמוה על דבריו שהרי אם יבוא אדם אחר שלא אכל את החצי הקבוע, ויאכל את החצי שפירש בוודאי שיצא יד"ח, ואם כן יאמר אותו אדם שאכל חצי מצוה מהקבוע, וכי בגלל שאני זכר הפסדתי, כלומר איך יתכן שאכילת חצי מצוה קבועה מגרעת את מעמדו, ואין לדמות דבר זה לסוגיית שני שבילין, שאם הגיעו יחד, לא מורים להם באופן סותר, דהתם העובדה שאדם הלך בשביל של ספק טומאה הדבר מייצר עליו דין שאולי הוא טמא, וכן בספק איסור, מה שאין כן אדם שאכל מצוה ספק לשמה, במקסימום מגדירו כמי שלא אכל מצוה, ושוב קשה איך יתכן שמי שלא אכל מצב כלל יכול לצאת ידי חובה במצה שפירשה ואילו מי שאכל לא יכול לצאת בזה ידי חובה, וראה כבר אלמוגים להגר"א גנחובסקי זצ"ל ברכות סי' סד שצידד ג"כ שיכול לאכול את החצי מצוה שפירשה, וכמשנ"ת.

מקום לומר שדברי הגמ' בתענית אמורים קודם ארבע מאות שנה, אולם זה אינו שהרי הרמב"ם פסק את דברי הגמ' בתענית להלכה, [פ"א מהל' ביאת מקדש ה"ז], ושמעתי מגיסי הגאון הנד' לחלק בין איסור לעצה טובה, כלומר שלגבי איסור לא חיישי', ואילו לגבי עצה טובה, נאמר שעדיף שלא לקנות, ועדיין צ"ת ובחוחה"מ פסח תשפ"א שאלתי את הגר"ד לנדו שליט"א ואמר שאי"ז קושיא, שהלא כך תיקנו, כלומר על דעת זה שיכול להיות שיבנה ביהמ"ק, ומכיוון שכך זה נתקן, אי"ז ברכה לבטלה.

ו' הקשה הר"ן בפרק ערבי פסחים אמאי לא סופרים בחו"ל פעמיים ספירת העומר מחמת ספיקא דיומא, ובדבר אברהם [ח"א סי' ל"ד] ובשערי ישר [ש"א פ"ה] כתוב לתרץ שלא שייך לספור יומיים, מכיוון שכל מהות הספירה היא לקבוע יום אחד, וברגע שסופר בתנאי על שני ימים הרי שעקר את מהות הספירה, [ושמעתי ממור"ר הגר"ד מילר שליט"א שהגר"י לא ס"ל בענין זה כהדבר אברהם והשערי ישר]. ויש להקשות, דמשמע שעכ"פ ספרו יום אחד, מחמת הספק, ויש להקשות, א' היאך בירכו על מצוה זו, דהלא היא מצווה מסופקת, ואם בזמן הספק לא בירכו ממילא אף בזמנינו לא יברכו, כיוון שהחיוב הוא משום זכר למקדש, ב' דהלא בספירת העומר בשונה מספירת זבה ונידה, אין חיוב רק "לספור" אלא גם "למספר", [ורא' לדבר מהא דלא תיקנו ברכה על ספירת נידה, מחשש שמא תשכח, ואילו בספירת העומר לא חיישי' להא אלא באישה, מכיוון שאינה מחויבת, ומוכח שאף אם שכח יש קיום מצוה במה שממספר את היום] כלומר שלא קובע את היום ביחס אליו, כמו בזב שסופר את הימים לטהרתו, אלא קובע את היום כיום פלוני בעומר, וא"כ בשלמא מחמת הדין לספור שייך לספור יום אחד מספק, אולם למספר לא שייך אפילו יום אחד מספק, ג' לדעת הפרי מגדים [או"ח סי' קצ"ד] שאין דין ספק דאורייתא היכן שאף לאחר שיעשה את המעשה ישאר בספק, א"כ אינם מחויבים לספור, כיוון שעדיין יישארו בספק, והגר"א גרבוז שליט"א אמר שמתי שהיה ספק אמיתי אכן ספרו יומיים, והוסיף שכל ההנחות שנאמרו בקושיא אינן מוסכמות.

ו' שאלתי במי שיש לו ניתוח בספירת העומר, ויהיה מורדם למשך ארבעים ושמנה שעות, וממילא יפסיד ספירת העומר, והיינו בין אם נאמר שכל יום היא מצוה בפני עצמה, ובין אם נאמר שכל הימים מצוה אחת, שהרי הפסיד ספירה של יום אחד, ויכול לשלם הרבה מאוד כסף כדי לשלם לרופא פרטי שיקדים את הניתוח קודם ספירת העומר, ואצלו סכום זה הוא פחות מחומש, ואמר הגר"מ כהן שליט"א שבענין זה הוא מסכים עם דברי הגר"א וייס שליט"א שבדברי הרמ"א או"ח סי' תרנו סעיף א' ישנם שתי הלכות א' שאל יוציא אדם הון רב על המצוות, ב' שאל יוציא יותר מחומש, וההגדרה של הון רב, אינה יחסית לאדם, אלא יחסית לשווי המצווה בשוק, והיינו שאם לאדם יהיה מצב שאתרוג יעלה מיליון דולר הוא פטור מלשלם, אף אם אצלו זה פחות מחומש, אמנם לענ"ד יש לדון טובא בדברי הגר"א וייס, א' לפי דבריו יוצא שלעשירים אין חיוב להוציא חומש, משום שתמיד זה יחשב הון רב ביחס למחיר השוק,

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל
zx0527103930@gmail.com או בטלפון 0556770051

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון או בטל' 0733-7187-52
 וכן ניתן להוריד את העלונים בעמדות קול הלשון
השיעורים מתקיימים במספר מקומות (בבני ברק)

שבת אחה"צ | בשעה 16:00 למשך חצי שעה
 ביהכ"ס חניכי הישיבות רח' בירנבוים 12
יום רביעי | בשעה 23:15 עד 23:45 ביהכ"ס משכן חיים רח' אורליאן 1

הבהרה

מטרת עלון זה היא לעודד את לב המעיין, ולא לפסוק הלכה, כמו"כ כמובן שאין במסגרת מצומצמת זו כדי להקיף את כל הנושא שעליו נכתב העלון, והדברים בבחינת תן לחכם ויחכם עוד, ובמקום שאמרו לקצר א"א להאריך.

לע"נ
כתון קלרה בת סלחה ע"ה

אגרת הרמב"ן המבוארת - לילדי ישראל

במהדורה זו שלשה חלקים:

סיפורי עבודת המידות:

סיפורים נפלאים להחדרת כל יסודות האמונה בדרך נפלאה ללבבותיהם ודיכום של הילולים והטועה – דברי האגדה והפנים לכלי עבודת המידות בחיי היומיום, כתובים בתן נפלא, לצד עשרות איורים מרהיבי העין.

אגרת הרמב"ן המבוארת:

אחת מאירות עינים, מקדוסיסטיקטודיי, מביאור משולב הנדע במעלותיו ודיכום כמפיע בסרי המשיגות שבמחשבות 'אבוקה'. הפירוש נכתב בשפת צחה ושוחר לכל נפש, ילדים וחרדים, תנאים ומתנבים.

תולדות הרמב"ן:

תולדות הרמב"ן בשפת צחה ומעטות לילדים ונוער, משת לידתו בעירת גיוונה שבספרד, פעלו כחצי מלך שנה, חרסות במצולות, טלוליו בדיכום, עליות לארץ ישראל וחקמת חרסות חרודי בחרסות, בשילוב תולדות ירדים ופייטם וחסידים קרובים.

אוצרות תורה יראה ומידות עם מאורי הדורות

בימים אלו ימי ספירת העומר, בהם אנו עסוקים
בתיקון המידות ובבניין הנפש, אנו נרגשים לבשר
על צאתה של הסדרה הנפלאה

צדיקינו

הסדרה מגישה לילדי החמד צאן קדושים, סיפורים נפלאים ומרתקים
מחיי הקדושים, לצד קורות חייהם של מאורות המזרח, מחכמי בבל
מרוקו וחאלב ועד גדולי ירושלים ושאר ארצות המזרח.

בין כרכי הסדרה, ילמדו ילדינו על עמל תורה אצל חכם עזרא עטיה,
ועד היכן הגיעה אהבתו לדף גמרא, יתרגשו מהנהגותיהם הנאצלות
של ה"בן איש חי" ובעל היכף החיים. ויקראו לראשונה איך ניצלו
בני דורו של רבי שלמה תווינא בזכות תלמודם של תיטקות של
בית רבן, יצעדו בסמטאות ירושלים עם רבי דוד לניאדו, ויתרגשו
מהארת הטוב של רבי מנצור בן שמעון. ועוד כהנה וכהנה.

כל סיפור נשזר ממקורות נאמנים, מלווה באיורים מדויקים ומלאי
חן, המפיחים חיים בעלילה.

הזמנות נדירה להכניס לבתינו אוצרות של תורה
ויראה, אורות מדמותם המאירה של גדולי חכמי המזרח.

מתאים
לקריאה
עצמית או
לקריאה
משותפת של
הורים וילדים.
העניקו
לילדיכם את
'מי הבאר'
הזכים מהם
שאבו אבותינו
תעצומות נפש.

• להשיג בחנויות הספרים המובחרות •

להזמנות 053-3184054 | abl832123@gmail.com

ההדלקה המרכזית בהיכל קהילת חניכי הישיבות גבעת האונטה

בהשתתפות מרן הגאב"ד הגאון הגדול רבי שלמה ידידיה זעפראני שליט"א נשיא קהילות האברכים וגאב"ד עמלי התורה יחד עם המונים מתושבי השכונה ובני הקהילות. לפני המעמד התקיים אבות ובנים בהשתתפות מאות ילדים והוריהם.

בסיוע לבקר בהיכלו בראשות סגן וממרה"ע צביקה כהן ומורשת מן המזרח בראשות חה"מ אריאל גולן

במודיעין עילית מעמד רב רושם לייסוד כולל "ברכת אברהם"

במודיעין עילית התקיים מעמד רב רושם לייסוד סניף חדש של כולל ברכת אברהם הפועל תחת בית המדרש יחווה דעת. המעמד התקיים בבית הכנסת תפארת ברדוגו בעיר בהשתתפות גדולי תורה ובראשם מרן הראשל"צ הגר"ד יוסף שליט"א הגאון הגדול רבי משה מנחם קארפ שליט"א הגאון הגדול רבי יעקב אביטן ר"י צעירים ורב קהילות האברכים בק"ס ובאחיסמך הגאון רבי רחמים מזרחי רו"מ כתר ארם צובא הגאון רבי דוד שרביט רב בית הכנסת.

אלפים בהדלקה המרכזית בני ברק במעמד מרן ורבנן שליט"א

במעמד רב רושם ובהשתתפות מרנן ורבנן שליט"א התקיים מעמד ההדלקה המרכזי בעיר בני ברק במעמד השתתפו הגאון הגדול רבי שלמה מחפוד שליט"א ראב"ד בני ברק הגאון הגדול רבי

מסעוד בן שמעון שליט"א הגאון הצדיק רבי ניסים בן שמעון שליט"א והגאונים הגדולים רבי יהודה סילמן רבי נתן בן סניור רבי שבתאי לוי רבי שלמה קנייבסקי רבי עמרם פריד.

הפעילות השקטה והנמרצת לאורך כל השנה כולה למען ציבור בני התורה ובני הישיבות.

הערכות חסרת תקדים ל"ג בעומר בבית שמש

בסיוע ח"מ העיר ומחזיק תיק מורשת המזרח הרב אהרן כהן חולקו עשרות אלפי ארטיקים ומעל מאה חביות לקהילות בעיר בית שמש הגבאים הודו מעומק לבם על הפעילות השקטה והנמרצת לאורך כל השנה כולה למען ציבור בני התורה ובני הישיבות.

עשרות סיומי מסכתות בישיבת "תורת אברהם" בירושלים

בישיבה הגדולה "תורת אברהם" בראשות הגאון רבי דניאל זאדה שליט"א התקיים מעמד רב רושם לרגל עשרות סיומי מסכתות מכל חלקי הש"ס שנלמדו ע"י בני הישיבה מחוץ לסדרי הלימוד הקבועים במסגרת כולל "משכמי קום" ובסדר ד' הנמשך עד השעות הקטנות של הלילה מתוך עמל התורה המעמד התקיים בהשתתפות מרנן ורבנן גדולי ובראשם מרן רה"י הגר"מ צדקה שליט"א ומרן הראשל"צ הגרש"מ עמאר שליט"א.

מירון בירושלים

אלפים נטלו חלק אמש בהדלקה המרכזית של מרן הראשל"צ הגרש"מ עמאר שליט"א במעמד נטלו חלק גדולי ישראל ובראשם מרן הגאב"ד הגרש"י זעפראני מרן הראשל"צ הגר"ד יוסף ומרן הגאון הגדול רבי יצחק כהן שליט"א

ספר לא צריך דפוס. ספר צריך בית.

עם צוות של 26 עובדים, ניסיון של יותר מ-10 שנים, ואלפי ספרים שהוצאנו לאור - בטקסט רץ תקבל שירות מקצועי ואכפתי שאין דומה לו, ושיוביל את הספר שלך להצלחה המקסימלית. בהתחייבות!

בהפצה
אפקטיבית

בהדפסה
איכותית

בעיצוב
מרהיב עין

בעימוד
מושלם

בעריכה
מדויקת

טקסט רץ. הוצאה לאור

— מחברי הספרים כבר יודעים —

039-111-444

x039111444@gmail.com

www.textratz.co.il

עומד לקראת הוצאת ספר?

חייג עכשיו ותהנה

מייעוץ מקצועי ללא התחייבות!

משרדים: שדרות גולדה מאיר 255, קניון רמות (קומה 2) ירושלים